

S M A R A

S. 210 / 932

DUMITRIȚE BRUMATE

NUVELE ȘI SCHIȚE

„UNIVERSUL“ S. A.

1937

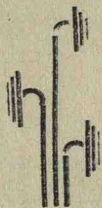
1956

Inu.A.48.347

S M A R A

DUMITRIȚE BRUMATE

63640

244219

2382

1937

TIP. ZIARULUI „UNIVERSUL” — BUCUREȘTI, STR. BREZOIANU No. 23—25

Biblioteca Centrală Universităţii

BUCUREŞTI

Colec. 66311
Inventar 63640

RE 99/02

CONTROL 1973

B.C.U. Bucuresti

C63640

Prefață

Nimic nu e mai greu decât a boteza o carte, mai ales într'aceste vremuri turburi, când mentalitatea este atât de variată și de schimbată, cu sens Futurist, în artă ca și 'n literatură, iar cuvintele străine, au intrat cu duiumul în literatura noastră, eu gândii la ceva românesc.

„DUMITRIȚE BRUMATE“

este titlul ce am găsit nemerit a da celei d'a 39-a operă literară a mea; îl socotesc că răspunde nemerit conținutului din această carte.

Dumitrițele (crisantemele) sunt cele din urmă flori ale anului. Ele înfloresc când e toamnă târzie, adică la 26 Octombrie, când se serbează Sf. Dumitru. Poporul, în înțelepciunea lui, le-a numit: dumitrițe. Nuvelele din acest volum sunt adunate din atâtea ziare și reviste, la care am colaborat timp îndelungat; ele sunt scrise între: cămin, școală, ziare și societăți culturale dela cari n'am lipsit, peste tot lucrând conștiincios și făcându-mi mereu mai mult decât datoria. Regret, că inamicii distrugând în 1917 Biblioteca Universului, n'am mai găsit multe nuvele atunci publicate în „Universul literar“.

Brumate sunt numite Dumitrițele, adică nuvelele acestea, că toate sunt trase din sufletul poporului și el am văzut că e mereu chinuit, pălit, vestejit de împrejurări, cum rămân și florile când, peste ele s'așterne bruma, toamna târzie !...

Acum e și toamna târzie a vieții mele, căci intraiă, într'al 80-lea an și, brumată ea puternic, fuse mereu. Văduvă, cu două copile de crescut, numai pe trandafiri n'am călcat, ba alături cu laude, dupe conferințe, în țară și'n streinătate pentru 'nălțarea patriei, după atâtea cărți publicate bune pentru cultura poporului, am suferit destul pentru atâtea înțepături ale atâtor ghimpi desgustători, căroro le-a plătit Dumnezeu, praful alegându-se de ponegritorii cari nici nu mă cunoșteau, nici nu citiseră scrierile me'e.

Mângâerea mea, pentru atâtea nedreptăți îndurate ș'a-tâtea inepte calomnii, am găsit-o în satisfacerea ce mi-a adus munca cinstită desvoltată de mine, pentru: cultura poporului.

Poporul, nu admirațiile mutuale, nici cronicile din ziare, este acela care așează pe fiecare la locul de onoare ce merită pentru faptele sale.

Mie, stăpânirea nu mi-a dat nici o recompensă pentru străduința mea, dar poporul mi-a dat — pentru munca intelectuală sinceră — cea mai mare onoare, el întreg, mă numește:

MAICA SMARA

Ursarul Bărăganelor

In dosul cortului petecit și 'ngust al ursarului, în revărsatul zorilor, să auzi un gemăt ca de copil: Ghina, bătrâna mamă a lui Răzvan, se deșteaptă din somn, ieși repede 'n ușă și 'ntrebă:

— Cine e acolo ? Cine plânge la ușa noastră ?

— Eu, răspunse Arghira, o fată nobilă și frumoasă. Eu, mai repeta ea și plângea de uda pământul.

— Ce ai, fata mami, o întrebă Ghina, cu blândețe, apropiindu-se de ea și mângâindu-i cosița, întocmai ca o bună mamă.

— Ce am ? Sunt nenorocită bătrâno, străină și rătăcită de vremuri pe cărări. Iubesc un tânăr Voevod și, pentru vina mea, părinții m'au izgonit d'acasă. Bătrâna îi șterse lacrimile și îi zise : rămâi aici cu noi. Rămâi, te voi iubi ca pe fata mea, ești atât de mândră și de frumoasă !

— Ce mai sunt eu acum altceva decât o nenorocită ?

— Copila mea ! Da, zise Ghina. Da ! Da. Și eu am avut o fată blândă și drăgălașă, dar pentru o dragoste ne-bună, a fugit în lume, ne-a părăsit, nu-i mai știu de urme !...

— Sărmana ! De-o fi suferit și ea ca mine... de nu o veți fi înțeleș, de nu... s'a dus... s'a dus !...

— N'am înțeleș-o, nu ! Și de aceea... dar să nu mai vorbim. Mi se frânge inima, aide vino, vino sub cortul nostru, în dragostea și amintirea copilei mele, tu vei fi iubită

de mine și de feciorul meu Răzvan ca și cum ai fi odrasla noastră.

— A noastră ? Vai de mine ! zise nobila fată, rotindu-și ochii prin cortul petecit al ursarului Bărăganelor.

— Ștergeți ochii și nu mai plânge, odorul mamei, că-mi rupi inima, cu suspinele și lacrimile tale.

Fata, tremurând, urmă pe Ghina și, cu ea de mână, intră în cortul ursarului.

Lungit lângă vatră, sta moș Martin. El mormâia și 'și scutura blana vesel că e sătul. Se ridică în două picioare, călcă rar și-așa de mândru că par'că ar fi știut că el e ursul cel mai frumos din Carpați. Arghira, când îl văzu, se cutremură. Ghina îi făcu curaj și-o mână înainte.

Alături de Moș Martin, pe un scăunel, sta Răzvan și zicea cântecu-i de dor din lăută și din gură, că el era Rapsodul Bărăganelor :

Frunză verde iasomie,
Mândro cu ochii căprui,
Te-am ales dintre o mie
De dragul tău mă răpui ! . . .

Când își ridică ochii și în fața lui văzu pe Arghira, rămase incremenit de frumusețea ei și mai ales de albeața feței, nu cuteză să șoptească un cuvânt, doar își urmă cântecul înainte . . .

Te-am ales dintre o mie,
Mândro, mor, tu mă răpui..

— Răzване, zise Ghina, uite copila asta. De-azi înainte, este a noastră, ea s'a înduplecat a rămâne la noi, va fi ca o surioară a ta. Te învoești, vrei ? Vrei Răzване ca în locul surioarei tale, să avem o fată așa de nobilă și de frumoasă ?

— Da, da, maică, măiculiță. Da ! Primesc și o și iubesc pe surioara asta, răspunse Rapsodul Bărăganelor, lăsând vioara, ridicându-se de jos și apucând pe Arghira de mână. Ursul — mormâind — se ridică de pe vatră, sări în două picioare, așa cum făcea la vederea oricărui străin.

Copila, dete de spaimă un țipăt grozav, își ascunse fața între mâini. Plânse, plânse, până ce, mângâiată de Ghina și obosită de cale, adormi pe lavița acoperită cu plocadul solos al ursarului. Acolo, fata visând poate clipele stinsei sale fericiri!...

* * *

— Nu, nu minți, tu nu mă mai iubești Răsvane, ca odinioară, zise Kiva vrăjitoarea, intrând în cort repede și aruncându-și brațele după grumazii puternici ai ursarului. Aceasta, o depărtă de el, cât putu și, fără a-i răspunde un cuvânt, trase pe nas fumul gros din luleaua-i ferecată în flori și bumbi de argint.

Fermecătoarea oftă adânc, când îl văzu ieșind din cort fluerând și pierzându-se în dumbrava din apropiere...

Acolo el rămase până târziu și cântă, când din frunză, când din lăută. Răvărsatul zorilor îl găsi adormit pe un maldăr de sulfină și de româniță...

Kivei, îi fu teamă ca să-l deștepte și, întorcându-se desnădăjduită sub cort, deșteptă pe Arghira, zicându-i:

— Trezește-te, femee, te scoală de acolo și ascultă bine, ia seama de ceea ce-ți mărturisesc cu tot sufletul: Eu iubesc pe Răzvan, Arghiro, iar ție, dacă-ți trece prin minte să mi-l iei, dacă cutezi asta, să știi că te farmec, îți pun cuțitul în ficăți, teucid ca p'o năpârcă. Mori de mâna mea, Arghiro, strigă amanta ursarului și căzu pe laviță, aproape leșinată de plânsete și de suspine.

Arghira luă din bărdăci mănunchiul de cimbru înflorit și de scânteioare pe care-l culesese — în amurg — îl dete Kivei zicând:

— Îți jur, Kivo, pe tinerețele mele, că pe Răzvan nu-l iubesc și nu-l voi iubi niciodată decât ca pe un binefăcător, ca pe un frate, — dacă nenorocirea m'a mânat aicea, n'am ce face.

— Minți șireat-o, minți ciocoaică prefăcută.

— Nu mint și nici nu mă prefac, ți-am spus, ți-am mărturisit că inima mea de altă dragoste a fost și este încătușată, plină, dar zdrobintu-s'a odinioară, acum numai poate iubi pe nimeni și mai ales aici în Bărăgane...

— Mincinoaso, aținte că te ucid, strigă Kiva furioasă svârlind în Arghira un pumn de buruieni otrăvitoare și descântate, apoi ieși repede de sub cort, blestemând pe Arghira, care încremenise de frică și plângea ghemuită lângă vatră.

Sub cortul petecit și strâmt, a doua zi, în revărsatul zorilor, s'auzi un geamăt ca de copil. Arghira, nenorocita Arghira se sbătea 'n ghiarele morței. În ficați, Kiva fermecătoare, îi pusese cuțitul, ziceau femeile. Ori că, peste inimă, îi turnase vâpae de venin, burueni de ale ei otrăvitoare... Sărmana. Arghira !...

Pela asfințit de soare, a doua zi, fata își dete sufletul în mâinile Ghinei.

* * *

Inserase... Pe cer s'arăta acum luna plină. Razele ei pluteau peste lacuri. În dumbravă suspinaseră — până atunci — grangurii și mierlele; cântau acum privighetorile; cimbrul, isma și pelinul îmbălsămaseră văzduhul, tămâiaseră moarta, care sta sub șatră pe covor de mărgăritărel și de ferigă, plânsă de tot sălașul, de toate vătășoaiiele de pe meleagurile din prejurimile Bărăganului.

Răzvan, mai palid ca moarta, luă liniștit sapa și târnăcopul, se duse în marginea lacului cu valuri înspumate și albe ca zăpada, stete multă vreme sub pluta argintie tremurătoare, apoi cântând, început să sape... să sape... Săpă, se trudi toată noaptea, săpă până ce făcu o groapă mare, mare pentru un corp atât de mic și de frumos ca al Arghirei ! Ascultă noaptea tot freamătul pădurei, tot șopotul apelor, toate trilurile măestritei cântărețe a dumbravelor, săpând, plângând și lărgind — mereu până la ziua — mormântul de sub pluta argintie...

* * *

Când veni după el să-l caute vrăjitoarea, cum o văzu, el îi strigă :

— Aide, vino Kivo, aleargă iute, și ajută-mi să aduc la groapă trupul amorțit și rece al Arghirei. Mormântul e gata... gata... Vezi ?...

Plecară amândoi tăcuți. Pe-un pat de ramuri de trei înflorit, aduseră pe Arghira și-o așezară în fața groapei. Kiva se uita la ea, și acum râdea mulțumită.

Răzvan nu mai vedea nimic. Covârșit de durere, înge-nunchiă lângă moartă, s'apropiă de învinețitele ei buze și i le sărută zicând :

— Primește dela mine întâia și cea din urmă sărutare, ființă scumpă, floare de lămâiță, răsărită în sufletul meu, floare smulsă de vijelie mai înainte de vreme.

O lăsă în groapă și plânse amar.

— Taci Răzvane, nu mai plânge, nu mai te frământa atâta, zise Kiva, în batjocură, nu vezi că draga ta îți râde în față, râde de prosteașca ta iubire ? Nu vezi, nu ?

Când auzi aceste cuvinte, ursarul, tresări sfâșiat de durere și aprins de mânie, ridicând capul, trecându-și mâna pe frunte și furios ca o fiară, strigă :

— Ce ai zis că face iubita mea ?... Ce face, asta întrebi tu acuma, rânjind de bucurie ? Te chiamă, n'auzi că te chiamă Kivo, mai răcni el, aruncându-se asupra vrăjitoarei și luând-o de beregată : Te cheamă, zise el, te chiamă... Da ! da și te vei duce da, după dânsa. Te vei duce, da... da ! Tu mi-ai ucis-o... Iată pentru ce am muncit toată noaptea ! Iată, vezi ? Am făcut o groapă mare.. mare... atât de mare, încât — în ea — să poți încăpea și tu.

— Hai, de acum du-te în fundul ei... Acolo tu vei învăța mai bine meșteșugul de a te face iubită.

— Ce ai înebunit ? Ce vorbe sunt astea Răzvane, zise Kiva, abia răsufând, sugrumată de mâinile ursarului.

— Nu vezi că sunt nebun, răspunse el, smucind-o și împingând-o spre groapă. Da... da.. sunt nebun !...

Zadarnic Kiva și Ghina plânseră și făcură multe rugăciuni lui Răzvan.

Cu ochii ieșiți din cap, c'un glas fioros, zise :

— Aide! strigă el, încăodată și un geamăt înăbușit ieși de sub bulgării de pământ, ridicat în dumbrava de lângă cortul Rapsodului Bărăganelor !...

* * *

La șatră ursarilor și zlătarii își dregeau uneltele, și pe-

teceau corturile, se pregăteau de plecare în spre Bărăgane. Răzvan, singur sta trist și dus pe gânduri, nu mai răspundea nimănui nimic, nici măcar bătrânei sale mame, care sfi-oasă și obidită, îi zicea :

— Aide Răsvane, fătul meu, aide ! Tu ce face ? Tu nu știi că plecăm ? Aide ! Mamă, fă cum vei faci și ține-ți inima, mișcă-te de acolo, pune belciugul de nările lui Moș Martin și lanțul de gâtul porcului nostru, leagă pe Lăbuși și pe Ursei de căruță și pornește.

Aide, mergem și noi la lucru în țară... mergem. Uu... *N'aude, Nu vede*, ridică-te de acolo; dela întristare și dela inimă frântă, nu ieși nimic ! Nu vezi că soarele e la asfințit ?

Drept orice răspuns Răzvan, puse mâna pe vioară și ieșind din cort se îndreptă în spre dumbravă.

Sub pluta argintie tremurătoare de la capul Arghirei el cânta mereu...

De sub arcușul Rapsodului ieșeau acorduri de jale nefârșite.

*Te-am ales dintre o mie,
Mândro, mândro, mor de dor ;
Floarea mea de iasomie,
Unde ești, să-ți viu din sbor ?*

* * *

În zori, sălașul ursarilor și al zlătarilor, treceau în cărucioare strimte și hodorogite, trase de măgăruși slabi și jigăriți Guițau mascurii și purcelele, legate cobză, trântiți în codirle peste spuza de dânciuci sgribuliți, somnoroși și murdari, ca și tovarășii lor de drum. Gâgâiau găștele șterpelite de prin sate, lătrau Urseii, și Lăbușii, cari păcăliți de foame, la popasuri, alergau după codrul de mămăligă pe care apucându-l rar din mâinile vătășoaielor, ajunseră tocmai ca niște jigodii: piele și os. Mormăiau urșii legați de leucile căruțelor, căci până și ei, știau ceva de patarama ciomegelor și bâtelor la drum lung...

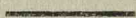
Cântau a moină cocoșii, cotcorăgeau găinile, închise în chichițe la cuiburile de ogrinzi din văcălietele de ciur. Acolo trebuiau să-și lase oușoarele, pentru bărăgladimele înfometate, țigănușii cari hălăpăneau tot, pocăliți ca lupii.

Vătășoaietele povesteau tot aceea ce știau despre faptele Kivei și o blestemau, la hopuri, crucindu-se, ca de „Ucigă-l tămâia“.

Scârțâind a sărăcie, căruțele mergeau, mergeau către Bărăgane.

În dumbravă, pe mormântul Arghirei, odată cu cea din urmă coardă zdrobită, să stinse și viața lui Răzvan.

În această supremă rapsodie a Rapsodului Bărăganelor, era cel mai sublim poem al iubirei sincere și sublime...

Nicu Joldea

Pe dealul Filaretului, într'o căsuță mică, umedă și întunecoasă trăia cojocarul Mihail Joldea, care avea șapte copii, iar nevasta lui era internată la Mărcuța. Sărmana femeie pe când era lehoză, dintr'o sperietură, își pierduse mințile. O amenișase proprietarul — cu pușca — pentru că Joldea nu plătise chiria.

Fiul lor, Nicu Joldea, crescuse fără mamă și subsese dela o doică rea, fără milă, în loc de lapte, îi dase ceai de mac și covrigi; din această cauză era slab, pipernicit și în cap nu-i intra cartea nicidecum, deaceia tată-său, la vârsta de 14 ani, băgă copilul rânduș la grajdurile Circului Sidoly. Așa, Mihail zicea că s'a scăpat măcar de unul dintre cei șapte din casă.

Nicu se împrietenise cu un italian, dela acesta învăță să scrie și să citească în imba lui, dela lăutarii cari cântau la Zdrăfcu, în grădina de pe cheiul Dâmboviței, învățase o mulțime de cântece și p'acelea le cânta. Oftând din băerile inimii, la fereastra Rădiței, fata paracliserului dela biserica Domnița Bălașa care, la ziua lui, îi dase o cămașă țesută și cusută de mânușițele ei albe și moi ca puful.

* * *

P'o iarnă cumplită Joldea mai mult golăneț, plecând plângând în țări depărtate și tată-său ce putu să-i dea alt decât sfaturi ?

— Să nu bei băete, să nu furi, să nu te dai la patima jocului de cărți, îi zise Mihail Joldea, când Nicu sui în tren, cu armăsarii și cu toată argățimea cercului Sidoly.

— Să nu-ți uiți țara și pe noi, fătul meu, sărutându-și feciorul și ștergând o lacrimă.

În toate orașele Italiene, unde era mai frumos, Joldea suferi de la șef ghionturi și insulte, palme și pumni, vezi că el era cel mai mic, mai străin și mai oropsit.

Și cui să se plângă ? Și cine-l asculta pe el ? Cine-l credea pe el străinul, pe el nerodul, pe el înzilizitul, pe el ti-goarea pământului ? Era ciuca bătailor, în compania Sidoly.

Când auzea toate aceste insulte, plângea, plângea de uda locul și încă și mai rău se prostea și nu-l mai trăgea inima la nimic. Așa bătut și oropsit cine să mai lucreze cu drag și mai ales la streini ?

* * *

Intr'o zi, pe când se afla la Torino, făcu socoteala banilor pe cari îi avea la chimir și schimbând o liră, luă o hârtie cu flori și scrise Rădiței aceste rânduri :

*Radă dragă să te'nchini
Să n'ajungi printre străini ;
Ei 's reci ca și o stâncă,
Când pot, sufletu-ți mănâncă !...*

Șeful său uitându-se peste umerii lui și, citind cele scrise, îi și luă la bătae. Ca un leu Joldea se repezi și el în capul lui și răcnind furios îi turnă atâtea insulte, câte promise dela el, apoi știind ce-l așteaptă, fugi pe ulițe, așa în halul în care se afla, iar lumea și poliția îl luară drept un ieșit din minți.

Sărmanul !...

* * *

În balamuc, închis și declarat drept nebun, Nicu ce să facă alt decât să sufere și să plângă ? Poliția prinzându-l pe stradă și luându-i urma, aflase că e nebun. Și cum alt-

fel trebuia să-și răzbune pe dânsul acela care fusese insul-
at și bătut de Joldea ?

Acesta fu băgat în cămașă de forță, trimis la duș, tra-
tat de furios. În acest timp, băiatul învățase multe, dar nu
uitase limba și obiceiurile lui.

Blând și apropiat se făcu prieten cu bucătarul și, pen-
tru o lingură de ciorbă pe zi, spăla o mie de talere și de ta-
cămuri. El făcea acest serviciu iute și foarte bine, deacea
căpătase și o porție de mâncare mai mult ca alții, așa că el
prinsese putere și mai își venise în fire după cele ce pătimise
pe bună dreptate.

Nebun !... Auzi să-l declare nebun și însă cine ? Un
hoț de ungurean ș'așa făcea el cu toți românii și italienii,
cari nu îi erau pe plac și nu-i da lui mită.

N'o să sfârșească bine, omul ăsta, gândea Joldea și sus-
pina, ori de câte ori ș'aducea aminte de chinurile îndurate
la circ dela ungurean.

În gara dela Milano, un tânăr cu o înfățișare plăcută,
și căutătură blândă, urcă în tren împreună cu noi, el când
ne auzi vorbind românește s'apropiă și tremurând zise
într'o românească stricată : Acum pot să mor c'am trăit
d'am mai auzit această scumpă și dulce limbă a țării mele.

Cu greutate, când pe românește, când pe italienește,
ne povesti cele pătimate, văzându-ne însă cam sfiite, cam
neîncrezătoare ne zise :

Nu, nu sunt și n'am fost nebun. Nu vă feriți 'n lume
de nimic alt decât de minciună, de lașitatea și de nedrep-
tatea omenească. Ce o fi în inima sârmanului strein care
grăia așa, ne ziserăm noi și tăcurăm în compartimentul
nostru.

* * *

Mergea trenul repede ca fulgerul. Nicu Joldea, se'mbră-
case în frumoasa lui cămașă țărănească, țesută de Rădița,
și cânta mereu :

*Arde foc inima'n mine,
Lacrimi curg din geana mea,
Căci mi-e gândul tot la tine,
Inger dulce, lină stea...*

— Dar de unde știi d-ta cântecile astea îl întrebăm noi, când îl mai văzurăm.

— Hei, fără astea, muream p'aceea de urât. Astea le-am învățat dela lăutarii, cari cântau la Zdrafcu. Când mă încegea dorul de țară și de Rădița, astea-mi țineau zilele. Cu ele vreau să mor, zicea Joldea și sărea de bucurie la fiecare stație, care ne scurta drumul și ne apropia de București.

— Ce te vei face în țară, îl întrebăm noi pe Nicu ?

— Intâi să mi îi sărut pe toți, apoi să învăț limba mea și, de nu mă vor apuca de actul dela balamuc, zise el râzând, mă fac ostaș. În oștire, la sigur c'am s'o duc foarte bine că știu trei meserii: bucătăria, cismăria și grădinăria. La balamuc, crezi c'am stat de geaba ? Acolo mă ruga un grădinar ca să rămân dar...

— Dece n'ai rămas ?

— N'am rămas că mi s'aprindea cămașa pe mine de dorul țării mele că, scăpând din balamuc, într'o seară, am sugrumat pe unгурul dela circ. Mi-era dor de-ai mei, de Rădița și nu mi-o pare rău că am ucis pe boanghenul dela circul Sidoly.

Străinii ?...

Reci sunt Doamne ca o stâncă

Și ei sufletu-ți mîncă !...

Marșul funebru

In salonașul doctorului Ariano din Bulevardul Carol, s'auziră ultimele acorduri ale Marșului funebru de Betowen, cântat la piano de Marta Ariano, apoi, închizându-l, tânăra femeie, își dete capul pe spate, îl sprijini de fotoliul de lângă fereastră unde s'așezase, își șterse o lacrimă și rămase pe gânduri. Inima ei tristă se sbătea acum între iubire și datorie. Cântecul său îi răsuna în suflet. Tropicul cailor, dela carul mortuar, imitat atât de bine de marele artist, în conpoziția sa, jalea soțului ș'a celor trei fii ai săi, Mario, Rudolfo, și Claudio, parcă erau exprimate de marele maestru, numai cu toții aceștia din familie să'i deplângă moartea ei sufletească. Căuta cuvinte de mângâere. Marșul însă răsuna — în capul ei — mereu și totuși nu găsea nimic pentru toți ai săi, pentru toți cei cari o jeleau, căci pe vecie de ei d'acum se despărțise.

Singură își plângea viața sfâșiată între aceste ziduri largi și poleite, între aceste două slabe simpatii familiare, cari pe ea n'o seduseseră, n'o încântaseră, n'o transportaseră în lumea ideală, în lumea visurilor trandafirii, unde ea sperase să s'așeze prin măritiș, să trăiască, mereu fericită, între un soț model și ntre niște copiii îngerași.

Intoarsă din străinătate, Marta, (dobândise acolo o cultură superioară) credea că acum va avea prilejul să-și câștige singură existența, dar n'apucă să iasă cu maică-sa în lume, că doctorul Ariano, uimit de calitățile ei sufletești, cum și de frumusețea artistei, o ceru în căsătorie. Greu și

04936

numai insistențelor familiei, fata consimți și se înhămă la jugul greu al căsniciei, pentru care, zicea dânsa, că nu se simțea niciodată creiată. Gelos peste fire, Ariano, n'o ducea nicăeri și de unde Marta spera a se urca pe culmile gloriei prin talentul său artistic și studiile ce făcuse, s'afundase acum în negurile vieții casnice. Trăia lângă un soț urșuz, uniform, trivial, sgârcit, violent și între trei feciori cari moșteniseră pe deantregul caracterul părintelui lor. Toată ziua, deși avea servitori, îi era răpită cu treburile interminabile ale casei.

Mâna pe carte ori pe calvir, o punea rar ș'atunci întristarea o prindea greu în mrejiile sale. Plângea și blestema soarta. Poate că viața nu i-ar fi părut atât de goală, de tristă, de uniformă și de banală, dacă ar fi avut pe lângă dânsa un suflet căruia să se destăinuiască și acel suflet s'o înțeleagă și, să palpitate pentru dânsa, măcar un singur minut. Copiii se făcuseră mărișori și câte trei urmau la școală; grijele se înmulțiseră și greu îi era să se lupte cu atâtea caractere, acre și nesuferite, cari o obosiseră, nu putea să le mai înfrâneze, să le mai domine cu nimic. Când socotea c'a demolit unul, începea altul, când isprăvea cu copiii, începea Ariano; când înceta acesta cu răcnete și cu cuvinte triviale, se porneau pe certuri, pe furturi și pe pagube, servitorii.

Toate se spârgeau în capul Martei, ea era viina la toate. Îi ajunsese viața o povară, tocmai când era în floarea vieții, tocmai când farmecile femeii frumoase, s'avântau mai puternice, mai calde, mai atrăgătoare.

În casa lor intra rar altă lume, afară bine înțeles, de clienții doctorului și de meditatorul copiilor, Pârvu Racliși student la universitate. Acesta avusese ocazia s'asiste, de multe ori, la certurile dintre soții Ariano și să deplângă soarta Martei, ba—câte odată—să și o consoleze, când lacrimile îi inundau fața și pieptul îi era înăbușit de suspine. Atunci ea ce să facă? S'așeza la piano și cânta marșul ei favorabil, apoi terminându-l plângea, plângea de uda pământul, zicând că la groapă și ducea singură plăpânda și zdrobita ei inimă.

Intr'unul din asemenea momente se găsea Marta, când

intră pe ușa Pârvu Racliși care profitând de singurătate, s'aruncă la picioarele ei și îi zise :

— Aide, scumpă și nenorocită ființă, aide ridică-te d'ai-
cea din casa asta d'aurită și spațioasă, unde nu este loc pen-
tru așa femeia. Aide, am ascultat iar, pentru a suta oară,
acest Marș funebru. Acum mintea mi s'a întunecat, inima
mi s'a cutremurat de durere. Până când dv. doamnă va să fiți
doar roabă capriciului unui om care nu vă iubește, unor
copii cari nu vă ascultă, unor servitori spioni, unelte ale
soțului ăsta nesuferit ? Nu vedeți că aicea nu e nici-o stăpâ-
nire ? Nimeni nu vă iubește, toți profită de d-v., toți vă
critică și toți vă urăsc. Dta n'ai un soț, ci ai un gâde, n'ai
copii, ci șerpi, cari se târăsc ș-ți inveninează sufletul. Adi-
neauri chiar, când te-au auzit cântând iar marșul, te-au
criticat, te-au... iar eu te iubesc, te iubesc...

N'apucă să sfârșească aceste cuvinte, când doctorul,
Ariano, care ascultase la ușa, intră în cameră cu cei trei
copii și cu revolverul în mână, se repezi la Pârvu, îi dete un
pumn și pe neașteptate îl trânti la pământ. Acesta, care
era și el un om puternic, sculându-se în genunchi, înlă-
tură pe Ariano, care să repezi să-și sugrume soția.

Copiii țipau cât îi luau gura; doctorul cu ochii eșiți din
orbite și furios — ca un nebun — strigă :

— Copii, iată mama voastră; pe desfrânata asta—vă jur,
s'o n'o iertați niciodată și nici — din ceasul ăsta — voi să n'o
mai cunoașteți. Slugile, auzind sgomotul, intră în casă și
în fața celor doi nevinovați, trebuiră s'asculte cele mai
grave insulte. Copiii înspăimântați, întoarseră capul dela
mama lor; servitorii râseră, când văzuseră că procurorul
sosind încheiase un proces verbal de adulter, scandalul
fiind pregătit din vreme de Ariano.

Pe când se petreceau aceste lucruri, în capul Martei,
răsunau ultimele note ale Marșului funebru de Bethowen,
iar înainte nu mai vedea decât cosciugul ei și carul mortuar,
care o ducea înnainte, tot înnainte, spre prăpastia pier-
zării ei pentru totd'auna.

Pârvan Racliși era de neam slab ; părinții săi, oameni
sărmani, trăiseră multă vreme la Băleni, apoi se mutaseră
la via ce aveau la Valea Voivozilor, de unde ieșeau rar din
cauza greutăților vieții și a împovăratei lor familii. Medita-

tor în mai multe case avute, Racliși căpătase oarecare smălțuială și cine nu-i cunoștea obârșia îi putea lua drept un băiat de familie aleasă, de om cu educație îngrijită, dar cine trăia în apropierea lui, vedea îndată — în el — pe omul de rând, pe ființa fără inteligență mare, care muncea numai ca să ajungă, vedea pe arivistul chipeși, voinic și apropiat. El atrăsese atenția Martei și adeseori, după ce termina lecțiile cu copiii, intra în vorbă cu dânsa și discuta artă, știință, muzică,, literatură, zi cu zi, luminându-se din vorbele ei, din cunoștințe dobândite în școlile dela Dresda, și dela Berlin. Mult îl mira pe student răbdarea acestei femei care, pe lângă cultură, avea și o stare însemnată, lucru pentru care o și luase doctorul Ariano de origină italiană și care, de multe ori, fără vină, îi făcea traiul destul de greu și de amar.

Cât era de împovărată și de suduită, cât era de desgustată și de tristă, dar cu distincțiunea sa în mers, în port și mai ales în vorbire, atrăgea pe oricine avea ocazia să intre în conversație cu dânsa.

Rar cădea asemenea împrejurări, căci ziua îi era prinsă cu casa, iar la spectacole și la petreceri Ariano n'o dusesese niciodată. Toate aceste slăbiciuni, Racliși, avusese grija să le invedereze Martei, căreia îi spunea mereu, că ea nu trăește ca toată lumea ci este doar o sclavă. a lui Ariano.

— Femeile, chiar și cele mai sărmâne, nu duc viața asta de pustnică cum faci d-ta, îi repeta el, oridecâte ori o găsea singură. Viața i-o invedera plină de farmec și de poezie. Doar unul ca dânsul, care îi cunoștea toate calitățile, ar fi putut s'o facă fericită. Incetul cu incetul, între dânșii se cimentase un fel de prietenie, mai ales decând între soți începuse să se arunce sămânța discordiei. Studentul își istorisea greutățile, peripețiile prin care trebuia să treacă, până să-și ia licența în drept; ea îi destăinuia ceea ce îndura după urma ciudașeniilor lui Ariano, așa că zilnic Pârvu îi căpăta încrederea, zilnic făurea în gând, planul unui divorț de pe urma căruia el să-și poată termina studiile la Paris, iar în țară să ajungă o personalitate. Altfel cum să facă el, când n'avea nici avere, nici protecție ?

Ult'ima convorbire a lor, se oprise tocmai asupra acestui punct. Nu cuteza însă să-l atace fără succes.

Momentul îi păruse prielnic și chiar și isbuti, căci Ariano și sparse casa, pierdu soția, își risipi copiii doar de pe urma primejdiosului intrigant, care, lucrase cu dibăcie ca să dărâme din temelii o căsnicie. Și ce-i păsa lui? Ce pierdea el? Altfel trebuia să se întoarcă în Valea Voivozilor și nu acesta era programul arivistului.

Poate că doctorul Ariano nu era așa plin de cusururi, cum îi învederase Pârvan, Martei. Poate că seriozitatea lui, venea din grija ce avea pentru ziua de mâine. Poate că ea, față de soțul său, nu arătase nici cea mai mică simpatie și răceala ei îl covârșise. La aceste toate cine să cugete? Educația ei era ca a tuturor fetelor, slabă, în ceea ce privește orice datorie casnică. Ce visase Marta și ce trebuia să facă zilnic în cuprinsul regalității ei? De ar ști femeile să mânuiască frâul de aur cu care trebuie să conducă o căsnicie, toate căsătoriile ar fi trainice, pașnice, feritice! Dar...

Divorțul Martei fu pronunțat în favoarea soțului în seama căruia i se lăsă copiii. Cu greu, Marta își luă înapoi sculele, averea și, în urma atâtor amăgiri, crezu că soarta va avea milă și de dânsa. Racliși isbutise să-și ia licența și să pună mâna pe sufletul și averea Martei. Plecară la Paris, cu gândul de va găsi acolo pacea și fericire, după care suspinaseră amândoi, timpul cât ținuse divorțul. Pârvan s'arătă supus, blând, îndatoritor și amabil; mereu era surâzător și plin de cuvinte blajine pentru Marta. Sub o înfățișare duioasă pe care ea n'o văzuse ciniodată la Ariano, isbutise a obține — dela ea — tot ceea ce era un profit pentru dânsul, o ruină pentru această nenorocită femeie, care, părăsise casa, soț, copii, în speranța unei iubiri sincere și de-sinteresate.

Cine să cugete, cine să se teamă de ziua de mâine, când viitorul îi era înfățișat de el plin de farmec, de liniște, de poezie? Făurind la planuri, cari de cari mai fantastice și mai ademenitoare, Marta nu mai exista decât prin dorințele și voința lui Racliș care îi zicea :

— Vom merge la Paris, vom trăi acolo fără grijă neîmpiedecați, nespionați, neturburați de nimeni. Vom gusta fericirea da, da, am suferit destul, păsărico, aide grăbește-te să plecăm. Aici este de nesuferit. Eu voi învăța ca să-mi iau doctoratul, tu îmi vei cânta cântece de veselie. Pe pianul

ce-ți voi mai cumpăra acolo, nu vei mai pune mâinele ca să-i răsune iar clapele în: „*Marșul Funebru*”, aceste degete trandafirij vor fi zilnic sărutate de mine și ele vor cânta doar cântece de iubire...

Ca o copilă răsfățată, dar simpatică, blândă și, ascultătoare, se lăsă să fie dusă, d'o zi pe alta, Marta lui dragă. Viața i se păru ușoară și plină de încântare. Racliși, la Paris, începând studiile — pentru doctorat — lucra greu, deoarece nu era o capacitate, nu cunoștea limba și-avea multe și grele lucrări de făcut, lucruri cu cari se lupta până târziu, ca să i le expice și să i le comenteze Marta. La început, el o punea în serviciul lui cu rugăciuni blajine, apoi — mai la urmă — îi impunea o muncă peste puterile ei, iar când n'o termina, era înfruntată cu vorbele cele mai grele, de ajunseseră să se mire de răbdarea ei, oameni din pensiunea unde locuiau la Paris.

Incetul cu incetul, cu cât iubirea ei creștea, cu atât răbdarea i se scurta. I se părea mereu, că ea este de vină și, îndoite silințe-și da, ca să ajute pe Racliși, în câștigarea unui titlu, mai ales că — după dobândirea acestuia — el trebuia să se cunune cu Marta și să se întoarcă în țară.

* * *

Cam pe la finele lui Decembrie, adică aproape la un an după venirea lor la Paris, Marta dădu naștere unui băețuș, alb și frumos ca un crin; blând și dulce ca și dânsa, dar chipul întreg era al tatălui său.

Venirea lui pe lume o mângâia oarecum, îi mai alină durerea ce simțise, când trebuise a se despărți de cei trei fii ai săi. Lângă leagănul lui, sta ore întregi și îi urmărea surâsul îngeresc și mișcărilor mânușițelor delicate și trandafirii. Pârvan n'avea vreme de așa tandrețe; pentru el acest copil era o grijă mai mult, o cheltuială zadarnică. Dinpotrivă, nașterea lui, par'că Martei îi dă o chezașie mai mult: Racliș va fi al ei și numai al ei. Legătura o făcuse Neluș. Acum ei aveau un copil. Căsătoria lor pentru legitimitatea lui era lucru mai mut ca sigur. Când pomenea despre asta Marta, Pârvan se încrunta și da răspunsuri, așa

de dubioase și de reci, încât, sârmana femeie, nici nu mai cuteza a aduce vorba despre ceea ce-i dogorea ei sufletul.

Și greu îi cădea când cugeta că divorțase doar cu gândul să fie fericita soție a lui Racliși, altfel, locul ai ar fi fost vreo școală ca profesoară, sau în vreo mănăstire. Tot n'avea la ce să mai trăiască. Cu ea Racliși nu eșea niciodată la preumblare și aici — în mijlocul Parisului — trăia mai surghiunită ca la București. Pretextul era ocupația, studiul greu, oboseala la Universitate; adevărul însă sta în cugetu lui Pârvan care, de mult încetase să aibă pentru Marta cea mai mică urmă de simpatie. Devenită mamă și ocupată zilnic cu creșterea lui Neluș, el se socotea ca și eșit din rândul lor. Casa îl plictisea, petrecerile cu colegii îl ademeneau și pe cât îl ajutau mijloacele, ce se cam împuținaseră acum, el cheltuia. Îl costa mult persoana lui. Acum căpătase un smalt o slefurie aparentă destul de agreabilă și atrăgătoare. Mulți dintre camarazii lui, nu știau cu ce trăește el la Paris și cu ce se întreține. După atitudine, ei îl clasau printre tinerii cari aveau să facă la București, cea mai străucită partidă. Nu mică era îngâmfarea lui când auzea acestea. Sbura atunci gândul lui în Valea Voivozilor la obârșia lui. Pe părinți îi și vestise că se întoarce și că, pricopsindu-se, prin slujba ce va lua și prin însurătoare, va veni rândul să le arate și lor recunoștința lui că l-au născut așa de inteligent și cu stea în frunte.

Marta își pusese toată dragostea în copil. De când se născuse el avea par'că altă inimă, totuși nu știu pentruce, decât ori cerca s'aprindă în ea o rază de speranță, auzea răsunând în sufletul ei „Marșul Funebru”. Mergea — în ritmul lui — spre pieire.

Sabina, doica lui Neluș, o femeie cu suflet, binecuvântat de Dumnezeu, o mângâia și o încuraja ca o mamă, dar oare aceasta îi era de ajuns ?

Între ei certurile se înmulțiseră. Pe măsură ce zestrea i se cheltuise, mobilele și bijuteriile i se vânduseră și acum rămăsese doar în slaba sumă moștenită dela mama sa, care — de durere — se stinsese singură, între zidurile spitalului la București, Racliș devenea tot mai aspru și zicea că Marta era cauza tuturor acestor rele, când ea protestase, el îi zicea:

— Ce ai căutat să te încrezi în spusele unui tânăr ca mine, tu, o femeie în toată firea, vărsnică acum și c'un plod de gât.

— Uită-te în oglindă, îi zicea el adeseori, ești femeie matură acum și tot ai minte de copil, de d-șoară plină de iluzii, de capriciu. Of !

— M'am încrezut și mă încred în tine ca în Dumnezeu.

— Dumnezeu meu este numai munca și averea. Banii, mie îmi trebuiesc bani mulți. Ființei mele îi este necesar un strălucit decor, care nu se poate obține decât cu sunători mulți, auzi doamnă, auzi ?

— Cu ceace știi vei câștiga destul, și vom ajunge tocmai cum gândești. Eu pentru tine și pentru copilul nostru, am făcut toate sacrificiile. Nu vezi, că pentru mine eu nu am păstrat nimic. Nimic, nici liniște, nici avere. Cu stărunță și cu răbdare, am lucrat alături cu tine și te-am ajutat de ți-ai dobândit aceste frumoase titluri. Starea mea ți-a ajuns până acum, aceea pe care o vei câștiga — de acum înainte — ne va ajunge, cred, până la sfârșitul vieții. Tu știi că eu nu sunt deloc pretențioasă și pentru tine și pentru copilul nostru, stau gata de orișicare jertfă.

— Nevoe nu mai este de nimic, răspunse pe un ton rece Pârvan: peste puțin eu plec în țară. Dela un prieten al meu primii această telegramă. Iată: sunt chemat în țară, urgent, spre a ocupa un post însemnat. Prin protecția lui sunt numit la o catedră dela Academia Comercială. Măine plec în țară, de acolo îți voi trimite bani și-ți voi scrie ca să vă întoarceți cu întreaga țigănie. Aici n'ași mai putea rămâne nici un minut.

Marta rămase ca trăsniță și 'ncepu să plângă.

— Nu te întrista — adaoase — mai la urmă — Racliș — văzând că Marta plângea. Despărțirea noastră va fi de scurtă durată și-apoi, de aici înainte, jena și sărăcia noastră are să se sfârșească. Eu voi câștiga destul, aide, ridică-te și cântă-mi o arie veselă, surăzi ca atunci când, pentru prima oară, mi-ai dat lecții de franceză și de italiană, m'ai pus la colț când n'am știut să conjug verbul: „J'aime”.

Fără să răspundă nimic, Marta, se ridică de pe scaun, trecu în camera de alături și după câteva arpegii cântă cu așa sentiment, încât și Sab'na și Neluș începură să plângă.

Racliș, care fluiera o arie pe care o ascultase la *Moulin Rouge*, își luă pălăria și eșind pe ușe zise :

— Ce momâie urâcioasă, ce pacoste Doamne, Doamne, când să scap de ea ?

* * *

Intorși la București, Racliși se ținu de vorbă. Făgăduiala dată la Paris, atunci când Marta îi spusese că nu rămâne acolo fără el și-o ținuse cu prisosință. Intr'o ceartă avută cu acea ocazie, își arătase toată asprimea și toată josnicia caracterului său și, din acel timp, viața între ei devenise un adevărat chin.

Instalată într'o singură cameră dintr'o mahala depărtată a orașului, fără aer și fără lumină, Marta și Neluș, privați aproape zilnic, până și de hrană, oropsiți și înfrunțați mereu de Pârvan, ajunseră ca niște iasme. Rari erau zilele și nopțile când mai da pe acasă și atunci venea numai pentru înfruntări și gata de ceartă. Vorbele grele, aluziile grosolane, imputările că își părăsise soțul și copii cu o ușurință de care numai o femeie neroadă și slabă de caracter — ca ea — dăduse dovadă, curgeau acum ca ploaia.

— Eu eram un copil când ți-am făcut declarații de iubire, tu erai femeie matură, trebuia să judeci serios. Ce sunt vinovat eu acum ? Pretențiile tale sunt absurde. Te rog să găsești altul să ți le îndeplinească.

Alte ori prefăcându-se îi vorbea duios și-i invederea viitorul cu culori mai vii, îi da câte o lumină slabă de speranță și atunci Marta broda pe ea fel de fel de iluzii, flori ce se scuturau la minut. Marta nu mai știa ce să creadă și văzând că Neluș se mărise și începuse să înțeleagă și să sufere alături cu dânsa, căuta să înlătore cearta, înăbușea — în pieptul ei — suferința.

Intr'o Duminică seara, după multe zile în care Pârvan nu mai dase p'acasă și ea nu mai avea bani nici pentru târguială, se gândi să meargă să se împrumute la o prietenă a sa, care sta în apropiere și căreia îi destăinuise câte ceva din cele ce îndurase decând plecase din casa ei, cu gândul să caute și să găsească aiurea fericirea. La poartă, când vru să iasă, se pomeni oprită de gardist, care-i spuse că

n'are voie a trece pragul. În zadar îi fuse toate protestările din seara aceea și din cele următoare, că nu isbuti la nimic altceva decât să primească din mâna pasnicului casei sale, ceva bani, cu care să-și țină viața. Nu înțelegea. De neliniște, tremura ca varga și o prindeau frigurile; ajunsese de necunoscut. Atât era de slabă și de îndurerată încât nici nu pricepea aceia ce se petrecea în jurul ei.

Într-o zi, când se mai liniștise, văzând maldărul de ziare cari sosiseră și stau necitite de nimeni, răfoi mai multe din ele. Capul îi era greu, urechile îi văjiau; cum să priceapă cecece citea? Ochii ei, odinioară atât de limpezi și de frumoși, iar acum turburi și înroșiți d'atâta plâns, treceau peste litere, peste cuvinte, și nu-i spuneau nimic.

Deodată ei se opriră pe titlul: „*O nuntă în lumea Mare*”. Citi și reciti darea de seamă despre cununia lui Răclîși cu d-ra Mia Sorbulescu, una dintre cele mai distinse și mai culte fete din Capitală și al cărei părinte, era omul cel mai cu influență din acele vremuri.

Când se trezi din toropeală și își înțelese bine situația, durerea ei fu așa de mare, încât nu șopti nici un cuvânt ci, aproape târându-se pe brânci, merse de îngenunchiră lângă pătuțul fiului ei care dormea. Cât o fi rămas acolo așa și ce gânduri s'or fi țesut atunci în capul său, cine poate ști? Despre asemenea situațiuni sufletești, nu poate judeca decât acel care le-a îndurat, cel care nu știe, învinovățește, condamnă ușor, surâde, petrece, pe socoteala celor cari le îndură, fără să cugete că, pentru fiecare dintre noi, soarta are măsuri grele, ce ni le aruncă pe negândite și umerii noștrii plăpânzi, trebuie să le ducă încovoiți sub poveri de cari auzind, și se par povești, fapte de pe alte țărâhuri, încercări cu cari slabele noastre ființe n'ar putea lupta.

Nepregătiți venim toți în fața sorții, ba făurind și idealuri trandafirii, idealuri de cari ea râde, le sfărâmă, le rupe și le aruncă, tocmai cum aruncă un copil, aripile unui fluture prins în caliciul unei roze, unde el spera să trăiască o vară întregă.

Sărmanul, aripele lui, mai gândea el, să fie rupte și aruncate în praful din drumul călătorilor?...

Ca să-și susțină viața ei și p'a lui Neluș, ce n'a încercat — în urmă — Marta? Profesoară la copii streini, pianistă la

cinematografele și la teatrele de vară și de iarnă, damă de companie, soră de caritate în spitale și toate le făcea doar ca să dea o instrucțiune aleasă fiului său, în care își punea ultimele sale speranțe.

Copilul, își da toate silințele ca să corespundă tuturor dorințelor mamei sale, care, mai la urmă, bolnavă, obosită, învinsă de suferințe, pierduse nu numai curajul, dar și vederea de atâtea lacrimi ce-i șiruiseră pe față. Cu ceceace câștiga el la meditații și Marta dela lecțiile de piano, duceau o viață chinuită, dar, între ei, dragostea era așa de sinceră și de mare, încât nu știură când le trecură zilele.

În mai multe rânduri, el, știind taina vieții lui și având ocazia de a trece examene strălucite chiar în fața tatălui său, când ajunsese student, cerca a-l îndupleca măcar să obțină dela dânsul suma necesară spre a-și lua doctoratul în streinătate. Dela dânsul însă, băiatul se întorcea mereu trist și atât de abătut, încât — de multe ori — jurase o răsbunare.

Și avea acum Racliși destulă avere, dar inima lui tot împietrită rămăsese, deși toate bucuriile cum și toate satisfacerile nu i le dase copiii săi legitimi, ci sârmanul bastard de care nu avusese nici o grijă, ba din potrivă, oridecâteori îl vedea, îi turna în suflet câte o amărăciune, ceceace făcea pe Neluș ca să sufere greu, mai ales că el își înăbușea în piept totul, fără să mai amărăscă pe scumpa și nenocita-i mamă.

De curând se prezentase și isbutise la concursul pentru o bursă la Paris. Suma ce i se acorda era mică, dar, plecând trăia cu speranța că măcar acolo, Racliș va avea grijă de dânsul, căci la despărțirea lor, el îi invederase totul. Îl felicitase și se arătase mândru de succesele lui la învățătură. Licența o luase numai cu bile albe și la concursul pentru bursă, eșise întâiul între patruzeci de concurenți. Îi făgăduise atunci că va avea grijă ca să-l ajute la terminarea studiilor.

Indură — în capitala Franței — atâta umilintă, luptă cu atâtea necazuri, aduse de lipsă, încât — zi cu zi — îl părăsiră puterile. Dela nimeni alt decât dela scumpa lui mamă, nu mai primea decât sfaturi și mângâeri.

Mult, acestea lui nu-i putură folosi, căci nu cu ele se

putea plăti cărțile și chirie, haine și taxe. Scrisese, când putuse lui Racliși, dar acesta nu dase nici un semn de viață. Ocupat era cu plasarea averii sale în afaceri, cu balurile și petrecerile, pe cari le da în casa socrului său pe care-l moștenise profesorul.

De ar fi avut vreme poate că ar fi trimis ceva, dar într'un an întreg, n'apucă să-și țină cuvântul dat lui Neluș. Și el nu fusese bogat la tinerețe. Mulți dintre prietenii lui, cari cunoșteau secretul vieții sale, aminteau sprijinul dat și averea cheltuită pentru el de Marta. Cinismul lui nu suferea. Vorba par'că era despre altul, nu despre copilul său. Ce departe vedea acum de dânsul lipsa și sărăcia din valea Voivozilor !

Către sfârșitul luni lui Septembrie, întețindu-se la Paris frigul și umezeala, Neluș scrisese doicei sale care trăia la Versailles și care îl vizita și-l ajuta cu ce putea și ea, că ar dori să vină să stea câteva zile la ea, mai înainte de a începe cursurile la Universitate. Aceasta alergă să-l vadă la Paris.

Când veni Sabina, ziua era senină și caldă așa că Neluș se putuse scula din patul său de durere și să se așeze în fața soarelui pe banca din grădină. Figura lui era pălită, buzele vinete, ochii stinși și duși în fundul capului, respirația slabă și grea. Când îl văzu așa, femeia care-l hrănise cu sânul ei și-i călăuzise primii pași, isbucni în lacrimi și nu-i putu spune nici cel mai mic cuvânt de încurajare.

— Mamă doică nu plânge tu că uite, plâng și frunzele astea, plâng, auzi ? Plânge și mama, plânge !...

Și mama, știi doică, nu vreau să plângă, că acum e oarbă de atâtea lacrimi vărsate pentru mine. Ș'acum mor...

— De aceea am venit eu aici, ca să-mi sdrobești sufletul, Puiule ? Ce gânduri negre sunt acestea, copilul meu ? Aide, ridică-te, am venit să te iau la noi.

— La voi ?... Da, da !... E măreț palatul, statuile, parcul. Sunt frumoase florile la Versailles, dar unde mă duc eu e mai bine...

Acolo e pace.. pace !...

Inchise ochii, răsuflă greu. Sabina plângea și puterile o părăsiseră, ar fi vrut să ridice pe Neluș d'acolo, să fugă cu el la capătul pământului, numai să-l poată scăpa din

ghiara morții, dar era târziu. Acum, încremenită, sta cu mâna la cap, și par'că i se duseseră mințile.

Un sughiț puternic o trezi din gânduri. Muribundul o apucă de mână, o duse la gură și o sărută, apoi închise iar ochii, un minut, îngânând : Mamă !...

* * *

Vântu sufla, foile cădeau la pământ grămadă, suspinând.

Neluș, se înneacă, tuși, apoi șopti: — Auzi Sabino, auzi tu cum sună clapele ?...

— Nu răsună nimic. E vântul, care spulberă din arbori, foile...

— Nu, nu, e oarbă, sărmana de ea ! E mama, care, pe dibuite cântă pentru mine „*Marșul Funebru*”. Plânge, auzi cum plânge cu ochii ei stinși !... Cere... ascultă cum cere o cruce pentru mormântul rămas pe pământ strein...

Nu-i spune nimic doică, nu, las-o. Ea cântă. Auzi cum răsună pasul cailor, râsul cioclilor, bocetul neamurilor... S'aude, s'aude tot deslușit... deslușit...

Cad și frunzele, și... pentru ele și pentru mine, oarba disperată, cântă la pian : „*Marșul Funebru*“...

Un morman de frunze aurii căzură suspinând peste corpul neînsuflețit al lui Neluș, care părea că doarme acum liniștit pe covorul de frunze aurii...

Vestea morții lui fu trimeasă Martei, destul de târziu. Ultima lovitură a sorții o primi, fără să cârtească. Măsura o găsi dreaptă, căci ușurătatea ei și încrederea în Pârvan, îi adusese toate nenorocirile.

Nebunia îi stăpânea creierul și la casa de nebuni, unde se găsea acum, nu făcea altceva decât să ceară o cruce pentru mortul ei scump, să întoneze: *Marșul Funebru*, pe ritmul căruia călcase o viață întreagă.

Familia lui Dâlvan

Schițe din vremea războiului

Soții Dâlvan se căsătoriseră din dragoste și tot așa trăiseră până sună goarna și atunci Manole trebui să plece la războiu, să-și facă datoria către patrie. Alexandrina, soția sa, plânse, dar ce era să facă?

Rămânând singură, cu cei doi copii ai săi, i se păru că lumea s'a isprăvit și zile bune ea nu va mai avea. Din puținul ce agonisise soțul său, care era intendent pe vaporul Dacia, ea trăi, după plecarea lui Manole la Oltenița, agonisind zilnic ceiace putea și crescându-și pruncii, în frica lui Dumnezeu și în speranța că, tăticul lor, se va întoarce victorios. Atunci ei iar vor fi fericiți, căci amândoi părinții le vor purta de grijă, le vor face hăinuțe frumoase, îi vor duce la preumblare și le vor cumpăra toate jucăriile plăcute lor.

Așa mângâindu-i, vremea trecu, dar cu ea și cu nevoile grele, ce călcară peste țară, scumpindu-se traiul, Alexandrina Dâlvan, se văzu lipsită aproape de pâinea zilnică și, cugetând la ziua de mâine, ce nu făcu femeia spre a ține viața copilașilor săi!

D'ar fi văzut-o Manole! Cu amândoi copiii de mână, mergea la spălat, la călcat, la spoit, în sfârșit ori unde găsea de lucru și cinstea sa și-o păstra, că așa jurase ea iubitului său soț, când acesta o lăsase în pragul porții plângând și plecase pe front.

D'acolo nici o știre, nici un cuvânt. În culcare și'n sculare însă, ei toți îngenunchiau în fața icoanelor și se rugau pentru viața tatăicului lor.

Erau zile când Alexandrina îl vedea parcă întors, plin de sănătate, înaintat în grad și decorat pe câmpul de onoare; erau nopți, când îl visa rănit. Ii auzea gemetele, vedea parcă picurându-i sângele din coastă, din piept, din picioare.

Ce grozăvie !

Sărea din pat, în mijlocul casei, îngenunchia, iar plângea după acela care odinioară o făcuse fericită.

Uneori îl credea mort, îngropat și îl plângea cu toate lacrimile durerii nemărginite.

În focul luptei, Manole, când avea pas, doar pentru ei de mai făcea câte o cruce, mai arunca vre-o căutătură înapoi spre țară, unde soția și odoarele lui scumpe, sunt lăsate în prada vrăjmașilor.

Cine știe de-o mai scăpa el cu viață; cine știe, ei de or mai trăi; scumpa lui soție de-i va mai păstra ea credință !...

Cine știe !

Până la terminarea campaniei vedea că mai era mult. Isbânda nu se arăta de nicăeri și primii pași, spre îndeplinirea idealului național, îi făcuseră românii destul de grei și de păgubitor.

Dela vatra ei, ce știa însă despre război Alexandrina Dâlvan ? Când văzu că e aproape să cheltuiască ultimii bani, când auzi primele bubuituri de tun în Turtucaia și află, dela niște soldați, că bulgarii vin acolo, își luă copilașii și, cu o căruță cu bagaje a unor cunoscuți ai soțului său, veni la București.

Casa o închise. Cu dânsa luă ceea ce îi îngăduiră chirigii să ia. Și dânsii aveau bagaje multe cu ei, știind mai bine ca ea, ceiace aducea după sine războiul, luaseră măsuri ca să-și scape viața și avutul lor.

* * *

La București, femeia bătu la toate ușile, dar cine s'o primească cu doi copii ? Acolo suflau toate vânturile, oame-

nii fugeau toți în toate părțile, spulberați mai rău ca frunzele. O mătușe a ei bătrână, care locuia într'o căscioară, tocmai în cartierul Grant, se milostivi și îi dete un pătuț în care trebui să se ghemuiască cu cei doi copilași și să fie mulțumită și recunscătoare și pentru atâta.

La o fabrică de conserve găși de lucru și deși-niciodată nu cugetase c'o s'ajungă așa ceva, lucra cu un curaj de nedescris, dar iarna cea grea din anul războiului, o istovise.

Fața ei începuse a se brăzda de grijă și de suferință. Răbdarea uneori începuse să o părăsească mai ales că acum era și cam bolnavă, iar cu scumpetea, care predomena peste țară atunci, cine să mai s'ajungă ?

Bătrâna, doborâtă și ea de muncă și de suferință, avea nădejdea tot în Alexandrina Dâlvan; copiii, unul de nouă ani, altul de opt, ce să 'nțeleagă de urmele lipsei ș'ale disperării ?

Multe femei, după ce vrăjmașii intraseră în București, căzuseră în păcate cu ei, doar pentru pâine și pentru cele trebuincioase, dar pe acestea, Alexandrina Dâlvan, le ura și le disprețuia din toată inima. Fiind-că mulți îi făceau fel de fel de propuneri o urmăreau ș'o tentau, dar ea sta rece și neclintită ca stânca. Răbda tot cu o resemnare de sfântă. Ei o înbiau cu de toate: cu lemne, cu alimente, cu haine, dar ea nu primea nici apă, nici sare, nici pâine, dela dușmanii țării sale, pe cari îi ura de moarte.

Cine știe, zicea bătrânei sale mătuși, dacă chiar unul d'ăștia nu mi-a chinuit și nu mi-a ucis bărbatul și eu... A!... Doamne, doamne, dă-mi putere să 'nfrunt toate durerile și adu-mi înapoi, cu zile și neschilodit, pe cel care mi-e mai scump ca luminile ochilor.

Copii, îngenunchiați lângă ea, ascultau și îngânau și ei — cu mama lor — aceiaș pioasă rugăciune.

* * *

Doi ani, cât ținu războiul, Manole Dâlvan, albi și îmbătrâni de atâtea privațiuni și suferinți pe front. Chinul lui cel mare era doar că nu știa nimic de-ai lui; inima i se frângea că n'avea nici o putere. I se făceau semne, i se bătea ochiul, visa fel de fel de lucruri uricioase și triste. Nopti în-

tregi, nu da ochii în gene, gândind — mai ales — că poate Alexandrina nu-i va fi păstrat credință și copilașii săi n'or fi putut să rabde sărăcia, adusă în țară de cumplitul războiu. Nu-i lăsase doar cu nescareva capital, n'avea niscareva rude sau prieteni, cari să le aibă de grijă. Să răsucea în pat, îi ardeau straile și așternutul pe dânsul; iar când era trezit de bombe, se ruga lui Dumnezeu ca să-i cadă vreuna pe cap numai ca să scape de atâta chin. Vedea că iar venise primăvara și vara și nădejde nu era de întors acolo unde era sburat și sufletul său.

Ca prin minune trecură toate, țara se curăți de lăcuste și Manole, când își văzu în mâini permisul de dus acasă, sări și jucă, se bucură ca un copil.

Dela Mărășești — până la Buzău — conduse pe colonelul său cu automobilul, de acolo înainte, vremea fiind înăsprită, suiră în tren, unde suferiră și mai mult, deoarece inamicii avuseseră grija să spargă geamurile și să sfărâme mai toate jețurile din vagon. Imbrăcămintea, era luată doar ca să păgubească țara.

Sufla un crivăț de tăia la oase și noaptea se făcuse mai neagră ca păcatul; totuși Manole era vesel; iar când sosi în gară la București, își făcu cruce, mulțumi lui Dumnezeu și alergă—pe dibuite—până la „Grant”, dând peste grămezi de pietriș, prin gropi, prin băltoace, căci prin Martie, cu tot frîgul, începuse desghețul. Obosit mort, rebegit de frig, ajunsese acasă.

Mătușa Alexandrinei, cum îl văzu, începu să plângă și nu-i dete nici o veste ?

— Vestе?... O dar e grozavă vestea ce trebuie să ți-o dau. Pe Alexandrina aud că... s'a dus la Oltenița, ca să-și găsească lucrurile. Acolo... Vai, vai !...

— Acolo, acolo... spune, spune mătușă, că mor de nerăbdare, mai spune încă odată: Unde este acum soția și copiii mei ?

— Știu eu ?

— Cum nu știi, cum ? Nu ți-a scris, nu ți-a trimis vr'o veste prin cineva ? Nu a de'ar fi aflat ? L'ar fi sfărâmat pe vrăjmaș de-l întâlnea undeva pe Alexandrina ar fi strâns-o în brațe și ar fi sărutat-o ca pe o icoană, ca pe o sfântă !

— Dar unde este Alexandrina, unde sunt copilașii mei ? Unde strigă el ca trezit dintr'un vis rău.

— Așteaptă așteaptă, urmă bătrâna, scumpa ta soție, ca să scape, cum zisei, de spurcatul de *vagmistru*, a început să-i povestească suferințele îndurate, mereu de soția și cu copiii lui, cum și amenințările neamțului, căruia, nenorocita lui soție, i se împotrivișe, nevoind a-i primi nici declarațiile lui de dragoste, nici darurile ce'i aducea el.

— A fugit, a fugit de aci sărmana, căci...

— Și unde s'a dus, unde, zise el disperat, iar pe măsură ce asculta, ochii lui scânteiau și deodată, întrebă :

— Căci ce ? Ci vorbește odată, femeie.

— Aud că neamțul a...

— A necinstit-o ?... A ?...

— Mai mult, zise Manole, gemând ca un leu, mai mult, mai mult... ? Au ucis-o...

Ei și ce poate fi mai mult ? Spune că inebunesc.

— Știu eu, știu, așa am auzit că au făcut tâlharii de vrăjmași.

— A ! Mizerabilii, câinii, nemernicii... dar copiii, copiii mei, unde sunt, strigă Manole, disperat și plângând cu lacrimi amare.

— Cine știe... Lucrurile din casă vi le-au luat vecinii, iar copiii... n'am putut, până acum, să aflu despre ei nimic. Tu liniștește-te, poate aceia ce-ți spun să nu fie adevărat ; du-te la Oltenița, de acolo poate afli vești mai bune ca cele pe cari ți le spusei eu, nenorocita de mine, că și eu m'am sfărâmat și am plâns destul, știi că nu mai aveam pe nimeni decât pe voi.

Manole era acum înecat de jale și plângea ca un copil.

— Taci, maică, taci, zise bătrâna, du-te, află o veste bună și înștiințează-mă.

Manole se uită la ceas, era ora trei din noapte. Dar cine se gândise la somn ? Se ridică de pe pat 'și așternu pe piept crucea nădejdei, ieși în stradă și, fără să știe unde se duce, nici câtă vreme e de când bate drumurile, nici câte lacrimi îi curseseră pe față, nici ce vorbise... s'a trezit doar când s'a suit într'o căruță, care ducea merinde la Oltenița și atunci trezit, durerea îi era mai adâncă, mai sfâșietoare de suflet.

Casa o găsi dărâmată, singurul perete, rămas în picioare, era stropit cu sânge.

Gemetele lui trebuie să fi semănat cu ale unui leu rănit. Se văzu în jurul lui cu o mulțime de lume. Fiecare îi spunea câte o parte din chinurile îndurate de scumpa sa soție din partea călăului căruia, rezistându-i, o acuzase de spionaj și o ucises în miezul nopții, după ce o necinsitise chiar în fața copiilor săi.

Pe aceștia află că îi dăruise unor bulgăroaice sterpe din Ialomița.

Unde te duci tu, soț și părinte nenorocit, unde ? Unde să găsești mormântul sfintei eroine ? Unde or fi acum, odraslele nenorocite, care fuseseră martore și văzuseră cea mai grozavă tragedie : siluirea și uciderea mamei lor ?

Merse — cu o vecină — să descopere unde era mormântul, scump inimei lui, în cimitir. Iși sfâșia vestmintele și inima, sărută țărâna, mută a celei mai caste dintre femei, jură răsbunare, că va merge până la capătul pământului, măcar pruncii să-și găsească, măcar cu dânsii amărâta lui viață să-și mângâe.

Merse la Primărie, luă la mână un bilet de liberă trecere și, cu cel dintâi chirigiu pe care îl găsi, o luă în lungul bărăganului spre Ialomița. Din cărciumă în cărciumă, din om în om, întrebând de Voicu Stanciov și de Dobra Caracacef, că așa îi spusera vecinele că se numeau bulgăroaicele, cari îi luaseră copiii.

* * *

Ca în basmele uitate se strecură, în noapte, pe căi pierdute, desfundate de înghețuri, nenorocitul Manole și nici unde nu putea dovedi nimic. Satele pustii și goale de vite, de pasări și de flăcăi, duși la luptă erau toate o jale. Nu s'auzea nici cântec de cocoș, nici lătrat de câine !...

Pe o cărare părăsită și pierdută, în negurile nopții, se auziră pași și un cântec care, în inima amărâtului părinte, trezi toate speranțele.

— Glasul lui Stelian, el să fie oare ?

Tremura din toate încheiăturile și pierit de teamă, că se înșelase, amuțise.

Incet șopti căraușului : — Aide, strigă tu tare, tare, cât

te va lua gura: Stelică !... și dacă răspunde să știi că ăla este copilul meu.

Doamne, doamne, arată-ți minunea! Doamne, mai îngână el, mai așternându-și pe piept o cruce.

În besna nopții, glasul vizitiului, răsună puternic și, auzindu-și numele, Stelică răspunse:

— Eu sunt, eu, cine mă strigă în întunerecul ăsta ? Cine mă mai chiamă pe mine? Cine? Eu n'am pe nimeni pe lumea asta... Pe nimeni!... Frățiorul meu ș'ălai nenorocit tot ca mine.

În noaptea adîncă și întunecoasă, sărmanul Manole, auzind vocea fiului său și recunoscându-l, după aceste puține cuvinte, tremura de emoție și i se părea ani până să poată vedea — la lumină — pe acela pe care D-zeu i-l scosese înainte, în besna Bărăganului.

Chemt de mai multe ori, copilul veni către căruță di- buind și numai luându-se, după sgomotul cê-l făceau roa- tele, pe un drum plin de polei, de făgașuri și de băltoace.

— Tatăl tău Steliene, vezi tatăl tău, zise căruțașul, căci sărmanul părinte, nu putea rosti un cuvânt; fălcile i se încleștaseră și lacrimile îi inundaseră fața.

Copilul sfiit tremura și el, mai ales că zăbunul din spi- nare îi era rupt, țătării sfâșiați și picioarele goale.

— Unde te duceai tu, puiule, unde pe așa vreme urâtă ?

— Mă duceam după tata ca să-i iau sculele să i le duc acasă.

— Tată ? Care tată, uite tatăl tău cel adevărat, aide, lasă încolo pe omul ăla care te ține mai rău ca pe o slugă, zise căruțașul, după ce aprinse un chibrit, se uită la copil, Lasă-l și sue-te coala în căruță lângă tatăl tău !

— Brațele lui Dâlvan se desmorțiră, se destinseră largi și se încolăciră de gâtul lui Stelian; la rîndul lui, Stelian, făcu acelaș lucru și, în taina nopții, tată și copil, se recu- noscură.

— Vorbise vocea sângelui !

* * *

Îngânat de plâns, Stelian povesti tatălui său grozăvia ce văzuse atunci când, vagmistrul german, siluise și apoi

ucisese pe mama lor ; aceia ce îndurase, în casa bulgarilor Stanciov, dela cari primea numai insulte, bușeli, trântea și bătăi, iar în schimb îl țineau gol, îl trimitea să care scule tocmai de unde lucra tâmplarul și se întorcea copilul, seara târziu, cu ele în spinare, ca să se culce flămând, într'o magazie pe o mână de ogrinji.

Merseră apoi să caute la Dobra Caracacef pe frățiorul lui cel mic Mihăiță. Il găsiră adormit pe o laviță îngustă, așezată într'un beciu murdar, întunecos, plin de șoareci și de broaște.

Manole, a doua zi mai avu puterea să adreseze plângerea justiției, împotriva acestor mișei, cari îi chinuseră astfel copiii, apoi îl doborâra niște friguri din care credea, că nu se va mai trezi niciodată.

În delirul său, nu făcea alt decât să strângă păturile ce avea cu el și să învelească mereu pe cei doi copii ai săi. Goliciunea și sărăcia, în care îi găsisese, îi sfâșiase și mai rău inima, îi turburaseră sângele. Vindecat, peste câteva zile, s'au întors la București și a spus tuturor păsul; multe mame plânseră, citind în ziare, ceea ce suferiseră dela vrăjmași, familia lui Dâlvan.

Ancuța dintre Prunturi

La întâlniri de ape, pe un covor auriu de drog și de sulfină, de bălănel și scânteioare, Ancuța sta sub umbra sălciilor și aninilor din marginea gârlei. Gândurile ei, mai repezi ca undele râului, ce curgea la picioarele sale, alergau și străbăteau ceasurile, zilele și mulțimea anilor cari trecuseră de când ea iubise.

Ziua da 'n-spre seară, dincolo peste gârlă, în livedea Ancuței s'auzea zângănitul coaselor și cântecul muncitorilor.

Ea încreși fruntea, 'și netezi tâmplele cărunțite ca și cum voia să 'nlătore o amintire, care îi turbura liniștea sufletului apoi, sculându-se de jos, trecu puntea, își făcu drum printre cetinele și răchitele de pe prundurile apei, să'ndreptă către cositori.

Ea, sosi fără să prindă de veste că, în mâna ei, ținea un ștergar tivit cu găurele și ales cu râuri frumoși la amândouă capetele; că-și ștergea cu dânsul lacrimile, ce-i străluceau pe gene, că-l săruta ca pe niște moaște sfinte, că-l înfășura și-l desfășura întristată, când după brațul drept, când după brațul stâng...

În scăpătatul soarelu', florile tăiate și culcate la pământ, împrășteau cel din urmă, cel mai tare miros; dudatele uriașă cootropindu-le 'și lățeau frunzele, copleșeau potecile...

Troscotul, pinul și rogozul verde, încadrau minunat de

frumos scânteioarele țintaula, florile de păpădie de susai și de tătăneasă.

Mai plăpând și mai puțin stufoase, laptele cucului, coada mielului și a șoricelului, cimbrul și scânteioara se învălmășeau printre ismă și pelin, printre brusturi și scaeți, printre vetrice și cucută. Sulfina mândră răspânda în juru-i miresme; iar mușetelul alb le invelea ca un lînțoliu.

* * *

Încă puțin și fânețele Cuței, se sfârșeau de cosit; către seară cositorii abăteau la lucru, căci a doua zi era sărbătoare. Cum văzură ei pe Ancuța, o și cunoscuseră că nu era în toate vierbele ei, că nu îi ierău toții boii..

Altă dată, ea nu mai contenea cu glumele; fiind snovoasă și bună platnică, știa să atragă pe toți la muncă.

Fără bătae de cap, și prășia porumbul; ara, grăpa, mai înaintea tuturor; ca și cum ar fi avut voinic.

Făcea tot numai cu cuvintele ei dulci ca mierea, blânde ca porumbițele, o iubeau toți sătenii; miluea și pe bun și pe rău, așa că nimeni nu se îndura de bunătățile ei.

Ori-ce ceartă, ori-ce neînțelegere — a femeilor din sat se sfârșea la Ancuța dintre Prunturi; ea avea darul d'a împăca pe cei ce se vrăsmășeau între dânșii, d'a mângâia pe cei ce se găseau în suferință. Părea a fi mama celor întristați și amărâți.

Avea un singur băiat, dar era halal de sufletul ei, căci — fiind deștept — învățase carte la oraș; de înțelepciunea lui se folosea acum tot satul. El era primar, el învățător, el împăciuitorul și binele tuturor. Or cine avea nevoie de vr'o jalbă, de vr'o scrisoare, el slujea, îndatora, pe toți d'o potrivă.

Vorbea cu popa despre viețile sfinților, cu ispravnicul despre lege; semăna a fi crescut cine știe în ce casă boerească.

Ancuța îl iubea și se închina în numele lui ca 'n numele lui Dumnezeu.

* * *

Se auzise multe despre această femeie atât de bună și

atât de darnică, dar adevărat nu se ştia dacă fusese măritată sau dacă făcuse — 'n t'nereţile ei — vr'un păcat; destul că băatul era mâna ei dreaptă şi a tuturor sătenilor.

Se făcuse goşgoşea omul, dar cu toate acestea era mai supus şi mai ascultător ca un copil; odată cu capul nu ar fi eşit din vorbele mamei sale.

Pentru dânsa făcea zilnic tot ce putea şi sta în putinţă numai ca să o mulţumească.

Mângăere dulce cu care era răsplătită, în urma celor ce pătimise până să-l vadă om în lume.

După ce mâncaseră de nămezi, cosaşii pe răcoare năvăliseră, cu mic cu mare, la lucru, căci voiau să dea gata tot până seara.

Fâşiau coasele pe sub iarbă şi brazdele de fân căzând rânduri, rânduri, rămâneau în urma lor şi 'nbălsămau aerul de miresme.

Când se făcu popasul cel din urmă, ca s'ascută coasele lucrătorii, nu mai avură răbdare să vadă pe Ancuţa aşa de 'ntr'istată şi, la rândul lor, întrerupseră tăcânitul greşiilor şi-al ciocanelor pe tăişul coaselor, cu fel de fel de glume, că doar o face-o şi pe dânsa să scoată vr'o vorbă, însă degeaba, ea sta d'oparte n'auzia, nu vedea nimic din ceea ce ziceau, din ceea ce făceau dânsii.

Cuscrul său, Mitruş Răgazu, mai vorbăreţ îşi lăsă coasa atârnată de clincul unui prun şi apropiindu-se de Ancuţa îi zise :

— Dar oare ce ai cumătră Ancuţă, eşti mânioasă, pe noi că nu sfârşim cu cositul ; n'ai teamă, fii pe pace, că de şi mâine e sârbătoare, însă om face clacă cu toţi şi ți-om fi pe plac, numai să nu te vedem posomorită că nu îți stă bine, cumetriţă dragă.

Vă învoiţi măi fraţilor ?

— Da Mitruş, mai e vorba, răspunseră toţi într'un glas, mâine venim negreşit.

Ancuţa 'şi netezi din nou tâmpla şi când auzi vorba : clacă strigă :

— Nu, nu primesc, veţi sfârşi când va vrea Dumnezeu dar....

— Dar, dar, ce ai de eşti așa de posacă ?

— Ce am ? Mă sileşti, să vă spun, ei bine ascultați :

Sunt mâine douăzeci și cinci de ani, pare că fu eri, de când o surată a mea, veni să mă ia și pe mine în satul lor, la clacă la strâns de fân.

De pe întuneric, dis de dimineată, plecai fără a spune nimănui nici albă, nici neagră. Eram atât de răsfățată în cât făceam tot ce-mi plesnea prin minte, fără să-mi pese de nimeni.

Bieții părinții mei, m'aveau numai pe mine... eu le-am scurtat zilele. Ei căutau să mă mărite cu-un om de seama mea și eu, sburdalnică cum eram, făceam zilnic la boro-boate, îi făceam — fără voia mea — să se usuce de pe picicare.

Erau aproape să mă logodească cu D'nu Pătrașcului, când eu, cu surata mea, pornii daici dintre Prutului și, când se lumina de ziuă, când licărea lumina pe turla bisericii, noi coboram pe muche dincolo 'n Moiceni.

Auzisem, vă spun drept, că acolo erau o mulțime de flăcăi frumoși și vream să cunosc și eu pe câte cineva, dintr'un sat așa de apropiat.

Ce tătari? Că prea eram din pricina taichii, străină de lumea asta. Nu-mi era d'a bună de nu stam locului!...

* * *

Unul câte unul clăcașii începură să sosească, fetele cântau, băieții fluerau, nevestele făceau cruce; auzeau toaca la biserică.

În dimineata aceea, n'am să uit, mă simțeam veselă și ușoară de parcă ași fi sburat. Oamenii-mi păreau aici mai voioși, mai drăgăstoși, râdeam și spuneam la glume, ca și cum — de când lumea — eram din Moiceni.

Se 'ntrecea, care mai de care, să intre în vorbă cu mine și să mă facă haz.

Dinu Brebenel, vezi că de Dinu tot n'am scăpat, nu se mai deslipe de mine.

Din ceasul ce mă văzu, umăr la umăr cu dânsul, alergai peste cositură, până la prânz; trosnea fânul sub picioarele noastre și mijlocul meu în mâinile lui. Se începuse claca; noi primeam dela toți paieile de fân, și le aruncam d'asupra. De câte ori propteam furca în pământ, s'aștep-

tam să ne vină fânul, d'atâtea ori ne dam după copită și ne sărutam cu foc.

Când sfârșirăm, oamenii o luară unii spre horă, alții spre casele lor, eu nu știam încotro s'o pornesc; singură nu ași fi fost în stare să fac un pas; mi se înpleticeau picioarele, îmi scăpărau ochii după Dinu. Simțeam că nu mai este chip, nu mai am putere să mă deslipesc de lângă dânsul și, cu toate acestea, îmi era limba legată, cuvântul 'n-piedicat, de nu aș fi putut să-mi deschid gura. Mă furnica peste tot trupul, se învârtea locul cu mine și pe dată ce Dinu veni, de-mi întinse mâna, mi fu destul; fără să mai stau la gânduri o pornii cu el în sus, pe sub muchea dealului...

* * *

Ce vrei? Dragostea e oarbă, nu întreabă, te poartă pe cărările care îi plac ei. Sunt astăzi femei de peste treizeci și opt de ani, la Haralambie și cu toate greutatele ce am întâmpinat, cu toată rușinea ce-am pățit, nu știu dacă am putut să uit măcar o iotă, din vorbele cu 'nțeleș, din strânsorile în brațe, din sărutările dulci și aprinse de pare că și azi, îmi ard gura.

Le-am plătit scump, dar am iubit, pământul îmi sboară de sub picioare, vremea se 'ntoarce înapoi, și mă simt în-tinerită, veselă, și sglobie ca atunci, ca în ceasul când îmi lipii buzele, și sărutai pe Dinu, pentru întâia oară...

— Sculați-vă. Hai, hai să jucăm, chemați femeele și fetele voastre; faceți focul mare, să vină lăutarii...

— Dar nu, opritiile, țineți-vă copilele d'aproape, feriti-le de dogoarea care m'a ars pe mine. Dumnezeu să fe-rească pe toată fata să mai calce pe asemenea cale, căci mult e aspră, mult e grea!...

Pentru întâia oară, văzusem pe Dinu la clacă și spun, în curătenia sufletului, că mi se lipise de inimă; îmi era drag ca vederile, par' că-l cunoscusem de o mie de ani. Uitasem mamă, uitasem tată pentru el, și pentru copilul nostru. Nu țineam socoteală, nici de ponosul ce purtam, nici de gura lumii. Când îmi zâmbiau ei, mă vedea Dumnezeu!...

El știe dacă avem trebuincioasele, dar trăiam mulțumită.

Între copil și între Dinu, când stam sub umbra salcâmului, mi se părea că se bucură florile, că se învârtesc soarele dinpreună cu mine.

Într'o zi, îmi desfășeam copilul și stam în bățatură pe rogojină; gungurise, se gândăcise atât că aruncase de pe el toate țoalele, eșise din fașă ca un melc din coajă; să nu-l întărar, îl lăsasem așa — cum era — și mă căsneam să-l adorm, șuşuindu-l pe brațe.

În vremea asta, Rada Năsturel, vecina mea, pusese un picior pe policioara dela pārleaz, se uita la mine peste gard și râdea.

— Dar ce tot râzi lea Rado, îi zisei eu, ce te uiți la mine, ca la urs, ce, or n'ai mai văzut oameni?

— Ba am văzut, fă Ancuță, dar mă uit și eu fiindcă am ochi.

— Dacă ai plimbă-i unde-ți place, iar nu prin bățaturile oamenilor; ești femeie în toată firea, nu-ți stă bine să râzi așa în neștire.

— Dar tu în toată firea ești? Stai ca o bleandă, fără să ai habar, îți dădăcești broasca de copil, în loc să-i pui piciorul pe beregată.

— Știi că ești cam într'o parte, lele Rado, ce ai tu cu copilul meu?

— Eu, n'am nimic, dar... vai de tine.

— E rău de mine, dar dece, fa?

— Apoi bine, Cuțo, știi că n'am crezut să fii atât de proastă, s'a îngroșat gluma, trebuie să-ți spun curat, uite: Dinu e la primărie, își face formele, vrea să ia pe Rița Bălașei, na, iaca acum știi dece rād ia așa? Doarme pământul!

* * *

Sării ca fulgerul, nu știu când mă sculai de jos, nu știu când luai copilul de subțioară, nu știu când mă trezii ajunsă la drumul ăl mare. Amușisem, îngălbenisem, par-că mă opărise, îmi dase cu cenușă în ochi de-mi pieriseră vederile. Auzisem lămurit aceea ce-mi spusese Rada și cu

toate acestea, nu-mi venea nici să cred, nici să mai stau s'o cercetez deslușit ca să nu mai pierd vremea.

Până să sosească Dinu, îmi mușcam mâinile să-mi înăbușesc țipetele, altfel aș fi răcnit ca o leoaică. În dreptul hanului mă întâlni — față în față — cu Dinu, părea liniștit ca și cum s'ar fi întors dela muncă, nădușeala îi pica de pe frunte, ochii îi erau ațintiți înainte pe cale; pe mine părea că nu mă vedea. Eu mă repezii spre dânsul; el se dete înlături; abaterea aceasta — din naintea mea — îmi băgă un fier ars la inimă. El să nu mă vadă? Strigaiu odată, se făcu că nu m'aude, îl strigaiu a doua oară, iar așea, în sfârșit a treia oară, pierzându-mi răbdarea, răcnii de du-dui pământul:

— Dinule, te însori?

— Da Cuță, răspunse dânsul nepăsător; ei și ce-ți pasă ție dasta?

— Ce-mi pasă mie? Nu vezi cu cine vorbești? Uiiți copilul ăsta?

— Haide, haide, că mi-e de grabă, n'am vreme de vorbă cu tine, mă mai lasă în pace, caută-ți de drum creștină.

— Cum nu mă mai cunoști, nu ții socoteală de prăpastia în care m'ai aruncat, unde vrei să mă duc eu în halul ăsta?

— Ci ca fugi fă încolo și mă lasă în pace, ce vrei tu cu mine?

— Vreau să ne cununăm, după cum mi-ai făgăduit, vreau s'astup odată gura lumii, căci mi s'a urit de când, din pricina ta, mă sfâșie toți din toate părțile.

— Dacă te sfâșie, te sfâșie din cauza ta și a faptelor tale, ce ți-am făcut eu silă, m'am legat eu de capul tău, ți-am rupt eu mânecile?

— Ia seama cu cine vorbești, Dinule, strigaiu eu apucându-l de mâini, să lăsăm gluma la o parte, mă sperii, mă cutremur, mor...

— Asta vreau și eu fa, să sfârșim, să te lași de mine, strigă dânsul, smucindu-se din mâinele mele.

— Ci ca dute corbilor, că acum mă faci să-ți zic câte sunt pe cer piei, hai, nu mă 'nebuni c'apoi știi că: boala câinească e voinicească. Șterge-o, când îți zic, căci de nu,

voi rupe o sumedenie de colea, din ulmul ăsta și, dau de nu mă uit, te fac țandări.

— Nu mă bate Dinule, unde să mă duc; îngânai eu plângând ?

— Du-te unde știi, că eu n'am nimic de împărțit cu tine; ai umblat ca o desmetică — din sat în sat — până trebuia să dai odată peste dracu; ce ai căutat ai găsit. Ai nas să te iau de nevestă, să intru'n cărd c'o snamă, cu o sărăcie, cu o haimana, care s'a legat de mine ca beleaua de capu omului.

— Dinule, știi cât mi-ai fost de drag și cât m'am împotrivit ție până...

— Taci și vezi-ți de cale femeie, ce-mi ții calea — cu șoșoiul 'n brațe — și te miorăești aci 'n drum, de sgâește lumea ochii la tine ?

Ai înebunit ? Ia-o iute la sănătoasa, or vrei să-ți dau de cheltuială după ceafă, să mă ții minte cât îi trăi : M'ai auzit ? Du-te !

— Lasă-mă să stau lângă tine, Dinule, unde să mă duc când tu îmi ești atât de drag ?

— Sănătate, ți-e trece și ție, cum trecu altora, că doar dragostea nu e gălbează să mori din pricina ei. Ci ca lasă-mă în pace, fă snamă, sluto, secătură, fugi că dau de te omor...

— In genunchi, înaintea ta, mă rag, ca lui D-zeu, să nu mă gonești, să mă lași să mor lângă ușa ta.

— Ba e vorbă, îi muri la ușa tată-tău, că ți-o fi mai bine.

— Nu te 'npietri, nu erai astfel Dinule, adu-ți aminte că ești tatăl copilului acesta, că sunt mama lui, adu-ți aminte...

— Nu mai putui zice un cuvânt, plângeam cu două și-roaie le lacrimi; părul 'mi căzuse pe tâmple, copilul meu ca și cum îmi înțelegea păsul, plângea și el. Când continuai, când putui zări înaintea ochilor, văzui pe D'nu, șezând pe gânduri, la câți-va pași de mine; peste puțin începu a se mișca a păși cu binișorul. 'Mi aruncă ștergarul ăsta 'n colțul căruia se aflau câți-va gologani; cu ei îmi ținui viața, câte-va zile, în urmă...

* * *

Multă vreme nu mai îndrăsnii să-mi scot capul în lume, par-că eram un ciuhurez, 'mi era rușine să dau ochii cu copiii, ne-cum cu oamenii și cu părinții mei. Am dus d'atunci o viață pe care nu o doresc nici dușmanilor mei. De s'ar vedea lacrimile ce am vărsat din ceasul ce m'a părșit Dinu, 'n mijlocul drumului și până să mă întorc la casa părintească, cred că s'ar mira o lume.

În nenumărate rânduri am voit să-mi fac seama singură. În iarnă am trăit cerșind pe la ușile oamenilor : m'am întors dela moarte sigură, căci hotărâsem — pe un ger groasnic — să mă arunc într'o copcă dela scocul morei; însă D-zeu îngrijise să-mi pună în brațe un scut, copilășul meu, el m'a oprit dela toate relele.

Am voit, și trebuie să vă spun, să omor pe Dinu, dar, cu tot răul ce-mi făcuse, nu am fost în stare nici să-mi ridic brațul asupra-i, nici să am cea mai mică ură. Astăzi, de câte ori vorbesc de dânsul, mă podidesc lacrimile, căci odată 'ntoarsă acasă, nu mai putui afla nimic despre el, toți îmi vorbeau despre Dinu, ca despre un mort. Și, cu toate astea, astăzi chiar mi-e dor de el, simt că inima mea îi păstrează ceva care — la vârsta mea — nu îndrăznesc să mai zic că e dragoste, dar o slăbiciune, o milă, ce...

— Ce te face să mă ierți Ancuțo, răspunse un om mai mult cărunț, care eșind de printre cositori, s'aruncă la picioarele Ancuței strigând :

— Sunt aici Ancuțo ; cu destulă amărăciune, mi-am ascultat învinuirea, acum pot să mor, că tu m'ai iertat.

Ancuța rămase incremenită; fusese lângă Dinu și nu-l cunoscuse. Srențăros, cu barba lungă și cărunță, ce-i cădea pe piept; părea că e un sălbatec; poate că de l-ar fi văzut, de i-ar fi luat bine seama, Ancuța, ar fi descoperit în acest om, îmbătrânit făr' de vreme, pe Dinu, pe iubitul ei ; ea însă — în acea zi, în care-și deșteptase amintirile, nici că se uitase p'ale cui mâini dase livezele sale; se mișcase toată ziua în neștire, plutind pe gânduri și trăind în trecut.

* * *

După câteva minute, Dinu zise : Spune-mi Ancuțo s'aud încă odată din gura ta că m'ai iertat. Da, trebuie să mă

ierți, căci după o viață atât de trudită, m'a iertat și D-zeu El singur și-a zis: „destul”. El m'a schimbat astfel numai spre a putea veni în fața ta, ca să-mi spui, să-mi arăți, fără sfială, cât de rău și cât de spurcat am fost la inimă. Acum deși știu toate astea, nu mă pot încrede celor ce spuseși; 'mi pare că — nu despre mine — ci despre altul e vorba.

Înțeleg pentru ce am pățimit atâta. Azi îmi trece pe dinainte — mai lămurit ca 'n totdeauna — minutul când — fără părere de rău — fără căință, te-am lăsat pe drumuri aruncându-ți acest ștergar pe care tu l-ai păstrat mai bine de două-zeci de ani, ca mai puternic să-mi legi gândurile, să mi le 'ntorci, să mă prețuesc singur.

Pe tine te-a mângâiat D-zeu, lăsându-ți alături copilășul; de mine nu mai vorbesc. Nu spun chinul și amarul ce am întâmpinat de pe urma femeii, ce am luat în căsnicie; țărâna mă 'npiedică d'a mai vorbi despre dânsa; copiii ce-am avut m'au lăsat și ei ducându-se lângă maica lor, tocmai când erau în vârsta fratelui, copilului tău, tocmai când gunguriau ca dânsul. Cheltuelile ce am făcut, boalele și înmormântările lor, mi-au robit tot ce-am avut pe sufletul meu. Ne mai putând rosti un cuvânt Dinu, tăcu câtăva vreme.

* * *

Nu te-am luat pe tine, am vrut să fiu bogat și astăzi sunt clăcașul tău. Dumnezeu știe dacă aceste brațe sunt destul de puternice, destul de în stare să lucreze, însă ele trebuie să hrănească o gură pe care pământul trebuia s'o fi astupat încă de mult. Ce zic eu?... Nu, vreau să trăesc ca să mă ierte copilul meu, precum m'ai iertat și tu.

Vreau să trăesc ca să mănânc astăzi dela dânsul pâinea pe care i-am luat-o eu lui dela gură, vreau să trăesc să vă am coala lângă mine, ca să mor între voi!...

Cine, poate fi 'n drept d'a huli astăzi pe un bătrân care mărturisește — în genunchi — că s'a căit, că a plâns, că l-a muștrat cugetul pentru faptele lui?

Cine oare îndrăznește să mai arunce cu piatra într'acela care nu i-a rămas de cât glasul ca să dovedească că este vinovat?

Ancuța, astăzi m'am ispășit. Sunt ani de când mă rog lui D-zeu, să m'aducă, să ne pună astfel față unul cu altul, să-mi deslege limba, să mă lase a-ți spune durerea ce-mi arde sufletul de atâta vreme !

După ce văduvii, îmi luai lumea 'n cap, cutreerai țara, însă icoana chipului tău m'a urmărit pretutindeni ! De multe ori mi se părea că te simț alături de mine. Astăzi mi se ridică o sarcină mai grea de cât pământul, astăzi pot să mor, căci m'am ușurat de greutatea de pe suflet, care — de mai multe ori — în crucea nopții — îmi oprea răsuflarea, mă făcea să tresar din somn și ceasuri întregi să nu-mi mai găsesc odihna.

Pe când vorbea astfel, Ancuța se apropiase de dânsul, și 'și lipise fruntea de pieptul lui; se luminase la față. Amândoi, plângeau de bucurie. Cositorii ascultându-i ereau atât de mișcați, încât lăsaseră livedea nesfârșită de cosit și încremeniseră cu coasele în mâini. Ancuța și Dinu, erau duși cu gândul spre acele timpuri în care se iubiseră. Amândoi se simțeau coprinși, de acel dulce farmec al întâlnirii, și, în același timp, al ușurării sufletului !

Acum, nu mai ziceau nici un cuvânt. Când simțurile sunt mari, vorbele pier !

După ce steteră astfel câteva minute, Dinu, depărtându-i ușor capul de pe pieptul lui, scoase un adânc oftat și voi să se depărteze. În acest moment se simți oprit de un voinic care, așezându-se între ei, le prinse mâinile la amândoi și sărutându-le zise :

— Stați, taică și maică, fiindcă eu, de aici dela spațele vostru, venind fără-vește, avusei norocul și bucuria de a vă asculta la amândoi păsurile ; ca fiu al vostru și, în acelaș timp, ca primar al satului acesta, adăogă el râzând, hotărâsc ca peste câteva zile să sărbătorim cu toții căsătoria voastră; chiar aici în mijlocul acestor flori, printre care v'ați înpletit viața dela 'nceput.

Imprejurările au făcut ca voi, cari v'ați iubit, să fiți despărțiți atâta timp. Fie-vă — dacum înainte — traiul vostru ca ziua de azi de limpede și de liniștit, fie în tocmai ca cerul care ne acoperă.

— Așea, așea să dea Dumnezeu, adăogară toți cosașii și porniră la lucru.

* * *

Inserase de tot, coasele fluturau pe sub iarbă, iar cârșteii și pitpalaca își căutau cuiburile pe sub fân și rățăceau, sburând din loc în loc, neputându-le da de urmă.

Pi poteci cu cobilițeli pe umeri treceau fetele la fântână și din frunză ziceau : Doina iubirii; iar ciobanii din caval scoteau accente fermecătoare. Mioarele se plecau spre sghiaburi, ca să s'adape din apa proaspătă argintie, care venea de sus, de sus de pe pripoare !...

Domnul Colonel

Teodora și Smărăndița, stau amândouă pe balcon destăinuind încet una alteia durerile, ca două surioare bune. Una, căsătorită de aproape un sfert de veac, avusese nenorocul să lupte cu caracterul soțului și creșterea a șase copii; cealaltă... se alesese ca praful de viața ei, ba încă, o dragoste nenorocită îi vestejise, toată existența.

Plâneau amândouă, în cerdac, când veni factorul și aduse Smărăndiței o scrisoare.

— Dela el, Teodoro dragă, aide s'o citim împreună. Cine știe, poate — de astă dată — s'o îndupleca. Răspunsul acesta îl aștept cu cea mai mare nerăbdare. Știi tu că i-am scris că, dacă pe mine mă nesocotește și mă uită, să aibă grijă — cel puțin — de copilița lui, de Maria-Magdalena, căci eu sunt bolnavă și abia pot alerga să câștig pentru susținerea ei.

— A !... dar tremur, parcă mi-e și frică s'o deschid. Egoistul ! El numai să trăiască bine; leafă de colonel, iar noi, te uită și vezi cum trăim. Și fata e mare acum și n'are nici de unele !...

— Aide, fă-ți curaj, zise Teodora, fie ce-o fi, desfă pli-cul, citește scrisoarea, nu se poate să nu se fi înduplecat, mai ales când știe că fata e mare, scoasă din necazuri. Fiarele și încă au milă și îngrijesc de puișorii lor !...

— A, nu-mi mai aduce aminte cât am suferit până s'o văd mare, doisprezece ani !... O, Teodoro, surioara mea, de

mii de ori mi-a venit, pentru greșala mea, să-mi fac seama singură, s'o omor pe ea și apoi să mă sinucid și eu...

— Taci, bun e Dumnezeu, aibi răbdare și curaj de ce ești mamă ?

— Bun și drept trebuia să fie el, să nu mă lase să mă căsătoresc cu camaradul lui, când aveam cu el un copil. Și eu, parcă am fost fermecată, nebună... O ! Cât am suferit ! La fiecare moment — soțul meu — suduindu-mă, mă întreba: A cui este bastarda asta pe care o iubești atâta și la care mă gândesc toată ziua? N'am grijă de casă, nici de el, ci numai de copilul meu și, la drept vorbind, așa și era, surioară dragă.

„Eu primiam chinuri și insulte și el, domnule colonel, trecea mândru pe lângă noi, zdrângânindu-și săbia...

A ! De i-ași fi destăinuit lui Petre Dordea, fapta camaradului său, acesta ar fi fost de mult mort și îngropat !

— Ce spui, l'ar fi ucis ?

— Ba bine că nu, de gelos, îl știi, ș'apoi colonelul fusese în aceeaș clasă cu el. Toată viața să pismuiseră și acum eram eu între ei !...

De-ași fi vorbit, Dumnezeule !... Ei, dar cine putea grăi vr'un cuvânt ? Ce proastă e femeia când iubește.

— Bine ai făcut de ai tăcut surioară. Cum era de violent, ar fi ucis pe motanul ăla și poate...

— Și poate și pe mine și pe copilă. O ! Ar fi fost de mii de ori mai bine. Acum ce folos că trăiesc ? Eu și ea mititica, n'aveam nici un sprijin, nici un ajutor, niciun nume !...

— Nu mai fii tristă, surioară, Dumnezeu te va mângâia la bătrânețe, căci fetița e bună, supusă și ascultătoare. La chip leită el; îi seamănă la deșteptăciune, dar atâta că nu pare încăpățânată, nici fără suflet ca el.

— Ca el ? !...

— Nu zic altfel. Poate că e bun, dar n'o fi fost cine să-l îndrumeze în viață. Sentimentele frumoase să învață pe genunchii mamelor și el poate...

— Lasă-mă, nu mai susține un mizerabil. N'ai zis tu adineaur că, fiarele chiar își recunosc și-și îngrijesc puii ?

— O să aibă grijea fetei de aci înainte, asta poate că'ți scrie.

— Cine ?

— El, colonelul !

— Câinele !... Ce copilă ești ! Oamenii ăștia n'au suflet. Nu ! Vei vedea că nu. Ia scrisoarea și citește ! I-am scris că s'asigure copilul, cum a făcut și doctorul Aderescu cu băiatul ce-l avea cu actrița și ăla nici nu semăna cu el, nici nu era tocmai sigur că este al său. Pe când Măgduța, te uită la ea, leită el. Chip frumos ca de ceară, buze subțiri, păr bălai... El ! Vezi tu, îmi face rău această asemănare. Privește-o cum se joacă prin grădină până și mersul este tot al lui. Ticălosul !

— Dă-mi scrisoarea, am presimțirea că tu îl judeci rău, soro. Colonelul e delicat, e blând, bolnăvicios, n'are cine să-i zică cu binișorul poate că s'ar îndupleca, poate...

— Dacă inima lui nu-i spune nimic, cine să-i vorbească ?

— Tu zici, că e bolnăvicios și el caută și vrea să se însoare.

— Cine el, domnul colonel ? Sărmanul, dar nu vede că-i sună doagele ?

Miroase de departe a colivă. Cine să se 'ncumeată să ia pe coptul ăla ? Vezi grija asta să n'o duci. Ce să vadă la el, chelia ?

— Ba'l ia pentru fireturi și pentru leafă. Leafa surioară, leafa ! Și poziția socială. Femeile par'că se sperie de nădufurile din piept, ori să uit ele la trecutul cuiva ? Să uită la titlu, la trese, la epoleți.

— Ia mai taci !... Colonelul par'că e o scândură putredă. Ia te uită — mai bine — ce ți-o fi scris ; poate a revenit la sentimente mai bune.

De acum asta i-a rămas de făcut. Să se înblânzească și să-și vadă de fată că alt copil n'o să mai aibă. Să-și facă testamentul în favoarea voastră.

— Nu, sărmanul nu, vreau să trăiască. Poate va fi fericit cu altă femeie.

— Să trăiască ? Să se însoare ? Ha, ha, ha ! Manechi-nul, scoaba : Șarpele cu ochelari, așa îl cheamă la regiment. Auzi, auzi, însurătoare. Plesnirar toți cei cari or mai face ca el.

— Soro, soro, taci !

— Și ce să-i dea nevestei? Vorbe, rangul, numele lui. Of! Ce nobleță! Colonelul Pamfletescu, boer din Sărărie, dela Iași! Colonelia lui? E un om sfârșit. Ș'apoi n'are pic de caracter, nimeni nu-l iubește.

Viezurile dracului. Când mă gândesc cât ai fost de oarbă. Tu, fată cultă și deșteaptă, să te jerfești pentru el. Dă-l păcatelor. Uită-l, că doar vor mai fi oameni pe lumea asta: Domnul colonel... uite, asta îți sună ție la urechă.

— Glume soro, glume.

— Nu mă gândesc, are grad, dar n'are su

— D'avea, te lua măcar după ce rămăsese înduvă. Ce făcea vre'un sacrificiu? Tu, nu ești fată de familie? Oare, părinții noștrii sunt ca ai lui, niște negustorasi? Are case, dar e brut, nimic nu e șlefuit în inima lui, de era așa, de mult îl îndupleca satana să-și facă datoria de părinte, să-și recunoască sângele lui.

— Ce nebune suntem surioară. Stăm aici de vorbe goale și poate el cu scrisoarea asta se leagă pe viață cu noi. Aide citește.

Ține, zise Smărăndița, n'ai înțeles că eu n'am curaj s'o desfac.

Teodora deschizând plicul și luând scrisoarea citi:

Stimată Doamnă,

Scrisoarea dvs., e de neînțeles pentru mine, fiindcă îmi atribuiți o bogăție pe care n'o am și faceți o comparație cu doctorul Aderescu, ce nu e dreaptă, oricum a-ți privi cazul.

Imi impuneți o sarcină bănească pe care oricât m'ași simți de obligat, aceea ce nu este cazul, n'aș face-o în asemenea momente, oricât de bogat aș fi și oricât de puțin m'ar costa o asemenea impunere. Aceasta numai pentru singurul fapt că, o cerere ca asta, are aierul unei presiuni care, față de persoana ce o face, nu s'ar putea efectua fără o scădere de considerație. În rezumat, pretențiunea Dvs. oricât de mică ar fi, transpiră o tenacitate al cărui efect vi-l prevăd. Sunteți ridicolă cu asemenea pretențiuni și acestea nu v'aduc decât o preschimbare din parte-mi a sentimentelor ce aș fi putut să păstrez trecutului și Dvs.

Primiți vă rog, stimată doamnă, respectuoasele mele salutări.

Colonel S. Pamfletescu

— Mișelul !... n'ași fi crezut niciodată să se scuture astfel de copilul lui. Auzi că ești ridicolă și că pierzi din stima lui, amintindu-i de o datorie sfântă. Câinele !

— Nu ți-am spus eu ?

— Tu strici, soro ! Trebuia de cum ai născut fata, să i-o arunci în băătură. Câinele, nu credeam, zău, nu credeam că, în lumea asta, există astfel de monștrii.

— Și ce putem face noi în potriva lor ?

— Nimic soro, nimic, legea îi ocrotește, căci ei au întocmit-o.

Femeile ar trebui să se unească toate să facă o lege, care să se numească scurt : *Căutarea paternității*. Să se dibuie și criminalii ăștia, care săvârșesc crime mai teribile ca cele săvârșite la drumul mare. Cu martori, cu dovezi scrise, să se prindă, să arunce 'n temnițe și avutul și pensia lor să se dea bastarzilor, ai vedea atunci, dacă ar mai rămâne atâtea fete nenorocite.

— Și ele sunt de vină, zise Smărăndița, plângând, căci zicătoarea te învață bine : „*Ori ce faci, cu minte să faci și să cauți la urmări*”.

Teodora răscolind niște ziare, ce le adusese factorul, dete peste o invitație de nuntă. Cine s'o mai fi păcălit, șopti ea sorei sale, care acum era inecată în lacrimi.

Smărăndița citi :

Doamna Ioana Pamfletescu, are onoarea a vă face cunoscută căsătoria fiului său, colonel Pamfletescu, cu doamna Ebba Jacobsen, care s'a celebrat în ziua de 12 Iunie a. c.

Smărăndița, aproape leșinată, căzu de pe scaun. Maria-Magdalena, tocmai atunci veni din grădină, sui în ceardac, strigând de departe : „Mamă, mamă, am adus, pentru tine, un mănuchiș de iasomie, ca să ți-l pun pe frunte și să te fac mireasă...”

— Ah !...

Prăpastia

Era târziu, totuși amanții dormeau încă în camera generalului, care se dusese în inspecție. Noaptea fusese senină și frumoasă. Era către finele lui Maiu, când rozele și crinii parfumează grădinile și îmbălsămează camerele rămase mai toată ziua și, chiar până a doua zi, cu ferestrele deschise.

Dinu pregătea, sub boltile de viță și de zorele, ultimul examen de drept, de aceia se deștepta odată cu rândunelele ce se cuibăriseră sub strașină casei lor. Băiatul generalului mai avea puțin până să-și ia licența și apoi își pusese în gând ca să ceară mâna Mariutei, iubita lui din copilărie, frumoasa între frumoase, fiica avocatului Boilescu, prietenul cel mai devotat al casei lor. Fiica lui „Tata-moșu“ cum îi zicea lui Dinu și „fiule“ cum îi zicea lui Boilescu, care îi făcea toate gusturile, mai mult ca Fifi și ca generalul.

Către orele opt, amanții se treziră. Adia ușor zefirul, geamurile se dedeseră de perete, mireasmеle grădinei năvăliseră în buduarul generăleseii care, trezită mai din timp, sta cu ochii țintiți asupra frumosului cap de roman al lui Boilescu ; în gândul ei făurea tot felul de planuri : adulterul care dura de atâția ani, îl găsia drept ; că, întreținerea raportul de dragoste cu soțul celei mai bune prietene a sa. îl găsea tot așa de drept. Boilescu nu'și iubea soția. Fifi nu iubia pe general.

A cui era vina ?

Lume !...

În legătura asta trainică, cine avea curajul să se amestece ? Lumea sus pusă, este îmbibată cu atâtea păcate !... Toată societatea începuse adulterul, *prăpastia* spre care se avântau cei doi amanți, afară de generalul, afară de nobila soție a lui Boilescu, afară de Măriuța și de Dinu, care citea sub bolțile de zorele și de viță, uneori gândind la căsătoria lui cu Măriuța, poate tocmai atunci, când Fifi privea sub pologul de mătase portocalie, chipul de centurion roman a lui Mișu Boilescu, care tot nu se deșteptase, după lunga noapte de iubire, petrecută în casa și cu soția generalului, cei mai bun prieten al său, ba încă și tovarăș de vânatoare, de sporturi și de afaceri. Când Mișu se deșteptă, întinse brațele și într'însele își cuprinse iubita, o atrase spre dânsul, o sărută și-i zise :

— Lângă tine, sufletul meu, ași rămâne ca să stau veșnic și să te sărut mereu așa... și așa ! Să nu prind de veste clipa cum zboară... Să n'aud nimic din mizeriile și clefetirile lumii. Of, frumoasa mea, cât te iubesc, Fifi, Fifi...

— Mizerii și clefetiri ?

— Da ! da ! zise Fifi răspunzându-i la sărutări și râzând duce și frumos, cum făcea ea, oridecâteori era mulțumită.

Dinu auzind vorbă și râs, lăsă din mâini cartea, s'apropiă de geam și stete pitulat între coardele de viță ce se resfirau pe zidul unde era înfiptă fereastra camerei de dormit a mamei sale. I se bătea inima puternic, tremura băiatul de nerăbdare și — în gând — se întreba : Cine împărțășise patul cu generalul ? Cine sărută pe Fifi cu atâta foc ? Lipise fruntea de zid, plecase urechia spre fereastră ; își ștergea sudoarea de pe frunte ; își freca mâinile, își trosnea degetele, iar când auzi venind din casă acel râs frumos metalic și dulce ca de copil, vru să sue zidul, să intre pe fereastră, să sugrume pe cel care cutezase să fărâme jugul unei căsnicii exemplare, așa cum o crezuse Dinu până într'acel minut.

* * *

— Să ne sculăm .puiule, da, da, căci e târziu și azi va

să pregătesc totul pentru excursiunea ce trebuie să facă Dinu în Carpați cu societatea turiștilor și cu prietenii săi.

Fiul tău, iubitul tău Dinu, fiul tău, nu i-ai refuzat niciodată nimic ?

— S'ar putea, dar mai am eu alt copil !

— Ai pe Mariuța, el, în fața lumii, are alt tată...

— Da, da, știu dar vreau să zic : alt băiat ca el ? Alt tată ? Ce are aface. Generalul, generalul, doar cu numele. Pentru Dinu, fiul meu, refuzat-am eu ceva ? Pentru el și pentru tine, doar trăesc ,iubit-o.

— Nu, nu cine zice ceva, nu i-ai refuzat nimic până acum... Dar...

— Și acum ca mereu, nu i-am refuzat și nu-i voi refuza nimic, nimic : Cum s'o întoarce din excursia din munții noștri, îl voi trimite în străinătate, ca să-și ia doctoratul. Da, da că așa dorește el și eu, fiului meu, nu-i refuz nimic nimic, auzi ?

— Da ? da, da ! Ii vei refuza lucrul cel mai scump. Și tu și eu, îi vom refuza pe cineva... pe cineva...

— Ce ? Pe cine ?

— Nu știi pe cine ?

— Nu.

— Pe Mariuța, pe Mariuța...

— Pe Mariuța ! ? Pe Mariuța ? Da, da, ai dreptate ! Greu, greu va fi momentul când va trebui să-i destăinuiesc... eu... că el e sora lui.

— Ce ? ! Cum oare ai îndrăsni să ?

— Desigur, desigur, altfel va trebui...

— Va trebui o nouă crimă, un incest, și ale noastre...
ajung.

— Aung ! Ajung !... Strigă Dinu de sub fereastra celor doi amanți și, amehit, căzu între coardele de viță din grădina generalului.

Bălănică, alergă într'acolo, lătrând furios și după el sosi sodatul de-l ridică de jos.

— Prăpastia ce ați deschis ajunge, blestemaților, ajunge ! Mariuțo, Mariuțo, surioara mea, surioară !...

* * *

Trei zile Dinu nu închise ochii și, în gura lui, nu băgă nimic. Mii de planuri își făuri în gând și, la nici unul, nu isbuti să se oprească. Prin mintea lui trecea mereu Fifi, frumoasă, Fifi surâzătoarea, Fifi cu răs ca de copil, Fifi, adultera, Fifi, mama lui, pe care, generalul o luase săracă, doar cu cămășuța pe ea, o luase pentru inteligența și farmecele ei, farmece împărțite cu : Tata-nașu.

— Tata-nașu, așa i-am zis toată viața, așa de atunci de când mă dădea uța pe picioare !...

— Tata, acest monstru e tatăl meu ș'al Mariuței pe care speram s'o fac soția mea, Ah ! Tatăl meu, omul care înșela pe biata Eleonora, soția lui, pe mine, pe Fifi și, pe prietenul său intim, pe generalul ! A ! Ce fiară, ce fiară, ce monstru, că și femeia asta e tot ca el.

Vai, vai !... Așa o fi lumea ? Astfel de oameni spurcați, mai fi vor pe undeva ? Și dacă mai sunt eu ce mai caut eu în asemenea lume ? Dar Mariuța nevinovată și albă ca un crin, dar Mariuța, care așteaptă mâna mea ca sprijin, ca zălog al existenței, al fericirii noastre pentru toată viața ! A ! Sărmana copilă, în ce mlaștină rămâne să trăiască, în ce mlaștină ? Doamne, Doamne !

S'auzi bătând în ușă ; Fifi, venea cu o tavă în mână ; Dinu crăpă ușa ca să vadă cine era, cine-i aducea atâtea bunătați. Cum o văzu el strigă :

— Fugi, fugi din fața mea, prăpastia vieții mele. Fugi, rușinea femeilor, fugi pată a demnității unui om care, și-a înscris numele în cartea de aur a Istoriei, pentru glorioasele lui fapte la Mărășești și la Oituz. Tu tu... tu, i l-ai întinat, femeie. Coarnele pe care i le-ai pus aceluia care te-a scuturat din gunoi, a aceluia pe care până azi l-am crezut părintele meu, înfigă-se — ca săgeți — în sufletul tău de femeie adulteră... Ah !...

— Mamă ce zici ?

— Mamă ! Afară, eu nu mai am mamă... prăpastie, între noi, e prăpastie, generalul nu este aici, generalul. Dacă ar fi aici l-aș face să înfigă, în voi, ca în câini, sabia lui vi-tejească... L-aș face să....”.

Fifi fugi tremurând, iar Mișu, care venea în urma-i, auzind aceste vorbe își făcu o cruce, trase ușa și fugi acasă dârdâind, ca prins de friguri. Nu dormi toată noaptea, se

resti la Leonora și aruncă — cât colo — leacurile ce-i da ea ca să-l potolească din nebunia ce'l apucase și despre care ea nu știa nimic.

Până la ziuă, Dinu blestemă și plânse, plânse și blestemă.

* * *

La pas cu turmele de oi și de capre, cari cunoșteau potecile, văile, urcușurile, munchile, colții, picioarele munților, poalele pădurilor, coadele rovinelor, undele isvoarelor, sușurile pripoarelor mai bine ca ciobanii, mergeau cântând turriștii Carpaților, mergeau vârtos călăuziți de Stoica Bumbes Mocanu. Toți erau voioși, veseli, unul singur călca rar, era tăcut și posomorât, iar de șuerau, de se simțea a-diind vânturile, de se auzea murmurul revenicului tulind la vale pe coastă, gemetul cascadelor, freamătul pădurilor, urlul codrului, chemarea buciului, sau doinele cavalului pe care ceilalți camarazi excursioniști îl îngâneau voioși, șuerându-le printre dinți și însoțindu-le de chiote și sărituri, el lăcrăma, ofta și iar lăcrăma șoptind : Prăpastia... Prăpastia !

Cine să înțeleagă ceva din ceiace se petrecea în sufletul lui Dinu și cui să destăinuiască el marea lui suferință !

Când ajunseră sus, sus pe dealul Florilor de șovârf, de lumânărică și de cimbru îmbalsămător, excursioniștii scoaseră merindele din desagi și, infometați ca lupii, începură să mănânce. Ca de obicei, Dinu sta tăcut și privea spre apus. Razele auri ale soarelui se jucau cu vârfulurile plăpânde ale brazilor și ale fagilor, se furișau pe tulpinele încolăcite printre gresiile jepilor, se coborau și lumina feeric, *Prăpastia lui Tepeș* dintre Dichiu și Zănoaga, prăpastia căreia îi mai zicea și „*Baia Pacinaților*“. Escursioniștii, aruncau cu pietre în ea și, din fundul ei, ieși un geamăt ca de fiară rănită, un urlat ca al Mumei pădurilor.

— Satana ! Strigară unii meseni.

— Glasul lui Tudor strigară alții, gemetele lui Corbea haiducul, strigă Bumbes ciobanul, când își aruncă ochii spre prăpastie și începu să se închine, să blesteme și să povestească ce pagubă făcuseră mocanilor și vitelor, această beocă blestemată, în care se prăvăliseră atâtea nevinovate

mioare, atâția baci, atâția ciobani rătăciți și apucați de viscol în Bucegi.

Dinu ascultă cu toată atenția pironind ochii spre prăpastie și apropiindu-se de Bumbeș, cu glasul schimbat, întrebă :

— Unde au pierit mioarele nevinovate ? Unde ? Vino, vino de-mi arată. Vino, mai zise odată Dinu, sculându-se dela masă și șoptind prietenului său Zamfir Pleșcan.

— Să te ții de vorbă, să dai scrisoarea la adresă, cum mi-ai făgăduit, auzi, s'o dai dragă Pleșene.

— O dau, dar mai târziu, după ce-oiu colinda munții Vrancei și-ai Oituzului.

— Târziu... zise Pleșan și porni înainte cu alți tovarăși.

— Bine s'o dai, când oi putea, dar s'o dai negreșit, îmi făgăduiești ?

Pleșan luă scrisoarea din mâinile lui Dinu și porni înainte. În acelaș timp, Dinu luă pe Bumbeș de mână și porni înspre prăpastie.

* * *

Cele din urmă raze ale soarelui se mai abătură pe vârful munților, coborâră pe măguri și pe pripoare, jucară ce jucară pe gura prăpastiei și, de odată astrul măreț al cerului s'ascunse sub un nor ; iar — gura blestemată — fumegă, vui, înghiți nevinovată pradă... În picioare, încremenit lângă ea, rămase Stoian Bumbeș.

De curajul lui Stoian Bumbeș se mira o lume, nenorocirea se întâmplase fără ca să prindă el de veste, altfel ea nu s'ar fi întâmplat. Betul om nu era vinovat — întru nimic — de grozava moarte a lui Dinu pe care îl deplângeau toți excursioniștii, dar nici unul nu era în stare să ia vre-o măsură; tot el coborî în sat, telegrafia părinților băiatului. Se întoarse, ținu focul aprins până într'un târziu, până când drumeții oboșiți și încolăciți în jurul focului adormiră. Stoica rămas treaz, aprinse toate rascotele, gășteile și lumină mereu blestemata gură însângărată, în care pierise Dinu pe care el tot spera să-l afle cu viață. Mai despre ziuă reteză cu securea doi brazi, îi încrucieșă deasupra prăpastiei și le

dete foc. Pârâiau crăcile arse de vâpae, mirosul de rășină sacră să răspândea în aer; printre flăcări, zări, colțurile pietroase ale becei în care, tocmai în revărsat de zori, zări ca un punct negru, trupul neînsuflețit a lui Dunu. După mistuirea completă a brazilor se deșteptă toată ceata și începu iar a se tângui. Stoian nu pierdu vremea, ci luă dela fiecare curea, brâu, ce găsi, deslegă de sfori toate pachetele, făcu un laț puternic, tăia un tufan lung și gros, îl puse peste gura prăpastiei, apoi le legă țapăn de brâu, atârnă celălalt căpătâiu al sforii de tufan și începu să coboare în fundul prăpastiei, încet, încet. Văgăuna era întunecoasă, era întortochiată, colții ei pe dealături stâncoși și se depănau unul du pe altul, așa că nimeni nu putea zări nimic. Până la o vreme, Bumbăș răspunse la chiotele lor, apoi nu se mai auzi decât un vuet ca de infern. Toți excursioniștii își dau câte-o părere, iar groaza, groaza, sta scrisă pe fețele tuturor. Soarele era la nimezi și nimic și nimeni nu s'arâta de nicăieri; către scăpătatul soarelui, se auzi în : Valea Ursului, departe, lătrat de câine, apoi pe potecă se văzură venind niște călători, însoțiți de doi ciobani. Unui dintre ei ducea în spinare un colac mare de frânghiă groasă. Mișu Boilescu, plângând, venea împreună cu ei. Nimeni nu cuteza a-i zice un cuvânt de mângăere, doar mulți colegi ai lui Mișu, plângeau ca și el. Moș Teodor ciobanul se resti la ei, zicându-le :

— Fugiți de aici, ce bociti ca muerile? Aide, acum nu e vreme de d'alde astea, puneți mâna, ajutați-mi să desleg colacul ăsta de frânghie și țineți-l strâns peste mijlocul meu.

Când se văzu încins, Toader 'și așternu pe piept o cruce, rosti un : „Doamne-Ajută” apoi 'și dete drumul în *Baia Bacinaților*, afundându-se în adânc ca o găleată uriașă. După câte-va minute, funia și lanțul de curele se sguduiau puternic, toți înțelegând semnalul, apucară de ele și traseră, traseră cu putere, până ce la suprafață, văzură apărând pe Bumbăș galben, ca ceara și trudit de oboseală și pe Toader ciuruuit de răni făcute de colți stâncoși, cari pietruiesc peștera până în fundul ei, și însfârșit apăru Dinu, dar cu capul spart, cu mâinele și picioarele frânte, în adâncurile prăpastiei...

În mijlocul urlletelor sfâșietoare ale lui Boilescu, cei de față, făcură un pat de crângi, lăudară și răsplătiră curajul

lui Moș Toader, al bietului Bumbăș, apoi coborîră la vale
corpul neînsuflețit al lui Dinu.

* * *

Sfințea soarele. În depărtare se auzeau clopotele dela
turme. Buciumele ciobanilor, freamătul pădurilor... fâlfă-
irea vulturilor, glasul cucuvelelor !... Se auzea parcă acum,
când tăcerea se lățise peste tot, pașii nopției, care cobora,
cobora din văzduh, par'că înadins spre a învălui și mai
mult în mister : Moartea fiului lui Boilescu.

Când sosi acasă vestea despre sinuciderea lui Dinu,
generalul era dus în inspecție și la vânătoare. Din ziare a-
flând știrea se întoarse acasă disperat. În biserica „Isvorul
Tămăduirii” când intră și văzu totul rânduit, așa cum
cerea rangul său, mulțumi lui Mișu pentru prietenia ce îi
arătase și pentru partea ce luase la suferințele sale și ale
Sofiei.

— Fifi și eu îți vom fi recunoscători în toată viața. A-
ceasta răspunse :

— Durerea mea e adâncă, mare ca și-a dvs. Fiul meu,
Dinul meu, Doamne ! Doamne ! Ce l'o fi împins să săvâr-
șească asemenea faptă grozavă ? Ce, Dumnezeule, ce ?

— Voi știți, voi, tu și Fifi, că voi stați mereu acasă și îl
răsfățați ca pe un copil mic.

— Dar cum puteam face altfel, cum ?

— Fiul meu, iubitul meu, zise Mișu, afundându-și fața
înlăcrămată în maldărul de crini și de trandafiri, ce acope-
rea trupul neînsuflețit al lui Dinu.

Fifi nici nu veni la biserică. Ce să vadă ? Cum să stea
față cu cei doi bărbați ? Și lângă catafalc, ce să ceară la
Sfintele Icoane, această nepocăită Magdalenă ?

La gemetele lui Boilescu, răspundeau doar preoții, că
nici Măriuța nu avusese curajul să-și vadă astfel frățiorul.
de mirosul smirnei, al tămâei și al florilor de pe catafalc și
de excursii ai lui Dinu, iar generalul sta ca înpetrit. Amețit
de mirosul smirnei, al tămâei și al florilor de pe catafalc și
dela căpătâiul mortului, își ridică fruntea, privi tâmpla
strălucitoare a bisericei și, la un moment dat, i se păru că
el stă aici de prisos și porni să iasă din biserică. La ușă era

ordonanța și cu Bălănică, devotatul său câine, de care nu se despărțea mai nici o dată. Animalul acesta nu putea suferi nici pe Fifi, nici pe Mișu. Când îi vedea lătra și, furios se repezea la ei, îi zgăria și îi mușca. Boilescu se luă mașinalicește după general și apucându-l de braț voi să-l întoarcă iar în biserică, acum totul, fiind gata pentru serviciu divin. Bălănică îi sări lui Mișu drept în piept și, dacă nu era acolo ordonanța să pună mâna pe el, câinele l-ar fi sfâșiat. Pare-că era turbat așa lătra, așa era de furios...

— Cine-l mai aduse și pe ăsta aicea ? Cine ? Zise Mișu speriat.

— Semăn rău, amice, semăn rău, zise generalul, mai moare cineva. Ce are câinele ăsta cu d-ta și cu nevasta mea ?... Curios, nu să repede așa la nimeni, pe când la Dvs. ?... Se dă și v'ar mânca...

Câinele se smuncea rău în mâinele soldatului și generalul cercase să-l potolească. Când intrară din nou în biserică, slujba era pe terminate. Mișu plângea, generalul, auzind marșul funebru, călca semeț — ca la paradă — se gândia la Bălănică. De așa stare sufletească se mira el singur...

* * *

Din ziua în care și Măriuța părăsise casa părintească și se jertfise altarului, călugărindu-se la Mănăstirea Viforâta, cei doi amanți, ori de câte ori se întâlneau, nu făceau decât să se certe și să-și impute purtările, față de Dinu și soți lor. Câte-o dată, când se știau singuri, atât strigau încât Bălănică, începea să latre să urle și să sgârie la ușă până ce venea soldatul de-l lua, iar ei își aminteau pe unde se găesc. Se înfrâneau doar când știau că era acasă generalul. El, văzând pe Sofia mereu tristă, posomorită și plânsă, evita să-i vorbească și mai ales să-i amintească cumplita lor nenorocire. Când nu era la inspecție, era la vânătoare, când nu era acolo, sta 'n casă și citea, fără să înțeleagă ceva și-și mângâia câinele. Curios era să înțeleagă pentruce acesta sărea la Fifi și la Mișu mai rău ca la străini și i-ar fi sfâșiat de nu-l ținea de sgardă generalul, sau ordonanța lui. De multe ori, ei îi ceruseră să-l dea la hin-

gheri dar generalul nu se îndura, că atâta mângâere mai avea el în acea casă.

Intr'o dimineață ordonanța îi spuse că venise un tânăr și îi aduse o scrisoare pe care el o pusese — de cu seară — în hârtiile după birou... Generalul o luă, o desfăcu și, citi :

Să trăiți domnule general,

Mișu Boilescu, prietenul d-tale intim, este — de vremuri — amantul soției d-tale, ea este — prin urmare — o adulteră :

Măriuța nu este logodnica, ci sora mea. In casa asta, bun și nobil cum ești, nu ai știut că creșteai un copil strein. Deschizându-se între noi așa prăpastie, eu nu mai am ce căuta într'această lume...

Iertare ! Domnule general, pentru urmări... sau răsbunare ?

Nimeni, afară de soldat și de Bălănică, nu știa că generalul amânase inspectia și — de două zile — era acasă. Cum citi scrisoarea lui Dinu, luă revolverul din cui și porni spre camera Sofiei. Câinele după el. Auzi vorbe și răs ca de copil. Câinele, ca de obicei, începu să latre și să sgârie puternic ușa. Mișu sări la el, desbrăcat cum era, deschise ușa ca să-l gonească. Din prag, generalul, trase două focuri de revolver strigând:

Pil, pil Bălănică ! Pil !... In prăpastie... toți, toți în prăpastie !... Caută, caută... pil...

Predeal, Coliba Smeroaicei, 27 August 1932.

Viața

A fost odată, ca niciodată, că dacă n'ar fi nu s'ar povesti. A fost o mamă nenorocită, care avusese 12 copii, unul ca altul de frumoși, de voinici și de înțelepți, dar, unul după altul, îi băgase în pământ, până la al unsprezecelea și — tot la zile mari — ea trebuia sărmana să jalească.

Ca pe ochii ei din cap păzea acum pe cel de-al doisprezecelea și — cu el — umbla ca și cu buba coaptă. Il ascundea și de raza scarelui, iar pe vreme de molimă trăia în fundul pădurilor ca nu cumva coasa morții să poată pătrunde și p'acolo.

Lapte de pasăre de-ar fi cerut copilul ea ar fi fost în stare să-i dea numai și numai să-i fie pe plac și să-l țină cu viață.

La bătrânețe să aibă și dânsa un sprijin, o odraslă măcar, din toate câte născuse și se trudise să crească.

Copilul era înțelept, blând și iubitor; povețele mamei sale le asculta și, cu toate că ea se uită la el ca la un cireș copt și-l răsfăța mereu, dar el se deprinse s'o iubească și, din cuvântul ei, să nu iasă.

Băiatul se făcuse mare. Creștea frumos ca un brad și era bucuria și speranța mamei sale.

* * *

Intins pe patul de durere, Zorilă stă și zace dus; în

jurul lui pe laviță, pe mese, pe corlate, numai leacuri și bu-ruieni, babele și vrăjitoarele, una intra și alta eșia, iar sârmana lui mamă, înaintea icoanelor, sta și plângea plângea de ți se rupea inima. Ea se rugă la Sfânta Fecioară, până și această din pervaz se desprinsese și, lângă nenorocita mamă, coborâ și veni s'o mângâie.

— Nu mai plânge, nu mai plânge, îi zise Maica Dom-nului, mângâe-te, așa vrea bunul Dumnezeu.

— Dar cum, voi putea eu să mă mângâiu, Indu-rătoare Stăpână, când am pierdut încă unsprezece feciori și acesta vezi-l cât este de bun și de frumos.

— Mare este nenorocirea ta, văd și ai dreptate să fii atât de zdrobită, dar uite, viața lui, morții — de mult — îi este închinată... S'ar putea însă...

— Ce s'ar putea, spune, răspunde, ajută-mă, tu spriji-nitoare și ocrotirea a lumii, ajută-mă să scap zilele fiului meu.

— Ți-am spus că din viața lui nu mai are de tărit de-cât o zi; dar ține aceste aripi și du-te prin colibe, prin bor-deie pe la toți săracii și nenorociții și ingenunghiă la ea, și roagă-i poate să fie vreunul sătul de viață și care să voiască a se lipsi de dânsa ș'atunci...

— Ș'atunci? Intreabă, mama nerăbdătoare.

— Atunci voiu dărui acea viață fiului tău, răspunse Fecioara Maria.

Ca fulgerul alergă, sărmana mamă, într'o zi cutreeră pământul și strigând: Viață, dăruiți-mi o viață, voi cari ați trăit și ați suferit.

Dăruiți-mi o viață, voi acei cari de dureri și de zile a-mare în spitale, în pușcării, sunteți sătui.

Dăruiți-mi o viață, voi cei cari trăiți în robie, în mănăs-tiri, în temnițe și în ocne.

Dăruiți-mi o viață, orbilor, schilozilor, bătrânilor istoviți de puteri, ca să pot, cu dânsa, întoarce de la mormânt, pe feciorul meu, care, în ghiarele morții, acum se sbate. Dărui-ți-mi o viață, voi cei cari, de-atâtea ori, moartea v'ați rugat și zilele povară ați zis că vi sunt.

A intrat sărmana mamă, în colibe și în bordeia pe la toți săracii și neputincioșii, pe la toți bolnavii și schilozii, toți au plâns și-au mângâiat-o cu cuvinte blânde, însă ni-

meni, nimeni de viață, nimeni nu s'a îndurat să se despartă. Ea este lucrul cel mai scump în lume și de ea omul, când o are, nu știe să se folosească.

*Cerșetorul care întinde
Mâna să cerșească pâine,
Cei cari dorm pa la răspântii
Și ei încă și tot sunt*

*Mult mai fericiți ca morții..
A spera în azi, în mâine,
Este bunul cel mai mare,
Cel mai dulce pe pământ !...*

Cu aripele înmuiate și prăpădite, sârmana mamă, întorsu-sa și la căpătâiul feciorului său pe Sf. Fecioară Maria aflat-a și toate povestindu-i-le a plâns, iar de jalea ei, însă-și ea, fața de lacrimi și-a udat, dar înaintea celui a Tot-Puternic, nu avu ce face. El era care dă viața tuturor ; iar, în stăpânirea neagră a morții, nici chiar A-Tot-Puternicul, dreptul n'avea a pătrunde.

Sloiul de gheață

P. S. În curând, Vintilă dragă, nădăjduesc să fiu soacră. Nu-ți povestesc amănunte, numai ca să te pot revedea, fără întârziere. Am mare nevoie de sprijinul tău.

Sora ta, ZOE

După câteva observațiuni ca : *Ochii cari nu se văd să uită. Timpul potolește și schimbă toate și altele*, Zoe Olteanu, sfârșise prin P. S. de mai sus scrisoarea adresată fratelui său, Vintilă Albulescu, care era proprietar la Glodeni și 'n care îi era toată nădejdea.

El avea o stare bunicică, parte moștenită dela părinți, parte câștigată de dânsul.

De-o 'ndemânare ne mai pomenită, Vintilă știa să scoată paraua, chiar și din: *Piatră seacă*.

Iși frângeau mâinile de ciudă arendașii și proprietarii de prin prejur, văzându-l așa de priceput într'ale moșiei.

El avea poamele cele mai frumoase, produsele cele mai bune. Țăranii, la moara lui alergau din toate satele de măcinau. La cârciuma de pe moșia lui, se strângea lume de pe lume. Ce făcea, ce dregea, îi eșia bine, iar pe ce punea mâna, înflorea, creștea...

Jur împrejurul casei, păsări, vite grase, cu alte cuvinte belșug și iar belșug, ori și ce ai fi căutat, în gospodăria lui, găseai.

Curtea curată, casa bine îmbrăcată, cămara bine rânduită și polițele ei încărcate cu pârnăi de lăpturi, cu putinele de brânzeturi, cu borcane de dulceturi, de murături, cu șunci, cârnați afumați, uscături și răcitură, gata a ospăta pe oricine trecea pe la Glodeni.

Ordinea și curățenia doamna pretutindeni, nimeni n'ar fi zis că aici locuște un băiețandru tânăr ca Vintilă. Afară de acestea, el deși sta la țară, citirea era singura lui mulțumire. Oricât de obosit se întorcea seara dela muncă, nu se culca până nu-și arunca ochii peste toate gazetele ce primea, peste toate revistele, numai ca să fie în cunoștință despre mersul științei și al literaturii, despre politica și nevoile țării.

Răsfoind biblioteca lui, dai peste cărți bune și instructive. Vintilă cunoștea pe de rost toate scrierile alese. El însăși, din când în când, de sub pana-i, lăsa să iasă pagini bine întocmite, bine simțite.

De când venise la Glodeni, Vintilă se dezvoltase mult, din copilăndru ce era, se făcuse un flăcău chipeș și frumos, de-ți era dragă lumea, când te uitai la dânsul. Fetele arendașilor și proprietarilor din împrejurimi, aveau toate ochii după el, toate l-ar fi luat de bărbat, căci era bun, avut și tânăr, trei lucruri cari dau dreptul la însurătoare. Avea însă un cusur. Era prea rece. Când îl vedeau, la vre'o petrecere, toate fetele își dau coate, râdeau de el și îl porecliseră: *Sloiul de ghiață*. Dreptul lui D-zeu că el își merita numele. Până în vârsta în care se găsea și 20—21 de ani nu e jucărie, era stângaciu, și nepăsător sta la toate mreșile, ce știu hoțoaicele de fete, de mititele, a 'ntinde băeților. Par'că îi ședea și rău, că rămăsese strein — până acum — de orice slăbiciune omenească.

Nu e vorbă, poate că — bietul om — având ținta puternică d'a ajunge la un venit sigur, spre a putea susține pe sorăsa, care era văduvă și pe ștregărița de Marioara, după cum spunea el — în glumă — nepoatei sale, nu avea vreme de pierdut, nu putea sta de dragoste.

S'a zis și până la oarecare punct poate să fie adevărat, c'atunci, când îi sunt omuuli gândurile împărțite, nu-i mai arde de secături, de pârdaľnica de dragoste, însă, în firea omenească, lucru ciudat, de nu alergi tu după dragoste,

aleargă ea după tine, într'altfel lumea n'ar mai avea după ce suspina și — Doamne ferește — poate că nici nu s'ar mai înmulți, dacă fiecare ar trece nepăsător pe lângă dragoste fără să stea de ea.

Orice rău e spre bine, zice românul. Vintilă deși cam înapoiat într'ale dragostei, în schimb însă, dobândise în hărnicie, iar în înțelepciune și stăruință, era neîntrecut. De tânăr judeca matur, vorbea măsurat, da sfaturi ca și cel mai înțelept bătrân. Orice făcea era — mai dinainte — cugetat și întocmit bine în mintea lui și de aceia ieșea la socoteală.

Trecu un an, doi și pe Vintilă nu-l muncea nimic mai mult decât ce să facă, ce să dreagă, spre a avea mereu toată odihna, toată îndestularea.

Peste puțină vreme însă, dorința lui fi'nd pe deplin ajunsă, veni timpul să-și mute gândurile, — poate fără voie — într'altă parte : la dragoste.

Se știe că slăbiciunile omenești, înăbușite mult timp, isbucnesc mai puternic. Natura împiedecată — în mersul ei — duce la nebunie.

Până acum băiatul dusese o viață cât se poate de regulată, viață absorbită de cugetare și de muncă; acum însă, de foarte multe ori, îl vedea rătăcind până la miezul nopții pe marginea râușorului, ce curgea în apropiere de locuință-i sau, șezând la rădăcina trunchiului sălciei pletoase de lângă pârâu și cântând din fluer niște cântece, așa de triste, de te luau jalea. Sfârșind cântarea, ceasuri întregi, stătea cu ochii duși pe unda argintie a apei, care șerpua șopotind fără grijă. Vântul adia și, la lumina lunii, crăcile sălciei, clătinate ușor de suflarea lui, făcea pe luciul apei fel de fel de umbre, la cari Vintilă, se uita până ce l'apuca ziua albă.

Venise primăvara, și firea, această mireasă a naturii, pe care o iubim noi atât de mult, se împodobise cu fel de fel de flori și surâdea veselă tuturor. În luna Mai, cântau de te fermecau privighetorile, iar fânul, de curând cosit, te 'mbăta cu mirosul lui.

Cine nu zice că primăvara pământul este un rai ? Cine oare nu-și duce gândul printre stelele ce lucesc atât de frumos ? Cine nu aleargă să se răcorească vara pe iarbă sub

copacul verde? Cine nu visează, nu este transportat de idealuri, în acest timp, când totul e înflorit, totul e plin de viață?

Frumusețile firii uimesc pe toți aceia cari au inimă și simțire, tot ea însă are dreptul asupra fiecărui lucru, asupra fiecărei ființe și, oricât am iubi noi de mult nopțile de vară, vine timpul când, cu părerea de rău, va să te duci să-ți cauți căpătâiul cu vise, să te odihnești c'a doua zi, să te înham la muncă, pentru pâine, iar să tragi targa pe uscat!

Cu Vintilă însă nu mergea tot astfel; în asemenea nopți, el parcă era fermecat; când nu rătăcea pe câmpuri, îl găseai desigur în pălimarul care da înspre grădina cea mare. Acolo el asculta la privighetori; gândurile sburându-i peste lume.

Ii părea atunci că vede lucrurile cele mai minunate, pe cari și le-a închipuit judecata omenească.

Că aude glasuri, cuvinte, la cari ar fi voit să răspundă; că simte trecând pe lângă dânsul cete de ființe nemaivăzute până atunci; că-l cheamă, că-l fac felurite semne, pe cari el părea a le 'nțelege dar pe dată-i sbureau din minte.

Una, câte una, piereau, amuțeau.

Pe la cumpăna nopței, tăcerea părea atât de adâncă, încât de-ar fi vorbit un om dela răsărit, gândesc că l'ar fi auzit unul dela apus.

Inceta chiar freamătul pădurilor și murmurul apelor, ce parcă dormeau duse în albiile lor. La ceasul ăsta parcă s'auzea iarba crescând, cum și glasul blând al stelelor... În acele momente, visa o lume necunoscută, în mijlocul căreia se simțea prea singur, prea turburat...

Ridicându-se de pe scaun își întindea brațele, căuta prin văzduh, dar se pomenea strângând la piept doar stâlpii aburiți și reci ai pălimarului.

Zorile, cari s'arătau atunci pe vârful măgurilor, luminau lui Vintilă calea către odaia sa.

Impleticindu-se de neodihnă, pe dată ce intra în casă, căuta colțul cel mai întunecos al camerei sale, s'arunca într'un jeț și plângea ca un copil.

* * *

Când și când îl vedeai alergând, în fuga mare, ca și cum ar fi voit să ajungă și să se întâlnească cu cineva ; alteori întorcându-se spre casă, către seară, abia pășea ca un bătrân.

Se uita des înapoi. În mâini avea totdeauna un mănunchi de mărgărite din care rupea mereu, petală cu petală, zicând : *Mă dorește, mă iubește... mă...* Dar cine, cine mă iubește, cine să mă iubească pe mine ?

Mergea pe nesimțite cale de câte două trei ceasuri și dacă ar fi fost întrebât unde se duce, nici el singur n'ar fi avut ce răspunde, căci drumul îi era fără nici o țintă. Îl făcea doar să-și omoare timpul.

La capul satului, lângă pădurea lăstărită de curând, la eleșteul din apropiere își făcea mai întodeauna veacul.

Cum sosea acolo, rupt de oboseală, sta pe punte lângă stăvilă, cu capul aplecat spre piept, așteptând parcă, la fiecare minut să se despice unda și să vadă ieșind din fundul apei, — după cum îi povestise bunica sa — pe când era mititel — vre'o zână, care să-i sară de gât, să-l iubească mult, mult, așa cum se întâmplase cu Făt Frumos din poveste și cu zâna din palatul de cristal, zidit în fundul apei.

În scăpătatul soarelui, nuferi, mângâiați de zefir, își legănau ușor florile ce semănau a candelă, din bazilicile Romane, ce păreau evantali de împărăteșe indiene ; mii de peștișori se svârcoleau în apă ; iar undele, izbindu-se de țărnul eleșteului, aruncau spumă albă peste picioarele visătorului. Abia atunci, Vintilă, se deștepta din gânduri. Așa stropit de valuri se ridica de jos și o lua iar peste câmpuri...

* * *

În sat nu era vorba decât despre dânsul, numele lui era purtat prin gura tuturor. Unul zicea că băiatul este amoretat, altul că e turlac, căscâund, eșit din minți, mulți spuneau că are lipitură, smeu, c'a dat în alte alea, deoarece a dormit în bătătura făcută de hora Ielelor, sub stejarii dela : Răspântia Haiducilor...

Se făcuse rău, aspru, până și cu cea mai slabă ființă și cu cel mai mic lucru.

Cu țărani depe moșia lui, altădată era blând și îngăduitor ; toți din toate părțile — la nevoie — alergau la el, ca la Izvorul Tămăduirii. Care de care să-i ceară povețe, să-l înlesnească cu bani, care să-l facă nași și câte și mai câte dalteastea. Făcuse tuturor ceea ce putuse și numai cu vorbă bună și cu îngăduială ; acum cine se mai putea a se mai lipi de dânsul la vreo nevoie ?

— Dar ce-o fi dat peste boerul nostru, măi nea Sipică, de umblă toată noaptea razna ca ursitoarele și ca pricolicii ?

— Nu știu, vere Pârvan, că m'am speriat, răspundea Sipică, argatul din curtea lui Vintilă, nu știu, că m'am luat și eu de gânduri. Nu doarme nici cât ai coace un cu ; nu stă și el să mănânce ca oamenii și, din firea lui, aia blajină, s'a făcut rău, ca un câine turbat. Păzește doamne, zicea Sipică, și-și făcea cruce.

— Știu eu ce are ciocoiul, măi fraților, răspundea Dinu Golășel, poreclit și Năzdrăvanul. Toți țărani se făcură roată împrejurul lui. Ba că e tunsă, ba că e rasă, spunea el ; iar ceilalți da cu socoteală câte ceva, însă nici unul nu se domirea, ce poate să aibă stăpânașul lor.

Pe când era adunați roată și vorbeau astfel, Vintilă, trecu în treapăd mare, călare pe lângă dânsii, fără ca să le ia seama.

— Na, na, iată-l. *Vorbești de lup și lupul e la ușă.* A pornit-o iar la sănătoasa, zise Sipică și toți sătenii se întoarseră să-l vadă, însă el fugea de parcă dase răsmirița.

Cu calul înspumat de goană ajungea până la capul satului, descăleca, se uita înspre soare răsare, spre apus, însfârșit în toate ulițele și răspântiile și apoi încăleca iarăși se întorcea la conac ducându-și calul, binișor, la pas. Tot îl mângâia, tot îi vorbea. Ce?... Nimeni nu știea.

Iși schimbase viața cu desăvârșire. Tragere de inimă nu mai avea pentru nimic. Când și când mai deschidea câte o carte ; avea câteva file îndoite la paginile cari îi plăceau mai mult ; pe acelea numai le mai răsfoia el acum, după ce-și închidea cartea, zicea în sine: Amanții cei mai nenorociți, au iubit, au fost iubiți — în viața lor — dar eu, pentru-ce oare mai trăesc eu ?

Iși închipuia toate fetele și femeile ce cunoscuse, ar fi

voit să iubească și el vre-una, dar gândul lui nu se putea fixa asupra nimănui. El rătăcea mereu, fără nici un țel. Toate femeile îi păreau slute, toate reci, toate proaste și stângace.

Câteodată se uita țintă la câte un lucru, sta în uimire, apoi plângea, ori râdea cu hohot. Alteori lua condeiul, scria câte un vers, două, apoi le ștergea, lua hârtia, o mototolea, o arunca jos și suspina adânc c'a după un ideal pierdut.

Intr'una din zile, răscolindu-și în odaie și pe scriitor, dete peste scrisoarea dela sora sa, în care aceasta îl chema la nunta fiicei sale, o desfăcu, o citi, o mai reciti și ajungând la *postscriptum*, aproape nu înțelegea despre ce era vorba.

Viața de neodihnă și de neastâmpăr, ce ducea d'atâta timp, par'că îi întunecase oarecum simțirea.

Pe când sta așa nedumerit, cu scrisoarea în mână, intră Sipică argatul și îi zise :

— Poftim cucoane scrisoarea dela oraș, apoi întorcându-se, ca să iasă pe ușă, șopti încet: Citește, vezi că poate ți-o fi d'a bună, mi s'a mâncat de carne de când te văd tot mahmur, îmbufnat... Ți s'o fi înecat corăbiile.

— Mai știi, zise Vintilă, și recitind scrisoarea ce primise dela sora sa, începu a se pregăti de plecare. Pentru a doua oară Zoe, îl încunoștiințase despre ziua când s'a hotărât nunta Marioarei.

* * *

Se ridicase soarele ca de trei sulii și satul Glodeni părea pustiu. Încă din revărsatul zorilor, sătenii părăsiseră locuințele lor și plecaseră la muncă.

Porcii stau tolăniți în șanțurile mlăștinoase ale șoselelor, găștele, ratele și boboceli, înotau în lacurile pline, de trestii, de țipirig și de mătasea broaștei. Lumea se miră de mortalitatea dela sate.

Din când în când această liniște, ce domnește vara prin sate, e întreruptă de câte un lătrat de câine, de câte un cucurigu gagu!... Scos din bătăturile pustii și pline de dudae și de băligar ale țăranilor, cari încă și azi, cu toate învățăturile din școli, tot nu știu rânduiala curții a grădi-

nei a gospodăriei lor. Trăesc și mor ca vitele. Rar sat organizat, curat și ne bântuit de molimă și sărăcie.

Când trece câte o trăsură sau câte un automobil, învăluite în nori de praf de depe linie, dulăii dau concerte de te asurzesc cu lătratul lor ; ies la poartă copiii, galbeni, anemici, sdrențăroși, iar babele, cu furca'n brâu, strângându-și nepoții din mijlocul drumului, blestemă pe călători ce le-a făcut să le sară inima.

— Tii... ucigă-l toaca pe Frige-linte ăsta, merge ca pe moșia lui, strigă Despa, era să ne calce copii surată. Și voi năsdrașanilor, că nu mai aveți astâmpăr.

— Ba c'ai zice, cumătră, adause Stanca Resdeveanului, apoi luându-i de mâini strigă : Ci-ca jucați-vă coala, la umbra dudului, că rămâneți schilozi, de vedem ce n'am văzut.

— Păi, vezi bine, c'ășa o să fie, cum zice Stanca, apoi fusul îi sfârâii din nou între degete.

— Pare-mi-se, ori ăsta, care trecu p'aici, fu boerul nostru, nășică Despa, întreba lelea Dumitrana, care vindea lumânări și tămâia mormintele din cimitir.

— Nu băgai de seamă, finișoară dragă, că uite, fusei cu ochii după spurcăciunea de nepoată-mea, care oricând trece câte o căruță, ori câte o mașină d'alea afurisite, afurisit fie cine le-a mai născocit, îmi bagă câte un fier ars la inimă.

— El fu, îl cunosc după caleașca lui cea nouă. Ce mândrețe și ce mai cai are, maică doamne, văzut-ai cuscruliță dragă ?

— Are da, dar degeaba sunt toate, dacă n'are omul inimă pentru ele.

— Așa e, adause Stanca și ce mi-a spus mie Sipică eri, nu îi era bine, ferească Dumnezeu !

— Dar ce e cumătră, ce are, spune-mi și mie că sunt nerăbdătoare.

— Ce să-ți mai spun ? Ia și el, ca toți flăcăii ; mi se pare că i s'a făcut de dragoste, ori de înșurătoare și o fi legat, ferecat, ori o fi călcat în urmă rea, în urmă de Iele blestemate ș'alea... te prosteste.

— Mai știi ? *Ucigăl toaca*, nu face biserici. Ptiu, ptiu, scuipară babele în văzduh și'n degete, fusele le sfârâiră, după ce făcură toate semnul crucii.

* * *

Cât tănuiseră astfel, aceste bătrâne femei, trăsura cu care plecase Vintilă, se depărtase mult : ca un punct negru abia se mai zărea pe șoseaua cotită care ducea spre oraș.

Peste câteva ceasuri el se afla și sosit la curtea sorei sale; o bătrână, care ținea de casa lor, îl întâmpină și-i spuse că stăpâna sa era dusă d'acasă, iar Mărioara, nepoata lui, se afla în grădinița ei, spre care ea se îndreptă să-l călăuzească.

Scăpatase soarele. Udată de curând și bine îngrijită, grădinița Marioarei părea un rai ; florile par'că aveau glas, vorbeau, surâdeau...

Avea într'insa fel de fel; dar trandafirii, puși în jurul ei, te îmbătau de miros. Te slăvea vanilia, care își ridică ramurile cât mai sus, ca să-și agațe fragedele-i ramuri de crăcile trandafirilor. Garoafa roșindu-se că a rămas mai pre jos, vestea — prin dulcele-i miros — că și dânsa nu e mult departe de tovarășele sale. Rozele și micșunica, stând deoparte la umbră, schimbau tainice șoapte între ele. Iasomia se uita blând la dânsule și, din când în când, mlădiindu-se se pleca furiș ca să le asculte tănuirea. Petuniile și zorele își schimbau rochițele sub farmecul razelor de soare. Liliicii, salcâmi și mălinii, tinerii pasnici ai grădini, se 'ncovoiau să-și împreune crângile ca să facă umbrar lălelelor, zambilelor și tămâioarelor, dar, neizbutind presărau albe lăcrămioare peste potăcuțele și brazdele grădiniții.

Edera se ridică pe trunchiuri ca să ajungă la vârful boltei din fund, pe când merișorul, care era de un verde posomorât — în timpul verei — parcă s'auzea cum zicea soarelui : Tu ai topit zăpada sub care toată firea zăcea adormită, iar eu, edera, mirtul și bradul, fratele nostru mai mare dela munte, eram singurii domnitori peste plaiuri și coline.

Se uita — cu drag — merișorul numai la crinii și la albele mixadre, ce semănau a bulgări de zăpadă.

La colțul rondurilor, panseaua — cu niște ochi mari — se uită la mii de floricele, cu mii de fețe, cari s'aplecau, mișcau, tresăreau... simțiri triste, vesele de plăcere, de durere, ce parcă ar avea ele, parcă și împrăștiau una alteia, prin semne numai înțelese între dânsule. Cine să înțeleagă glasul apei, al codrului, al florilor, cine ?

Vintilă, uimit de frumusețea florilor, înaintă până în mijlocul grădinii și stătu pe laviță. Într'un moment i se păru că florile începură să-i vorbească într'o limbă stranie, cuvinte cari l'amețeau, 'l făceau să viseze.

Marioara, lipsind multă vreme în străinătate, la învățatură, Vintilă n'o văzuse de câțiva ani. În acest timp și unul și altul luaseră schimbare și, dacă ei n'ar fi fost pregătiți mai dinainte, mai că nu s'ar fi recunoscut. De mititică avea trăsături frumoase, mărindu-se, ea căpătase o înfățișare falnică; își plăcea s'o vezi. Plăviță cu ochii negri și cu părul cutat par'că era o cadră de frumoasă.

Imbrăcată c'o rochiță albă de tulpan punctată cu fețe multe c'o cordeluță roșie pe cap și cu brațele albe ca de zăpadă, tinere și plăpânde ca fagurul de miere și plecându-se într'una, ca să plivească brazdele — semăna c'un gingaș fluturaș care, în revărsatul zorilor, venise ca să sărute florile. De câteva minute Vintilă se uita uimit la dânsa și, fără să știe cum și ce fel, se simți fermecat de această copilă pe care o avea înaintea ochilor. Inchipuirea ce visase el, îi sta acum în față.

Marioara, când îl văzu, se ridică de jos și alergă spre dânsul. În acest moment sosi și Zoe. Vintilă sărută pe sora sa, rămase mult cu Marioara, dar își pierduse tot curajul. Nu știu ce să vorbească cu ea.

— Bine ai venit, unchiule dragă, de multe te așteptam, greu te despărțiși de Glodeni. Gândurile bune, nădejtile înviorează totdeauna pe om. Chinurile, necazurile îl posomorăsc. Zoe, ca după obicei, începu să-i facă lui Vintilă o mulțime de muștrări. A lăsat-o tocmai când îi era: *Apa la gură*; adăugând că cine știe ce lanțuri puternice îl ținea la țară, când ar fi putut să vie mai devreme la nunta fie-sii. În urmă, fiind chemați la masă, puse capăt la tot ce mai aveau de zis și stătură să mănânce.

* * *

De cât-va timp cele două femei așteptau zilnic pe Vintilă și pe ginerele Marioarei, care se dusesese, în orașul său natal, pentru niște acte trebuincioase la cununia lor; vesele că unul din ei sosise, trepădau în toate părțile și povesteau

mereu lui Vintilă câte treburi au făcut și câte mai au de făcut pentru nuntă, dar ele vedeau bine că el, în loc să dea vre-un ajutor, nu se mișca dintre dânsese, nu era în stare să le facă nici cel mai mic serviciu.

Din ceasul în care văzuse pe Marioara, Vintilă nu mai era om, simțea că ceva îl ținea legat locului, că nu se mai poate deslipi de lângă dânsa. Mii de gânduri îi treceau prin minte; iar sufletul său încerca sămțiminte pe cari nu le mai încercase până atunci. Intr'o carte pe care o deschise din întâmplare citi: *O amor! Căci nu scapă nici un muritor de săgețile tale; iar dacă uiți pe vr'unul, cu pieptul deschis te caută, aleargă pe urmele tale și tu, copil răsfățat, îl rănești atunci mai tare, mai adânc!*

Ia aminte, băete, își zise dânsul; închise carte și se culcă, dar cine putu închide ochii în acea noapte?

Decând venise Vintilă dela țară, treceau zilele pe nesimțite. Când era lângă Marioara se înviora băiatul și părea cu totul altul; din posac ce era se făcuse un palavragiu, un glumeț, de nu te mai îndurai de dânsul. Citea, declama poeziile de dragoste, bucura, încânta pe oricine venea prin casa lcr.

Deși se afla în oraș, însă își făcea ziua pe lângă nepoată-sa, demulțorii plivind grădinița, ori jucându-se cu Prichindel și cu Buică cei doi cățeluși ai Marioarei. Se mira sora sa de dânsul, cum de nu era și el ca ceilalți băeți de seama lui. Odată chiar îi vorbi ceva despre aceasta însă, el îi răspunse că se simte destul de mulțumit că poate sta lângă dânsese. Această încredințare venea potrivită, mai ales că nimeni nuși putea închipui cum stau lucrurile și ce se petrece în sufletul băiatului în acele minute. Tremurând el sărută pe copilă abia putând să ascundă, să mai înăbușească patima adâncă ce isbucnise 'n sufletul lui.

* * *

Vintilă făcea bucuos orice-i spunea Marioara și simțea deosebită mulțumire când putea s'o îndatoreze. Ea, la rândul ei, nu mai contenea lăudând bunătatea unchiului ei, care, ca o domnișoară, îi înoda căpătâiele pânliguțelor făcând funde la vrafurile de rufe, ce stau gata a trece în dulapurile ginericăi, ba făcea așa ceva și cu moaștele peștițe dela găturile câinilor.

Amândoi erau nedespărțiți; cum se îmbrăcau, coborau în grădiniță, acolo îngrijeau și udau florile, până la vremea prânzului.

La orice se înțelegeau de minune, par'că s'ar fi cunoscut de când lumea.

Dimineața, Vintilă sosia mai întâi în grădiniță, nedormit și nerăbdător s'o vadă, se uita mereu spre fereastra ei; i se părea un an până să vadă ridicându-se perdelele, deschizându-se ferestrele, semn iubit al lui și care îi vestea că Marioara era îmbrăcată și că va veni, în curând, spre dânsul în grădină.

De întârzia puțin, el o striga să vină, cât mai degrabă, căci o aștepta lucrul pe ronduri și pe brazde...

Impărțiseră straturile de flori între dânsii. Se sileau la muncă și mereu întrebau pe toată lumea ale cui erau mai frumoase și mai bine îngrijite.

Zoe, c'o deosebită mulțumire, se uita la dânsii de pe fereastră. I se părea că nu mai fusese niciodată tânără, așa de mult îi tăiase inima necazurile. Vintilă, lucra ce lucra, apoi rămânea cu ochii pironiți la Marioara. De multe ori ar fi voit să-i spună dragostea ce simțea pentru dânsa, însă nu îndrăsnea. Marioara, pe dată ce-l vedea întrerupându-se din lucru și sprijinindu-se în greblă îi zicea râzând: Te-am întrecut, unchiule, te-am întrecut. Uite eu ce frumos am potrivit pe cărări, petrișul; pe cine o să-l laude — mai bine — Sandu când va sosi?

Cu aceste cuvinte îi tăia șirul vorbirii ceși plănua în cap și cu care voia să înceapă a'și mărturisi focul către iubita sa.

Când vedea atâta nevinovăție la Marioara, ș'atâta dor pentru logodnicul ei, Vintilă se posomora și se 'nchidea în odaie. Ziua întregă nu mai scotea un cuvânt, la masă răspundea tuturor în răspăr. Seara, Marioara încerca a glumi cu dânsul, însă din ochi sta să'i pice lacrimi și se ducea să se culce în odaia lui. Acolo se 'ncearca a scrie, dar afară de câteva mângălituri, nu era în stare a așterne nimic pe hârtie. Ce încerca inima lui în acele minute, doar cei cari au iubit ca dânsul, ar putea ști.

Când Marioara trecea spre camera ei bătea în ușă zicându-i: Noapte bună... Sărmanul, cine putea închide ochii

în acea noapte ? I se părea c'aude dulcele glas, al iubitei sale, desmerdând pe Sandu ?

Când o vedea, a doua zi, în grădiniță îi zicea :

— Mă ierți Marioară ?

— D-zeu să te ierte nenicule, către mine nu ești vinovat cu nimic. Așa ți-e firea și eu te iubesc așa cum ești, bădie Vintilă.

Marioara, în curățenia sufletului ei, iubea pe Vintilă doar ca pe unica ei rudă, ca pe unicul sprijin ce avea și dânsa, c'o ajutase să-și termine studiile în străinătate, astfel ca ea să aibă o cultură și o creștere potrivită rangului familiei lor.

Cuvintele Marioarei răsunară adânc în inima sa. Toată ziua își zicea singur : Te iubesc, bădie Vintilă, te iubesc, așa cum ești și se lumina la față, sălta — băiatul — de bucurie și juca prin casă.

* * *

Peste câteca zile era onomastica Marioarei și hotărâseră s'o sărbătorească ca pe cea din urmă a fetei sale. Făcură, pentru aceasta, o mulțime de pregătiri. Zoe, și mai cu seamă Vintilă, alergau în dreapta și în stânga, astfel ca să poată mulțumi pe deplin pe Marioara. Seara veniseră toate fetele, cu cari copilărise, dânsa aducându-i fiecare câte un dar, sau câte un mănunchiu de flori și făcându-i fel de fel de urări. Vintilă, de mână cu Marioara, umbla din odae, în odae, vorbind, râzând și potrivindu-i mereu buclele de păr ce-i cădeau pe spate, sau legându-i panglicile dela rochie.

Sloiul de ghață, par'că era altul, se topise după nepoată-sa. Vintilă le mulțumea, ca și cum el ar fi fost viitorul soț al Marioarei. Când începură să vină toți invitații și Sandu nu se arăta de nicăeri, fata se întristă mult. Fără să mai întrebe care era cauza, Vintilă ghici și, de mâhnire, îl apucă o durere de cap și i se aprinse fața.

Pe când fata sta lângă masă cu mâna la cap și dusă pe gânduri, Vintilă se apropia furios de dânsa și smucindu-i brațul îi zise : „El, și iar el, toți ceilalți nu prețuim nimic în fața ta”.

— Se'nțelege, zise Marioara și, sculându-se depe scaun,

trecu în salonaș unde intră și Sandul ei iubit, care sosise chiar atunci.

Pentru întâia oară Vintilă își arată toată puterea geloziei sale, trecu repede și se îndreptă și el spre salonaș, însă mai-înainte de a intra pe ușă văzu cum Sandu atârna la gâtul Marioarei un șir de mărgăritare sărutând-o, auzi cum acesta îi zise :

— Să fii curată ca mărgăritatul și, în toate încercările vieții tale, tare ca el.

Fata se înroși de bucurie, îi mulțumi, apoi alergară să înfățișeze pe Sandu lui Vintilă, însă acesta, înțelegând totul, pierise dintre ei, ca o nălucă.

* * *

A doua zi, fiind că totul era pregătit pentru cununie, nunta se făcu — fără îmbulzeală. În biserică, cele două femei, căutară cu ochii pe Vintilă, care — încă dela sosirea lui Sandu, — nu știuseră ce se făcuse. Triste și cu mâhnirea în suflet, nu erau tihnite, le venea foarte greu ca să lipsească tocmai el dela cununie. Zoe, mai ales, era neîmpăcată. La fiecare minut ea întorcea capul, se uita în toate părțile, în-tâlnea cu totul alte figuri, alte ființe, decât pe aceia pe care o căuta dânsa. Cu cât slujba înainta, cu atâta ele erau mai neliniștite.

Lumea din biserică începuse a lua seama, începuse, cum e gura lumii, să vorbească câte și mai câte pe socoteala bieteii fete.

Știe, nu știe, lumea vorbește, căci dacă n'ar vorbi, cei cari n'au nimic mai ales de făcut, desigur că ar muri de ciudă și de urât. Cu obicnutele cuvinte, cu obicnutele urări, cununia se făcu și toți porniră spre casă. Nu se putea însă liniști niciunul văzând că Vintilă nu se arată de pe nicăeri. Trimiseră de-l văutară pe la toți prietenii din copilărie, însă, toți răspunseră că era vreme de când nu-l mai văzuseră.

În oraș, în acea noapte, răsunară grădinile de cântecele lăutarilor, căci fusese cea mai frumoasă zi de vară. Razele lunei pătrundeau până în desiușul cel mai umbros, al copacilor sub care se adăposteau amanții. Nu se simțea nici cea mai mică adiere de vânt, dimpotrivă, aerul era cald și foar-

te plăcut, într'un cuvânt peste tot domnea o pace atât de adâncă, încât sufletele chinuite o pismuiau. Lumea, în neastâmpăr, furnica în toate părțile, care în trăsură, care în automobil, care pe jos, toți alergând după petreceri. În tăcerea nopții, unul singur umbla fără să știe unde-l va duce pașii săi, acesta era Vintilă, care fără căpătăi, intrase în toate grădinile, se întâlnește cu camarazi de-ai lui din liceu, cari toți se sacrificaseră pe altarul patimelor și al plăcerilor, iar nu ca Vintilă, nu ca *Sloiul de ghiață*, care acum își simțea capul foarte greu, mâncând, bând în neștire și în contra obiceiului său.

Intr'un târziu — pe nesimțite — se strecură dintre dâșii și se făcu nevăzut.

Unul, îl însoți până târziu, în urmă, îl părăsi și acesta, căci, în acea noapte, Vintilă era părea straniu, atât în petrecere, în răs, cât și în toate glumele și vorbele lui.

Pe dată ce rămase singur gândurile'l împresurată și cu capul amețit de neodihnă și de băuturi, cu care el nu era deprins, merse apoi de se aruncă în alee sub un bătrân stejar la marginea orașului. Acolo, în singurătate, începu a'și face fel de fel de planuri, care de care mai primejdioase.

Să omor pe Sandu, dar oare — soția lui — mă va iubi pe mine cel care am ridicat zilele bărbatului său ?

Da... bărbatul său, căci ei de sigur că vor fi împreună, brațe în brațe ș'or fi jurând credință, iubire... Ah !... Să mă omor pe mine ? Pe dânsa ?

Ah ! Fugiți gânduri nebune și groaznice ! Simt că mi se turbură mintea... Inebunesc !

Dar dacă, în acest moment, ași alerga și sdrobind ușile, ași intra și c'o lovitură ia-și ucide pe amândoi? Pe el plin de foc și de iubire pentru dânsa; pe ea, cu lămâița nevinovăției pe frunte și, frumoasă cum e, s'o văd căzând moartă la picioarele mele, înainte d'a se da în brațele lui?... Oh !...

Taci inimă !... Ei nu mi-au făcut nimic sărmanii, ș'a-poi ce-ași folosi eu oare ? Mi-ași mulțumi eu sufletul, aș fi fericit ? Nu, de o mie de ori, nu, strigă Vintilă, apoi isbucni într'un groaznic hohot de plâns. Ca urmărit de cineva se ridică de jos și începu să meargă cu pași repezi, sări peste uluci spre grădinița Marioarei.

Poarta fiind întredeschisă el alergă spre dânsa, dar

rupt de oboseală se trânti pe banca de pe care, pentru prima oară, zărise pe Marioara. Neputând sta locului, se ridică, rupse o mulțime de flori, le călcă cu picioarele, se trânti peste straturi și, în cele din urmă, strigă așa de tare, încât, în revărsatul zorilor, toți a casei fuseră puși în mișcare; toți deteră fuga să vadă cine e îndrăznețul care vine să turbure astfel liniștea tinerilor căsătoriți? Zoe, văzându-l se uita la dânsul, și plângea. Marioara, neștiind ce se petrece, auzindu-le gura și pe maică-sa văitându-se, deschise fereastra, speriată și 'ntreabă ce s'a întâmplat?

Cum o văzu Vintilă începu a striga: Uite-o, uite mireasa mea iubită apoi isbucni într'un râs groaznic, căzu pe bancă.

De focul și iubirea ci'l ardea pe sărmanul : Sloi de gheață, acum înnebunise.

Noapte senină

Pe această hârtie ași dori să scriu ceva așa de frumos, așa de bun ș'așa de nou, în cât lumea întreagă să se mire de atâta originalitate.

Cât aș vrea să dau la lumină ceva netrăit, ceva care nu s'a mai spus, însă, vorba marelui nostru **EMINESCU**.

TOATE'S VECHI ȘI NOUA TOATE...

Dela un biet scripcar, ca mine, ce puteți oare afla, mai ales când nu i-a rămas de cât o singură coardă, care răsună : *Coarda dragostei*.

Pe aceasta însă ași putea să cânt minunatele balade, minunatele idile, dar cântul meu poate ar fi monoton ca țârâitul greerului de toamnă ; dragostea fiind subiect vechiu ca omenirea.

Civilizația popoarelor a alterat tot și poate și pe ea; am însă speranța că, povestind despre o dragoste sinceră și desinteresantă, veți asculta bucuroși ceia ce voi spune.

El și ea mergeau de mână ca doi copii ; — isprăviseră toate cuvintele, iar picioarele îi purta în neștire.

În timp de doi ani, vorbiseră despre muzică, despre călătorii, despre arte, despre poezii; iar despre ceia ce le do-gorea, la amândoi, sufletul, nu.

Oh ! și câte și-ar fi mai spus unul altuia, dar :

Unde e dragoste adevărată, cuvintele pier, ochii spun atunci mai mult de cât o cuvântare întreagă.

El era plin de iluziuni, ea nu mai credea în nimic.

Asculta tot, însă colțul nici unei perdele nu voia să ridice, de teamă de a nu se isbi de o nouă decepțiune.

O SUFERINȚĂ MARE RĂPEȘTE CREDINȚA.

Ca împietrită ea se uita nepăsătoare la tot ce o înconjură și credea că inima ei nici că mai există.

În convorbirea lor, ea se depărta ușor de ori ce subiect de asemenea gen și absolut stăpână se credea pe sine ; ar fi jurat chiar că o cădere, pentru ea, nu mai ar fi fost posibilă.

Se înoptase...

* * *

Pe cărarea albă, ca pânza, mergeau amândoi tăcând. Eșind pe barieră, ei ajunseră în dumbrava din marginea satului ș'acolo să opriră.

Era cea mai frumoasă noapte de Maiu. Zefirii nebunateci sburau printre teii înfloriți. Privighetoarea cânta imnuri Dumnezești, desmerdați de cântecul ei ; în caliciul rozelor, fluturii adormiră. Licuricii luminau potecele, luna vârfurile copacilor, greeri țârâiau duios prin iarbă, iar răcăneii sporeau în margine de lacuri...

În capu-i, plămădind mii de gânduri, ea asculta luând, cum îi era obiceiul, seama la toate lucrurile ce o înconjurau și privind toate, împreună cu el, i se păreau și mai frumoase.

Obosită de mers și de gânduri, stete sub o plută albă, pe trunchiul unui copac.

El se așeză sfios lângă dânsa și, cu cuțitașul său, sculptă pe trunchiul plutei numele lui și al ei și data acelei zile ; ea se uita la dânsul și râdea ; pe buzele lui îi zburau mii de cuvinte ce simțea că-i umblă prin gură, dar nu 'ndrăznea a le rosti.

Și nu doar ca ea nu era curioasă, ca toate femeile, să asculte destăinuirea unui lucru pe care, încă de mult, îl simțise, dar se temea ca și dânsa să nu isbucnească.

Ca să mai înlătore încă aceia ce atâta de mult dorea să audă din gura lui, ea se ridică de jos, rupse o roză sălba-

tecă și o puse la pieptul lui, el îngenunchiă la picioarele ei, îi mângâie fața, dar deodată, amândouă mâinele, îi fuseră prinse, sărutate și udate de lacrimi...

— Plângi? Intrebă dânsa, căutând în ochii lui umezi și ridicându-se de pe trunchiul pe care ședea.

— Da, plâng de fericire ! !

— Tu ești fericit ?

— Da că și tu mă iubești.

— Așa ? Știi tu aceasta ? Ingână dânsa, căzând în brațele lui, iar dumbrava răsună de cea mai înfocată și dulce sărutare...

— Vei, fi a mea pentru veșnicie, tu cea mai dulce dintre femei, adaoase dânsul mai sărutând-o, iar dânsa, plângând ca un copil și tremurând, ca o vinovată, fugea printre copaci.

Sub pașii săi răscotele pârâiau și măceșii agățând'o, o țineau din cale.

El prinzând-o și strângând-o în brațe îi zicea :

*Rămâi, rămâi, a mea iubită,
Sub ramuri verzi de plută ;
Pe luna mare și'mplinită,
Mai stai de mă sărută.*

*Să se răsfrângă raza-i blândă
Pe drăgălașa-ți față,
Să te zăresc, așa plăpândă,
Cum mă revvii la viață.*

* * *

A trecut d'atunci vreme; acele locuri sfințitu-s'au crescând acolo rută, mătăcină și cimbru, miresmele câmpului.

Copacii s'au mărit și'au împreunat ramurile. Când și când, deși îmbătrâniți, alunul și arțarul, mai lăsătesc câte o smicea ca să poată fetele face, cu ele, de dragoste.

Cornul și-a înputernicit ramurile, s'a pregătit pentru toiegele bătrânilor; numai fagul are de atunci foile tot subțiri și potrivite pe buzele flăcăilor ca să zică — cu ele — Doina, frumoasa Doină ce seacă de dor inima românului.

Ș'acum bătrâna plută, cu foi mărunte, lucioase, smă-

răldii și rotunzite, povestește taina pădurilor și a dragostei, iar, în trunchiul său albicios și sclivisit ca hârtia, păstrează încă data acelei zile în care — sub dânsa — îndrăgostiții s'adăpostiseră el și ea, într'acea noapte senină.

* * *

Bătrâni amândoi și însoțiți, d'atunci, pentru vecie, într'o zi de Maiu, mai trecură pe acolo.

În acele locuri găsiră toate precum am spus, iar peste numele lor, pe trunchiul plutei, șopârta singuratică odihnindu-se la soare !...

Tudorel

Fhiu, fhiu, fhiufhiuhiu... Stai neroado, ce tot behăești? Ți-e teamă că te-or mânca lupii în sat, iacă vin, aibi îngăduiala doar până să-mi iau căciula.

Și un fluer de caval s'auzi că vine răsunând din spre căscioara vecină. Catrina, fata mamei Stana văduva, 'și aruncă repede iea peste cap, se 'ncinse abia pe jumătate și, cu betele târâș, alergă la crăpătura gardului, propti genuchii în pământ, se uită lung, lung, se uită până ce pierdu, din ochi pe Tudorel și pe sburdalnica lui capră ce'i sărea înaintea, agățându-se pe mal și rumeșgând la muguri de alun și de lăstare tinere.

— Uu !... fa Catrino, încotro ai roit'o iar ? Lasă la pustia gardul ăla, care o să-ți mănânce capul, hai fa'ncoa că te așteaptă lel-ta Bălășica să vă duceți la sbor. Mișcă-te, n'auzi ? Ce tot faci pe la gard, te mănâncă fetia ? Hei, hei, iar te uiți după lăptosul ăla de Tudorel, iar 'mi sfărâmi grădelele ?

— Tii, mamă, mi spărsești urechile. Ce fac ?... Ia culeg rosmarin și garofițe să-mi pun și eu în ăl sân, așa cum face și fata nașei Dumitrana ca să placă flăcăilor.

— Auzi Bălășico, auzi, o pitcoace ca asta, care n'are de cât paisprezece ani, împliniți acu la Rusalii și vezi că și să gândește la dalde astea. Hei surată, s'a opâcit, s'a smintit lumea și pace, d'aia ne-a luat Dumnezeu toate...

— Hei, hei, mai așteaptă fetică, să mai treacă apă pe gârlă, apoi să te repezi la lucruri ce nu sunt de nasul tău...

— Aolică, o fi, maică Bălășico, ce ziceți voi, dar știu eu

ce știu, zise fata, dându-și betele de ispravă peste mijloc și nfigându-și în cosițe parte din florile ce culesese și parte vârându-le 'n sân ca fata Dumitranei.

Plecă la târg cu Bălașa, însă, se vedeau bine că fata mergea fără tragere de inimă — una că n'avea chioară de para ș'acolo erau: coardele, lânică de roche pestriță cu prăzuliu și turcheaz, cum luase și fata nașii, basmale cu chearuri de flori de câmp, mărgele, brățări, pieptănei de ceafă, ii de borangic, fote nfluturate, ș'alta că, gândurile ei străbăteau, rezezi ca fulgerul, treceau printre plute și anini și se opreau tocmai în crâng lângă Tudorel, care era așa de mândru și de frumos cu pletele lui zulufate, cu chimirul lui, ăl nou, înflorat cu bumbi galbeni de alamă și 'nzălat cu catarâmi de străluceau ca soarele. Păcat de el că e sărac de părinți și d'aia să țină toată ziua de haimanaua aia de capră, mâncaoar lupii. Afurisită lighioană. Parcă este un scaiu, nu se mai deslipește de dânsul. S'am o putere i-aș suci gâtul!...

— Cui Catrino leică, cui? Cine te-a supărat așa de tare?

— Nimeni. Vorbesc și eu așa de geaba, lele Balașo, ca să-mi mai treacă de zăduf. Apoi scoțându-și basmaua din sân, își șterse nădușala de pe frunte, clipi din ochi ca să 'nlătore lacrimile ce stau gata să-i șiruiască pe față.

— Sporește mai repede la pas Catrino și lasă vorba că s'o fi 'ncheiat sborul și noi suntem abia la jumătatea drumului.

— Hai, că merg, dar să-ți spun drept că n'am nici o bucurie. Știu că dela târg n'am să-mi cumpăr nici un cap de ață, mai bine stam locului acasă...

— Bun e Dumnezeu, îi zise Bălășica, mângâind-o, îi crește și tu și ți-or cumpăra ăi flăcăi...

— Cari flăcăi? Eu cunosc doar unul ș'acela...

— Ce-e cu acela.

— Acela e frumos... dar e sărac lipit.

— Sărac și tu'l iubești. Cine e ăla, n'o fi Tudorel? Ai? Catrina se făcu roșie ca floarea bujorului: un fior îi trecu prin inimă și, plecându-și ochii în pământ, scoase un adânc oftat.

* * *

Tudorel stete ce stete cu capra 'n crâng, mai doini din caval, mai ciopli o bătă cu barda ș'o netezi cu cuțitul, ăl nou, ce purta acum ciobanul la brâu de când 'și luase chimir; mîncă în silă câțiva dumicați de mămăligă și vr'o două creștături de pastramă, însă geaba, că îi sta mîncarea noduri în gât; apoi, blestemata de capră parcă era brodită, așa'l necăjea pe băiat. În ziua aceea îl făcuse de colindase tot crângul. Rumeza mugurii pe ales, se cocoța pe unde nu-ți da 'n gând:

— Mai bine îmi lăsau părinții o vacă, un purcel, o gâscă, măi frățioare, să stau 'n bătătură, dar nu un jurat de dobitoc ca ăsta care m'a ofticat, mi-a scos sufletul de nici nu mai am vreme nici pentru Catrina, spunea el ciobănașului cu care era prieten și care locuia în apropiere.

Capra pare că înțelesese nemulțumirea ce-aducea băiatului alăturându-se de dânsul. Se lasă pe brânci și 'ncepu să-și frece fruntea de genunchii lui Tudorel; care de-ce o 'mpingea mînios cu piciorul, d'aceia ea venea iar lîngă el; așa că plictisindu-l se ridică de jos și porni spre casă; ea par'că atâta aștepta; căci pe dată ce văzu pe Tudorel plecând îi apucă înainte sărind chiar ca cea mai vrednică și isteată capră.

În acea zi el era silnic, prea semăna a pustiu, prea nu mai avea cu cine schimba o vorbă: murea de urât. La Stana parecă amuțiseră toți de nu se mai auzea cel mai mic sgomot. Nu s'auzi nici măcar guițatul lui Ghiță, nici cântecul cocoșului!

Catrina, trebuie să iasă ea să dea grăunțe vitelor și li-ghioanelor, ce păcatele că doar nu le va lăsa nemîncate. Uite oreteniele toate sunt cu gușa goală și cu aripile bleojdite. Mor săracile de foame. Tudorel s'aplecă și el spre grădele vrînd să se uite în curtea Stanei; capra țop după el. Incepu să behăiască. Cum o auzi, mama Stana, ieși 'n tindă și întrebă pe Tudorel ce vrea, ce a pătît de s'a întors din pădure așa de vreme.

— Eu, nimic, maică Stânico, dar gîndeam nemerit să spun Catrinei să dea mîncare vitelor și orăteniilor...

— Ei bată-te să te bată norocul de băiat, iată ce grijă are flăcăiandrul nostru, doar asta te frămîntă pe tine?

— Vezi bine că am. E păcat să le lase muritoare de foame. De, nu sunt sufletele și ele ?

— Așa !... Ba încă ce suflete, măicuțiță, mai drepte și mai curate ca ale oamenilor... dar ceace zici tu, ai dreptate și eu i-oi spune Catrinei, când s'o 'ntoarce..

— Dar unde a roito, hoțoaica, fără să'mi spună mie ?

— Iaca s'a dus la sbor Tudorel ; ție nu-ți dă 'n gând s'o roiești într'acolo ? Ce bine ar fi !... I-ai zice Catrinei că dacă s'o 'ntâlni cu unchiu-său să-i spună să-mi cumpere : *sânge de nou frați, țintaulă, sunătoare și rădăcină de pătlagină* ; vreau să plămădesc în rachiu de drojdii ; am auzit că leacurile astea sunt folositoare pentru pârdaonica de durere de care pătimesc la inimă.

— I-oi spune, vezi bine, dacă oi întâlni-o... dar..

Nu mai putu, de grabă, rosti nimic. Bietul Tudorel își infipse fluierul în carâmbul cismei și, lăsând pe Stana cu vorba 'n gură, o luă 'n fugă 'n spre bălci.

Capra, nici vorbă să rămână de tovarășul său ; fugea Tudorică, fugea și ea, mergea el la pas se potrivea — jurata — cu dânsul.. Intovărășiți astfel, sosiră, fără întârziere și 'ncepură a cutreera târgul, în lung și'n lat.

Catrina întristată umbla din marchitan în marchitan, aninase de gât fel de fel de mărgele, pusese 'n urechi multe perechi de cercei, încercase basmale 'n cap, iminei în picioare, brâuri și bete peste mijloc, trăsese pe nas miros de fleici și de cârnați fripți, însă pocăltică de foame, sta reze-mată de o laviță și rodea dintr'un covrig uscat pe care i-l dase Bălașea care ș'acea era săracă.

* * *

Drumul era 'ntesat de oameni ; sclipeauă betele la flă-căi ; iele și fotele la fete, iar nevestele, înfocolite în marame albe — ca spuma — înghițeau sub umbrare din țoiurile de țuică și din feliele de mămăligă cu brânză, făceau glume cu cunoscuții și cu bărbații și copii lor. Tudorel își făcu drum printre mulțime, capra, huiduită de toți, trecea mereu înaintea lui ; numai Catrinei îi veni suflet când o văzu și 'nroșindu-se strigă : — Tudorel, vine Tudorel, lele Bălă-șică !...

— Ei și ce-e dacă vine, zise Bălășica, vie sănătos, ce el e Mesia ?

— Nu, dar i-a te uită ce frumos e și ce bine îi stă cu chimirul cel nou ? Vezi, i-a vezi lelică. D'apoi, păr așa cârlionțat cine mai are ca el ? Păcat însă de băiatul ăsta că n'are pe nimeni și din pricina blestematei ăia de capră, va să stea el toată ziulica 'n pădure și eu...

— Catrino, uu, Catrino, strigă Tudorel pe dată ce o văzu, ce stai așa de par'că ești plouată ? Aide, ieși de sub umbrar și vino de te plimbă prin sbor, că doar d'ăia ai venit.

— Iaca viu, viu Tudorel, răspunse fata, sărind de bucurie. Nu e așa că te găsim tot aici leică Balășeo, ziseră ei și dispărură în bălcu.

— Mai e vorbă leicușoară. Du-te zău, Catrino, du-te, că eu uite am ologit de picioare. Bătrânețe, ce să-i faci ?

* * *

Tinerii se depărtară la iuțeală. Tudorel înainta repede dar Catrina țintea ochii, se oprea de se uita la frumusețile de sub corturile neguțătorilor și ofta. Băiatul înțelese ceiace vrea fata, băgă repede mâna în buzunare, în pungă, în chimir, dar ne găsind mai nimic, trânti mahnit cei câțiva leușori în fundul punguliței lui sărăcăcioase și tremură de ciudă, că n'avea cu ce să 'mpodobească pe mândra lui Catrină. Amândoi tinerii înaintau, cuprinși de gânduri și fără să schimbe vr'o vorbă, ori să cuteze a'ntinde mâna la vr'un lucru de purtare cu care erau îmbiați de către neguțători.

— Ce bine ți-ar sta ție Catrino cu rochia asta ca gușa porumbelului ? Tii, că n'am bani ce ți le-aș mai-cumpăra !...

În acelaș timp fata nu se gândea într'alt fel, dar pentru nimic — în lume — nu i-ar fi zis : „cumpără“ că știa că băiatul n'are chioară de pară.

Înaintând prin bălci tinerii ajunseră la țarcul unde se vindeau vitele. Toate erau slabe încârligate din pricina scumpetei nutrețului, că vara fusese secetă mare. Școase din iarnă numai pielea și osul, sătenii voiau să se scape de ele, ca să nu mai aibă grijea nutrețului.

Tudorel, băgă de seamă cum merge târgul : Dela vânzarea unei vaci se umpleau pumnii de argint, dela a unei oi, podul palmei de leușori.

— Vând capra!... O vând, pentru ca să te 'mbrac pe tine Catrino, o vând să-ți i-au rochiță, mărgele și tortițe d'argint, mândre și frumoase ca tine.

Catrina, auzind nu mai putu de bucurie și nu doar pentru târguelele ce spusese că voește el să facă cu banii ce'i va lua pe capră, ci pentru că, d'aici înainte, Tudorel va sta p'acasă și ea'l va putea vedea, mereu printre gradelele gardului!...

— Cât ai cere pe ea, întrebă un sârb, care vânduse mai toate zarzavaturile și mai sta rezimat de niște snopi de praz.

— Cât mi vei da, zise Tudorel, văzând că îi se prinse târgul.

Sârbul întinse băiatului o piesă d'o sută de lei de argint. El se înroși de bucurie, văzând banul lucitor în mâna lui.

Plecă îndată, mulțumit până în suflet: Acum putea să 'ndatoreze pe draga lui Catrina, ba chiar să cumpere și leacuri mamei Stana!...

* * *

A doua zi Catrina, împodobită ca o mireasă, ieșise de dimineată în calea lui Tudorel; de astă dată, fata, lăsând sfiala la o parte, sări gardul, se anină de gâtul lui, el 'și plecă fruntea pe obrazul ei ș'amândoi, coperiți cu pletele lui zulufate, tresăriră la cea d'ântâi sărutare, la cele d'ântâi șoapte de iubire, apoi, luându-se de mână, se 'ndreptară voioși în spre umbra deasă a pădurii!...

D'acasă, mama Stana, striga pe Catrina spunându-i să caute piua să piseze buruienile cumpărate de Tudorel; cu mâna la frunte, de pe prispă, se uita cu dor la fie-sa cum se pierdea prin desișul copacilor, căutând umbra fragilor!...

Mușcata

In gropile întunecoase și pustii, din Popa-Tatu, era casa Nastasiei văduva. Vara, căscioara era lipită, spoită de Păunica și curată ca paharul; iarna deșindrilită de Crivăț, umedă și scufundată — în omăt — până 'n strașini.

Din depărtare — văzută coliba — mai că nu semăna a locuință omenească.

O pârtie, cotită și îngustă, ducea până la dânsa ; de pe șubredu-i acoperiș se înălța un fum sărăcăcios, cenușiu și subțire ca zăbranicul.

În nopțile lungi și geroase, Păunica eșea din locuința sa, urca dealul și ajungând în stradă, aduna coceni de pe cale, ca să mai poată desmorti înghețata lor odae ; cu toate acestea, lângă mușcata ei înflorită, la fereastră, Păunica se vedea cosând, s'auzea cântând, în gropile întunecoase și pustii !...

Cu acul ea susținuse pe mama sa, care era bătrână și pățimașă, dar acum copila se îmbolnăvisese și amândouă piereau de foame, așteptau moartea, care nu mai sosea, în casa deșindrilită de Crivăț, umedă și scufundată, până la strășini, în omăt.

* * *

Afară se mai înmoinase. Într'una din zile, razele plăpânde ale soarelui pătrundeau printre copacii înhorbotați de chiciură și, ajungând până la fereastra Păunei, se jucau

pe mușcata purpurie dela geam, respirând pe obrazul veștejit al fetei, o bandă roșiatică.

Nastasia, care sta ghemuită într'un colț și sdrobotită de durere, își frământa mintea; cum zări floarea, înfrumusețată astfel de raza soarelui, tresări și punând mâna pe ghiveciu, singurul lucru care mai prețuia ceva în acea casă, porni să iasă pe stradă mișcând picioarele pe cât o mai iertau puterile.

Tocmai atunci un bogătași își isbise sania d'un felinar și, cu ajutorul trecătorilor, cerca să 'și o ridice din drum.

Bătrâna, în dorința ce avea de-ași scăpa copila, mergea strângând la piept floarea în care îi mai era singura nădejde. Impiedicându-se de sanie, ea căzu, iar ghiveciul se sparse în mii de bucăți.

Bătrâna isbucni în plâns și începu, în neștire, s'adune cioburile.

Cei de față, ascultând-o și înțelegându-i durerea, îi aruncară — în poală — milostenia ce merita.

Mișcată, bătrâna, le mulțumi, apoi tremurând, merse de cumpără hrana și o lumânare să-și lumineze calea...

* * *

Păunica, nu mai avea nevoie de nimic. De pe buzele ei vinete, sburase ultima răsuflare. În lupta sa cu moartea, frumosu-i păr auriu, despletindu-i-se îi atârna din pat până jos. Când deschise ușa și o văzu astfel, mama-sa, abia avu vreme a-i pune mușcata între șuvițele asfel resfirate și, strângând bine lumânarea ce cupăruse, căzu spre a nu se mai ridica de lângă iubita ei copilă care, de mizerie, pierise neștiută, în gropile întunecoase și pustii din Popa-Tatu.

Mărgărita

Era o zi tristă de toamnă, o ceață și o ploaie cu spic de zăpadă, în ziua când Mărgărita văzu cum cioclii duceau — răsând — la cimitir pe scumpa ei mamă. Cu o lună înainte, ea și frații săi, Toma și Mihăilă, asistaseră la înmormântarea părintelui lor Dimitrie Pandur, stărostia neguțătorilor dela Obor, care lăsase copiilor multe acareturi și o stare însemnată.

Frații se aveau bine între ei, căci pe mâna lor intrase toată averea, dar fata, decând rămăsese orfană, se găsea, între pereții vetrei părintești, mai rău ca o străină. Cei bătrâni îi lăsaseră partea cea mai mare din avere, partea sufletului, deaceea ei, cu ea, nu schimbau nici o vorbă, se întâlneau doar la masă, încolo nici o vizită plăcută împreună, nici un pui de pasăre, care să intre în casa lor. Pustiu peste tot, pustiu în casă, în grădină, pustiu, pustiu !...

În curtea caselor nici pasăre, nici vită, nici câine !...

Instrăinaseră frații și vânduseră tot, fără ca pe ea s'o fi consultat întru nimic. Totul era pentru prăvălie. Când îi întreba câte ceva sau se opunea la vânzări de acareturi, date chilipir, că ea, mai bine ca ei, cunoștea prețul lucrurilor, deoarece mereu șezuse acasă cu răposatii ei părinți, dânșii o înfruntau și îi aruncau vorbe atât de grele încât — noaptea întreagă — nu-i ajungea ca să verse lacrimi amare. Se tânguia sărmana — câte odată — babei Stana, femeia, uitată de Dumnezeu pe pământ, femeia care fusese

mâna dreaptă, în casa Pandureștilor, bunicii copiilor și în casa lor părintească.

Stana, deși coclită de bătrână, avea hazul și ponturile ei, când lua pe cineva în primire; teafăr nu scăpa din săpunelile ei. Din pricina purtării lor aspre și atât de nedrepte, față de buna lor surioară, Toma și Mihăilă, care de multe ori fuseseră aspru dojeniți. Atât de puternice și de drepte erau cuvintele ei, încât băeții n'aveau ce răspunde babei și tocmai de aceea aveau pică pe ea.

— Voi, numai voi să petreceți și să benchetuiți și, copila asta să stea aicea, ca într'un schit. O vitregilor, vitregilor, voi nu vă gândiți la: Ochiul lui Dumnezeu, la sufletul părinților voștri?

— Ba ne gândim, babo, ne gândim...

— Proba, eu vreau proba... Se apropie anul decând ne-au lăsat stăpânașii mei, părinții voștri, și fata aceasta n'a trecut pragul casei, decât spre a se duce la sfânta biserică, pecând voi, nu vă mai ajung petrecerile, nu vă mai încap saloanele astea pe care le umpleți cu derbedei.

— Ce derbedei Stano, ce derbedei? Aceia sunt toți oameni de treabă și muncitori, oameni de afaceri, oameni...

— Derbedei și secături, flăcăii de treabă și muncitori nu-și pierd timpul bând până la ziuă și trâncânind, în casele oamenilor, verzi și uscate. Aud zidurile astea ce n'au auzit nici când trăiau bieții răpoșați. Maică, maică, fiți de treabă, măiculiță!...

— S'a schimbat lumea Stano, s'a schimbat, nu mai e ca pe vremea ta.

— Vremurile sunt după oameni, ei le croesc sănătoase, ei le fac veninoase. Venin faceți voi cuconiții Mărgărita, fată mare, șaisprezece ani, și voi, când aveți lume, în casa mare, nici n'o chemați. Treabă, socoteală e asta?

— Ce știe ea să facă între noi?

— N'o chemați că faceți fapte urâte, vorbiți cu gumoaie, de aceea nu vă da mâna să fie față surioara voastră.

— Ei așa, uite ce-ți dă în gând...

— Mi dă, îmi dă, vezi bine că îmi dă. Faceți petreceri frumoase cum făceau bătrânii, nu zaiafeturi și chiulhamuri cu d'alde Dinu Flenderiță, Ion Putinei și Stan Ciomag și deșuchiatele mahalalei, că de, de veți mai umple

casa cu derbedei, intru la voi, vă sparg căni, pahare, vă sting policandrele și lumânările din candelabru. Merită ele să le ardeți pentru haimanale și femeii ușoare, auziți voi ?

— Auzim, auzim cicală, auzim. Parcă tu ai fi stăpână aici tu, în casa asta.

— Eu, nu sunt stăpână decât pe o palmă de pământ la Pătrunjel, dar când muri cucoana Păduroaica, Dumnezeu s'o ierte, îmi zise : Stano, eu mor, de acuma tu să fii cu ochii în patru, în casa mea și în mijlocul copiilor mei. Cât sunt de bătrână, dar surdă nu sunt, în urechile mele și mai ales în sufletul meu, răsună glasul măicuței voastre și, în numele ei, vă cer dreptate, că de unde nu, ca o leoaică mă reped între voi. Fiți ca frații, măicuțiță, nu ca vitregii cu Mărgărita, că de unde nu, am eu ac de jocul vostru.

— Ce spui tu, ai ? Și ce ne faci, ce ?

— Pe toți, ba și pe maică-ta v'am văzut născându-vă. Pe voi v'am scăldat, v'am înfășat și v'am legănat, am drep-turi asupra voastră, că — nopți întregi — am pierdut și am moțăit — pe vatră cu voi în brațe.

— Zău !...

— Zău,, mare mi-e zăul, că dacă zic o vorbă, praful se alege de voi și de casele voastre.

— Să nu zici babo, să nu zici, că te ascultăm, dar uite și Mărgărita are cusurul că e rece cu noi, tace, plânge mereu, bocește de parcă e mai bătrână ca tine și strânge, strânge averi.

— Mângâieri, dați-i mângâieri și fata o să se schimbe ; un câine și tot știe și el de dalde astea. Se gudură și îți linge mâna, când îl îmbucătorești și 'l mângâi, necum un om, o fată duioasă și blânda ca asta.

— Pisica blândă sgârie rău. Ea e blândă ? O momâie : *Maica Precista nemțească*. E anostă, n'o s'o iubească și n'o s'o ia nimeni, nici măcar bădăranul ăla de Busuioc, casierul nostru, adormitul ăla, care moțăie la țigheea.

— Moțăe, hei, hei, ce mai băiat e ăla !... Dacă n'ar fi el să vă ție socotelile, voi ați da de râpă, căsăcăunzilor. Doar cu chefuri și cu petreceri zilnice, nu se umple țeșgheaua. Tătână-tău, nu se mișca din prăvălie, seara era la odihnă dela aprinsul lumânărilor, iar la cântatul cocoșilor, când se

revărsau zorile, cine-l mai ținea pe procov sub plapumă ? Iacă așa a trăit bătrânul și cucoana Pânduriaica de au agonisit atâta avere. I se bășicaseră tălpile trepătând, când jos la muștirii, când sus după voi, să vă spele, să vă cârpească, să vă gătească și, un colac cine i-a mai dat ei de pomană ?

— Mărgărita, asta e treaba ei, nu a noastră, ei i-au dat tot ceeace au avut mai bun.

— Ea tace sărmana ca o momâie, ați băgat-o în răcori, cu zbieretele și cu nebuniile voastre. Dacă o să-și ia fata câmpii, voi să nu crâcniți răilor, căinoșilor la inimă.

— Nu crâcnim, nu, ori ce ar face Mărgărita, va fi de capul ei și știi: *Capul face, capul trage...*

— Asta când veți muri voi, dar până atunci, voi să aveți grijă de ea și de sufletul ei pe care voi l-ați închis și i l-ați amărât, suitariilor...

— Babo, măsoară-ți vorbele, că apoi...

— Ce e, mă bateți, mă dați pe ușă afară ? Dați-mă, aide, o viață am, dar spun adevărul : Vă purtați cu fata ca neoamenii și ea este surioara voastră, e...

— E a noastră și e adormită tot ca tontul de Ștefănică Busuioc.

— Hei, hei, ce om e ăla. Voi nu-i spurcați nici la degetul mic. Cumințenia lui de ați avea-o, maică, maică, ce mai oameni ați fi, dar... cine a pierdut rușinea s'o găsiți voi, răilor, trândavilor !

— Babo, tacă-ți gura, că te aruncăm pe fereastră.

— Asta o știu și la așa ceva ajungeam, iscusiiților, dacă nu-mi avea grija cucoana Panduroaia. Osul ei blagoslovit, m'a pus pe *tistament* altfel...

— Ce știi tu d'asta ?

— Știu, vezi bine că știu. Eu am îngrijit-o până și-a dat sufletul și cu : *limbă de moarte*, mi-a mărturisit că mă pune pe *tistament* și m'a pus, că popa Neagu, când ea săraca era pe sfârșite, a pus ochelarii și, la porunca răposatei mi l-a citit. Știu tot, din fir în ață, am drepturi pe care mă bizui eu, în casa asta. Ce socotiți voi, spânzuraților ?...

— Ai, că vrem noi să ți le dăm, lighioană spurcată, că dacă n'am vrea...

— Păi, judecată nu e? Merg, cu dreptul meu, până la rege și el, stăpânul nostru, cată să ni-l dea. Moartă, tăiată, din casă, ce zi eu, de lângă cuconița Mărgărita, nu mă duc până oi mișca dintr'un deget.

— Ce spui? Tot jurată ca ea ești și tu, de aceea vă îngăduiți așa de bine amândouă.

— Ne îngăduim, că noi nu avem pe nimeni, pe când voi, aveți târgul tot.

— Avem, vezi bine, că noi știm să ne purtăm frumos cu toți.

— Să vă purtați bine, păi, punga, risipa care o faceți cu ei, aceea e dragostea, ia nu le dați nimic, să vedeți golani cum vă părăsesc...

— Prietenii noștri sunt golani? Așa îi poreclești tu, babă afurisită, ei lasă că-ți arătăm noi ție, avem noi ac de cojocul tău, vulpe bătrână, îți spargem noi ție vizuina, auzi?

— Dar voi auziți că de voi mi-e silă? M'ași lipsi ca Adam de rai, dar fata, fata, sufletul mamei, fata, de ea nu mă îndur. Altfel...

— Mâncate-ar Pătrunjelul, până în două zile, zise Toma și — trântind ușa — eși înjurând-o.

Baba Stana, suspină înlăcrămată, le dete în urmă o tiflă, zicându-le: Aferim copii răi, aferim mâini sparte, ticăloși cari toacă prostește munca și strânsura Pandureștilor!...

* * *

Mărgărita era cu totul streină pentru frații ei, cari o țineau surghinuită în vasta casă a Pandureștilor. Singura ei prietenă era baba Stana și cățelușa lui Ștefănică Buisuoc prin care făcu — într'o zi — cuonștiință fata cu stăpânul Braicei. Ea, când pleca din prăvălie, venea în grădină și se juca cu fata. Ca și florile cari sunt crescute la umbră, Mărgărita, fată tânără și frumoasă, căuta o rază duiosă, un zâmbet de prietenie, un înconjur de înțelegere sufletească pe cari le găsi în tânărul casier al prăvăliei fraților săi. Cu acesta, în secret, mai târziu, logodindu-se, nu mai fu tristă din ziua când se simți iubită. În fiecare ceas, ca

floarea creștea, se desvolta, înfloarea frumos iubirea lor Mărgărita era alta decând pe degetul ei și al lui Ștefănică vedea strălucind inelul de logodnă; de atunci ea iubea și mai mult pe baba Stana și pe Braica, singurele ființe cari știau taina ei.

Zilele treceau repezi ca fulgerul și tinerii înnumărau orele și minutele până să-și vadă împlinit idealul lor.

Ursita însă îi pândea în umbră, ea nu îngăduie nimeni fericirea pe pământ. În bobii ei, baba Stana, deslușea mereu că picau pe zile grele de necazuri și de pieire. Nici că mai spunea fetei toate câte le vedea ea în cărțile și 'n bobii ei, cari n'o mințeau niciodată.

* * *

Ca o căprioară sburda fata, bucuria o îmbujorase la față. Schimbarea aceasta observând-o frații ei, se puseră la pândă. Descoperind adevărul, hotărîră pieirea lui Ștefănică, deoarece, după testament, la măritiș, fata moștenea o mai mare parte din avere. Busuioc era în stare s'o înzecească. Ei pe a lor, mai, mai o spulberaseră cu viața de desfrâu la care se dedaseră dela moartea părinților.

Era o zi splendidă, plină de soare și de lumină, pretutindeni se auzeau cântece de veselie, căci plecase cumplita iarnă. În văzduh se înălțau fluturi, pe sub strășini ciripeau — în cuib — rândunelele, printre ramurile plăpânde, ale trandafirilor adiau zefirii. Toma și Mihăilă încălecând cei doi armăsari negri, ca niște corbi, plecară la vie. Cu dânșii luaseră și pe Ștefănică Busuioc. Mărgărita — văzându-i — era plină de bucurie. În sufletul ei curat ca petala crinului, începuse să încolțească floarea speranței.

Ajunși în poalele viei, la capătul răzorului, se năpus-tiră frații ca sălbatecii și, cu cuțitele, tăiară mai întâi mâna stângă a lui Ștefănică, în care strălucea inelul de logodnă, îi retezară beregata, făcură repede o groapă, asvârliră în ea corpul, apoi capul și deasupra puseră mâna dăruită ca legătură pe viață, sorei lor. Braica, se luase după dânșii, singură ea urla sfâșietor de groaza acestei crime. Frații se luară după dânsa, amenințând-o cu cuțitele însângerate, cari erau încă în mâinile lor, furioși le aruncară jos în

iarbă. Căteaua, cu urletele ei, tăia văzduhul, cai nechezau și băteau din copite, noaptea lăsându-se, cucuvaia țipa, țipa îngrozitor, bătând din aripi, sus pe cărămizile coșului din vârful cramei Pandureștilor...

* * *

Mărgărita așteptând, semănase toată grădina cu bu-suioc, vorbise cu fiecare firicel, îi spusese că e floare sfântă deoarece răsărise pe mormântul Domnului Christos, că e purtător de noroc, dar decâte ori Braica o vedea pe fată plimbându-se prin grădină, ea deși trudită și bolnavă de pieirea stăpânului ei, se târa până la dânsa, chelălăia, îi lingea mâinile și, de ar fi știut vorbi, i-ar fi spus grozăvia crimei la care asistase. Mărgărita o mângâia și fiindcă știa cât de mult o iubea Ștefan, prinsese milă de ea și o îngrijea cât putea mai bine, dar deși cățelușa slăbea din zi în zi, cum vedea pe Mărgărita că pleca undeva, se înviora, se ridica din culcușul ei și pornea pe drum înainte. Abia isbutea fata și Stana s'o întoarce acasă și s'o potolească din nerăbdarea și gemetele ei.

Bătuse Mărgărita și biata babă toate bisericile, făcuse acatiste și privigheri, dar Ștefănică, nu se ivia de nicăeri. Într'o zi Mărgărita întrebă pe frații ei despre el, dânsii îi spuseră că e dus în fundul Moldovei după afaceri.

* * *

Așteptând, pierduse fata răbdarea cu desăvârșire. În culcare și în sculare, era — în mâini — cu cartea de rugăciuni. Într'o noapte, muncită de gânduri, nu dormi deloc, avu fel de fel de vedenii. Despre ziuă, ațipind puțin, i se păru că vede o mână fluturând — în aer — deasupra capului ei. Se ascunse în plapumă dar ei tot i se arătă, în față, o mână albă delicată și moale cu care ea se simți pipăită pe frunte. Și vru să alerge și să cheme pe Stana, care dormea alături, dar rămase pironită locului, când un glas îi spuse: Nu te speria, sunt eu, caută-mă și mă vei găsi... Sânt... Sunt la vie, între răzoare!... Sunt...

Glasul lui Ștefănică răsună puternic în sufletul fetei;

dimineăta, în revărsatul zorilor, spuse totul Stanei care amuți când ascultă ce-i povesti Mărgărita. I se tăia inima, i se stinse nădejdea, i se duse gândul la omor, cum i se năzărise ei, cum îi dase în cărți de atâtea ori, cum urlase Braica, decând se întorsese căteaua acasă fără stăpânul său, cum țipase, pe coșul casei, într'atâtea nopți, blestemata de cucuvae, dar, cum să sfâșie ea, tocmai ea, sufletul bieteii Mărgărite ?

Intr'o doară, triste și ca să mai schimbe viața, plecară la vie cu trăsura, după ele căteaua alerga să-și rupă picioarele și mai multe nu. Cine știa de rostul ei ? Cine știa că, de mai multe ori, ea se dusese acolo și-și jelise stăpânul la căpătâi, între răzoare ? O luară în trăsură cu ele, dar cum ajunseră, amândouă femeile, rămaseră încremenite, auzind urletele ei sfâșietoare și văzând fuga cu care, Braica, sărea printre ierburi și coarde de viță. Să luară după ea. Fugea ea, fugeau și ele ca eșite din minți...

Mormântul era încă proaspăt, cuțitele criminalilor, încă pătate de sânge, stau înfipte în iarbă. Căteaua, scurma cu ghiarele pământul, fata cu cuțitul, Baba Stana cu mâinile. Peste puțin, deteră de capul frumos și palid al lui Ștefănică, apoi de mâna în care strălucea inelul de logodnă ! Mărgărita scoase un țipăt îngrozitor și căzu leșinată. Baba o învioră cu picături de rouă adunate de pe iarbă apoi, alergând la fântână, aduse apă, o stropi și luând-o de braț, voi să plece.

Braica sta cu capul pe mâna stăpânului său și gema îndurerată.

— E a mea mâna asta, nu vezi legătura noastră, n'o vezi tu, care vezi și înțelegi toate ca și mine ? E a mea, mai zise ea, coborînd în groapă, luând în brațe mâna iubitului ei, înfășurând-o în mii de flori de primăvară și îndreptându-se către trăsura care le aștepta, tocmai în gura văiei, deoarece, din cauza neroiului clisos, nu putuse urca până sus la Cramă...

* * *

Umbrele serii coboriseră toate și în văluri negre înfășuraseră orașul. Ca o seceră de aur, luna se oprise deasu-

pra salcâmului înflorit în grădina vasta a casei Pandureștilor. Un vânt subțire adia printre ramuri. S'auzea parcă o armonie duioasă și tristă, care venea ca un marș funebru. Cele trei ființe umblau încet, încet de tot, umblau ca iazmele din bazme, înaintând ușor tăcând, înaintau înlăcrămate, înaintau ca la restignire.

Mărgărita, cu aceleași cuțite, săpă o groapă, sărută mâna scumpă, mâna ce-i fusese ei făgăduită, apoi o puse binișor în groapă, așternu deasupra un lînțoiu de busuioc, de ismă și de calomtir, dete pământ peste ea și la acest trist mormânt, drept orice semn creștinesc, înfipse, până în prăsele, cuțitele ucigătoare cu cari, frații ei, îi uciseră logodnicul !...

Din acea zi, Mărgărita, nu mai se depărtă din grădină. Ochii ei nu mai văzură zori, nimiezi sau apus de soare, decât printr'un zăbranic de lacrimi.

Intr'o zi, frații ei, nebănuind nimic, se hotărîră să se ducă s'o ia de acolo. Fata, cum îi văzu venind, trase cuțitele, începu a scormoni pământul, scoase mâna mortului și le-o aruncă în față, Ingroziți, ucigașii fugiră în lume, muștrându-se unul pe altul. Casa rămase pustie, iar nenorocita orfană, pierzând mințile, de atunci, rătăcește de sus jos, de jos sus, cântă, plânge, mângâie mâna blândă, moale, caldă și duioasă, singura care i se întinsese și nici de aceea nu avusese — în lume — parte...

Cafeaua lui Santorini

Luigi Santorini, bătrân cerșetor, care odinioară fusese muncitor harnic și cinstit, ajunsese atât de bătrân și de neputincios, încât într'o zi, fusese adus la azil de sergenți, căci căzuse pe stradă, aproape mort de foame, dar cu vioara 'n mână.

Cât era de șubred, el tot nu voia să stea de geaba, ci împletea la scaune de trestie și de paie, scărmana lână, făcea cutiuțe de carton, cuțitase de tăiat foile la cărți, paste făinoase pentru scrobeală, cânta cu vioara, aproape spartă, spre a'și câștiga banii pentru o cafea și pentru soția sa Gilda.

— Ce faci Santorine, ce faci? Ii zicea directorul azilului. Nu ți-am spus să nu ne mai încurci zadarnic p'aci? Du-te, du-te în infirmerie, ne risipești paie, ne amesteci și ne 'ncurci lâna, ne strici cartonul. Nu putem plăti nici'un ban pentru munca ta, ne asurzești cu vioara asta dogită...

Munca ta e ruină!...

Suspinând bietul octogenar, se întorcea spre infirmerie dibuind scara, ușa, patul. Făcea o cruce, îngâna un Pater noster și încrucișa mâinile pe piept, cu fața înfundată 'n lacrimi, murmură:

Povera Gilda, Povera Gilda! Directorul găsindu-l de multe ori, astfel îi striga: Isprăvește Luigi, isprăvește... Ce'i mai ceri lui Dumnezeu. Nu ți-a dat destul atâtea zile lungi și mereu 'ți vin bani pentru cafea?

Cine te mai răsfată și cu asta, o signiore, cine?

— Gilda, biata Gilda.

In acest timp — în stradă — se auzi sunet de mandolină ș'un glas stins care zicea :

Nina d'a banda i scrupoli
Su, via non dirmi di no,
Si, compagnarti în gondola,
Sta notte mi verro...

Varda che notte splendida,
Le stele brila in ciel,
L-e un specchio l'aqua e l'aria
L-e un balsamo, l-e un miel...

* * *

Bătrânul, sări la fereastră, căci cunoscuse vocea Gildei, care cânta din ușă 'n ușă și, cum câștiga un ban, alerga cu el la azil și 'l da pentru a face plăcere bătrânului ei soț. Ii da pentru cafeaua lui.

Eram acolo când, odată cu dânsa, intră pe ușă infirmierul, aducând lui Santorini o cafea caldă.

— Bea Luigi, bea, zise Gilda, cât voi trăi eu, tu vei avea mereu această băutură la care știu că ți-nea atât.

Iubirea mea nu te va părăsi niciodată, nu, nu...

Sala răsună de cea mai dulce și mai caldă sărutare, apoi, cei doi bătrâni, privindu-se, la lumina lampei, îngânară :

Gilda, Luigi...

Directorul, atins de aceste ultime acorduri ale unei calde simfonii, eșite din margine de mormânt, zise : Gilda, nu te mai obosi să cânți în stradă, tu femeie sărmană și bătrână, de azi înainte, Santorini al tău, va găsi la noi cafeaua lui; banii ce câștigi, cu cântecul tău, nu-i mai da pentru gustul lui, ține-i tu : pentru pâine...

Cine este fericit

Aide, vino, vreau să te cunosc pe tine, tu care, în lume, zici c'ai fost fericit. Trezește-te din visuri și o dată, fă-te destoinic să'mi spui cum a fost fericirea ce-ai simțit în minutul când ea a poposit în căminul tău, a li-cărit pe fața ta, a intrat în sufletul tău?

Ce gust, ce formă, ce față are fericirea, răspunde tu, care ai văzut-o?

Strigă, cum era, cum, muritorii toți, până la capăt de pământ să te audă și din om, în om, din gură, în gură, să se știe că ea — între noi — a coborât și că ființă omenească, pe ea, al cărei chip, până azi, nimeni nu l'a văzut, pe ea ale cărei urme, pe acest tărâm, încă nu se dovedesc, tu o cunoști.

Strigă, vorbește tare și deslușit: regii din palate, să-racii din bordee, călătorii de pe mare și de pe uscat să te înțeleagă, omenirea întreagă s'alerge să te cunoască pe tine acela ce — de Dumnezeu — ai fost ales ca să te însoțești cu fiica cerului: Fericirea...

Privește-ne pe toți bine și cu deamănuntul, vrem să te vedem toți ce corp, ce mâini, ce gură, ce ochi și mai ales ce cap ai tu acela care ai înțeles-o.

* * *

Spune-ne, te ascultăm cu luare-aminte, iar nici unul măcar, ca să nu turbure liniștea, nu suflă, nici unul !...

Cum era cerul, soarele, în ziua când ai văzut fericirea?
Cum era luna și stelele într'acea noapte? Mai înfloreau
oare florile, mai curgeau râurile, mai cântau păsările,
sau totul tăcuse pe dânsa ascultând-o?

Lumină'n jurul ei se făcuse, sau strălucirea sa te-a
orbit, iar tu, numai ca prin vis, ai văzut-o?

Era înaltă ori mărunță, mică ori mare, puternică plă-
pândă, urâtă, frumoasă, grasă sau slabă, uscată și înșirată
ca moartea?

Răspunde?

Cum vine, cum umblă? Incet ca boala, sau iute ca
fulgerul? Pășește sau sboară? Atinge pământul și să tâ-
răște ca șarpele, sau printre nori ca vulturul să rotește?
Locuiește în abisuri, sau pe vârful pleșuv al munților?

Vine din păduri virgine, din deșarte pustiuri sau din
funduri adânci de mare?

Trebue chemată sau singură dânsa coboară și se așea-
ză, ca noi, sub acoperământuri calde.

Ii place crivățul și nemetul iernei sau boarele pri-
măverei?

Se naște între spice de grâu auriu, sub teiul înflorit
vara, sau trăește sub coardele vieței încovoiate, toamna
sub greutatea ciorchinilor de struguri?

I's dragi pufurile și mătășurile din palate, sau sdren-
țuitele cârpeturi din bordei?

Chipurile de gingașe copile, flăcăii veseli, sau babele și
moșnegii 'n toege rezemați?

I place râsul sau bocirea?

Pahare cu vinuri dulci și inspumate, sau cupe pline
cu venin?

Hore și cântece de virgine, sau danțurile macabre de
prin cimitire? Glas de privighetoare, sau țipăt de buhă. Stă
ea în bani, în ranguri, în titluri, în măriri, sau chiar prostia
e palatul ei?

* * *

De ce ai tresărit? A!... vād acum -- tu ai un cap
în patru colțuri și plin de vată, în loc de creeri și, și...
numai pentru astfel de monștrii fericirea există!...

Liliac alb

Mai alb ca gândurile fecioarei, mărunț și îmbălsămător ca miresele cerului, parfumul tău astăzi știi tu unde se duce, o liliac alb, floare frumoasă de Prier ?

Știi tu cât ești de gingaș când, din glastra mea, îmi trimiți aromitoare șoptiri ce se răspândesc misterios, toată odaia îmbălsămându-mi ?

Și înțelegi tu de ce plăpândeale tale floricele au puterea să mă facă să plâng, să mă apase, să mă omoare ?

Poți pricepe tu de ce astăzi, de mai multe ori, în mănunchi te-am luat, te-am pus și iar te-am luat și te-am pus în glastră, îngânând mii și mii de cuvinte, întrerupte de dor și de suspine ?

Cine te-a creat pe tine, spusuți-a oare ce este o amintire ?

Sub ramurile tale înflorite, ascultat'ai — vr'o dată — ce 'și spun amantii ? Ne-ai auzit tu și pe noi ?

Ți dai tu seama, o floare plăpândă, cum s'aprinde, cum se stinge și ce pustiu lasă în suflet patima iubirei ?

Ai înțeles pentru ce florile tale, — fecioare în rochițe albe — astăzi de lacrimile mele au fost stropite ?

* * *

Plâng... și știi tu de ce plâng? Pentru că d'acuma am să te văd numai pe tine în fie-care primăvară; iar pe trunchiul liliacului acolo... nici un semn, nici o șoptire n'am să mai aud; glasul mult iubit de odinioară din lume, pe vecie, strângându-se !.

Plâng pentru-că, de mâna iubitului meu, fruntea mea cu tine, o liliac alb, plăpând și frumos, nici o dată nu va mai fi împodobită.

Plâng pentrucă... și spune și tu, care ai fost martor la iubirea noastră, dacă se mai poate să fie o dragoste atât de adâncă, atât de sinceră, de delicată dar care să fi semănat întocmai cu plăpândeale tale flori ?

Ca și candelile de la mormântul blândului Isus, caliciurile voastre, vecinic veghiătoare, aș voi să stee și pururea, în mintea mea, să licărească așa ca nu — vre'o dată — văpaia tristelor mele amintiri să se mai poată stinge !...

Tițu și Mogâlcea

Pe șoseaua Arcului dela Iași, la cucoana Luța Arghiroaia, într'o căsuță întunecoasă și afundată, vara în glod și iarna în omăt, stăteau chiriașii: Tițu și Mogâlcea, doi liceani săraci, cari urmau în clasa VII la liceul Național. Tițu era fiul Liliesei Colescu din satul Rășinoasa și Mogâlcea băiatul lui Ion Mogâlcea, șef magazioner la gara Dolhasca.

Amândoi liceani plăteau Arghiroaiei 20 de lei pe lună pentru o odăiță mică de n'aveai unde te 'nvârți, scurtă în tavan, burdușită în pereții, văruiți doar de ei, din Paști în Crăciun.

Pe jos aveau niște dușumele putrede, iar pe unde lipseau, locul era împlinit când cu cărămizi sparte, când cu moloz împelmat cu argilă, cu nisip și cu var.

În pereți atârnavă câteva cadre: Moartea vânătorului, Cele patru versete ale omului, Moartea lui Maximilian, Portretul lui Arghiroiu în uniformă de tambur major. Cadre tăiate din „Universul literar și din Veselia“.

În casă, ca mobilă, erau două paturi de lemn cu saltelele lor de paie, o oglinjoară cu lumina plesnită de ger și cu cadrul îmbrăcat în cit înflorat, un lighian de pământ, un urcior ș'o canapea vechiă, umplută cu paie și cu glomotoace de călți. În loc de picioare avea, vârite sub ea, niște cărămizi cari, din cauza umezelei, se zobiau mereu spre necazul flăcăilor. Mureau de ciudă pe ele, parcă era un făcut,

plesneau ori de câteori era bal, serate literare și artistice, ori muzicale, în palaturile lui Tițu și Mogâlcea.

Ei se roșeau de frică să nu s'audă pârâiala, când s'așezau musafirii pe faimoasa lor canapea.

Toate d-rele, atât cele din șoseaua Arcului, cât și cele din str. Alexandru Lăpușneanu și cele din șoseaua Ștefan cel Mare, să întreceau a răspunde la invitațiile tinerilor liceani. Lasă că erau nelipsite, dar la serbări, aveau și darul ca să nu vină cu mâna goală, ci purtând câte un pachetel, fie în mâini, fie la subțioară, ori în manșoane.

Ce n'aducău fetele? Ceai, rom, pesmeți, torte, prăjituri, friptură rece, cașcaval, ouă fierte, că ei aveau doar cănițe și apă rece.

Le ajungeau merindele mai toată săptămâna că, părinții lor împovărați, n'aveau mijloace.

Mogâlcea scria nuvele pentru revista „Glasul Ceahlăului” și câștiga câte 10 lei, iar Tițu, supranumit și privighe-toarea șoselei Arcului, cânta din gură și din chitară pela nunți, făcea poezii pe cari le declama — între pauze — la seratele lor.

IMPROVIZAȚIE

Cea cu care m'am născut,
Superstiția-mi nervoasă
Timidală cu idea
Dela Domnul ce-am avut ;
Cumpănindu-vă întruna
Vă iubesc într'un balans,
Uit de lume și de toate
Intr'al meu jalnic avans.
Tu Adelo și tu Froso,
Tot căi grele mi-ați deschis.

* * *

Camarazii îl aplaudau, fetele se roșeau. Adela și Frosa, sorbeau ceaiul fierbinte ca să nu li se dea pe față gelozia care le rodea — la amândouă — sufletul.

Cucu, Barzon, Ifrim, Nedeleanu, Gutman chiorul, formau corul și deseori, chiliuța din strada Arcului, răsuna de

cântece pân' la revărsat de zori. Toată petrecerea, toată armonia le-o strica cucoana Arghiroaia, care te pomeneai că, pela miezul nopții, intra la ei furioasă, le sufla în lumânare, le gonea musafirii, tocmai când le era lumea mai dragă, pretextând că nu poate închide ochii de sgomotele lor. Ba, le cerea și chiria, bătând în masă și făcându-i de rușine, în fața invitaților.

— Ce femeie, ce femeie!... Nenorocita zicea Tițu, n'are idee nici măcar ce este o serată literară!...

Arghiroaia auzind se 'ntoarcea îndărăt îi insulta, le trântea ușa în nas, le lua ivărul și plecând le dădea cu tifla adăogând: Aferim serată țigănească, aferim!...

* * *

După vacanță, întorși d'acasă, cu bani pe sponci. În lunile Septembrie și Octombrie, o duseră cum o duseră, dar pela mijlocul lui Noembrie, sgribuliți de frig, fără foc, fără haine și fără cărți, să disperaseră bieții băeți, cari nu voiau nici să rămână înapoi cu lecțiile, ca apoi să fie de râsul colegilor lor, nici să nu petreacă la seratele lor.

Uitau toate neajunsurile, când dobândeau note bune pe lecții învățate din auzite, dela unul și dela altul, ori citite pe cărțile împrumutate cu ceasul, dela camarazii cei buni din clasa lor.

Tițu, răsbit de foame, intra în dugheana lui Radu Novac din str. Lăpușneanu și mai cumpăra pe veresie, curățituri de șuncă, de salam, de cașcaval și pâine, d'o hârtie, ori îi mai da o felie de brânză, măslina, alva, pomană, fecioră-său, Năstase Novac, care murise de boale, păzească D-zeu, tocmai când era aproape să termine liceul.

Tițu aștepta pe prietenul său Mogâlcea ș'amândoi împărțeau și ronțăiau merindele, până la școală. D'acolo îi mai lua la masă câte un camarad, sau mai găseau de lucru prin oraș, pe unde nu-i cunoștea nimeni.

Tițu era mai mândru decât tovarășul său de suferință. El aștepta mereu să-i vină norocul. Din auzite știa că e băiat de neam, că tatăl său stăpânea moșiile Todireni și Jugureni din județul Dorohoi.

Tot socotea băiatul că va fi recunoscut, că 'i va da,

hainul de boer, numele lui și bani, ca să-și urmeze învățătura înainte, dar... Fiarele unde se gândesc la așa ceva! Bietul Tițu! Și el purta de grijă și lui Mogâlcea și îl iubia ca pe un frate.

* * *

Mogâlcea, deși era antisemit, trebui să ia o meditaie la Nuham Leibovici, altfel ar fi murit de foame, iar Tițu intră în corul dela Mitropolia din Iași cu 60 de lei pe lună, afară de ceeace câștiga la nunți și la parastase. Când primi întâia leafă, alergă pe stradele Golia și Muzelor, alergă sărind de bucurie. Strângea — la piept banii — legați în colțul batistei.

În șosea zări pe Mogâlcea care venea, venea iute ca trenul, ținea mâinile în buzunar, că p'atunci era un frig de-ți îngheța măruntaele.

— Mogâlceo, dragă frate, stai, oprește-te, c'a dat binele peste noi.

— Ce e Tițule? Ce-e bai? Ori ai luat leafa, că te văd foarte vesel.

— Bănet Mogâlceo, bănet, nu glumă, i-a te uită, zise el, scoțând batista din buzunar și desnodând-o cu dinții.

— Bravo, prietene, bravo, cu ce mai am și eu, 22 lei, să plătim chiria cloanței, să luăm haine, să ne abonăm la birt, să...

— Da, da, dar haidem mai întâi să cumpăr o hârtie frumoasă, împodobită cu flori, spre a scrie Elvirei, că mor, mă topesc după ea. Scrisoarea asta arzătoare, am scris-o în ora de cosmografie, pe când profesorul ne explica nebuloasele, i-a ascult-o și spune-mi de nu e mai clară ca nebuloasa explicație a dascălului nostru?

Mult respectată și scumpă dudue Elvira,

Ne mai putând-mi stăpâni dorul ce-mi umple sufletul, după o luptă îndelungată cu gândurile și cu mine însumi, m'am hotărît a vă scrie. Știu că îndrăzneala aceasta va avea consecințe amare și că ea 'mi va mări chinul sufletesc atrăgându-mi supărarea dv. Le-am cântărit eu toate, dar puterea sentimentului ce mi-ați insuflat, a învins în mine.

Intâmplă-se ce s'o întâmpla, mi-am zis, în urmă, vreau orice rațiune.

Vă descriu cu vorbe slabe suferințele ce 'ndur d'atâta vreme. Sufer, sufer adânc și, a-ți destăinui totul, mă tem că voi atrage, încă și mai mult disprețul d-tale, de aceea mă opresc aici. Cu frumoși-ți ochi, ai descoperit desigur ceace se petrece cu mine și ce mi-a dictat aceste rânduiri. Acum aștept sentința. O rugămintă, de v'am supărat prin aceste rânduiri, iertați-mă. E fără voia mea. Dacă nu'mi dați nici măcar un zâmbet, spre încurajare, eu tot vă socotesc bună și nobilă, cum v'am cunoscut și tot vă iubesc mult, mult de tot... Ah !...

Tițu Stroescu

Bravo, Tițule dragă, bravo, scrisoare de literar, nu glumă. Apoi de o vei scrie și pe hârtie înflorată și tot nu s'a îndupleca Elvira, apoi Frosa te roagă.

Ce o fi și cu iubirea asta camarade. E tocmai, ca umbra, bine zicea poetul Șerbănescu : „Alergi după ea, ea fuge de tine ; fugi de ea, aleargă după tine“. Ei dar, i-a s'o scurțăm cu astea Tițule, că s'a făcut noapte și acasă la noi e frig moarte, va s'aprimem focul, să fierbem vr'un ou, să facem vr'un ceai și, cum n'aveam băț de lemn, ce ne facem ?

— Ce spui tu, măi frate, Naftuli să trăiască ! Mergem și îi luăm din magazie ; luăm ca dela noi, dragule.

— Dar dacă ne prinde ovreiu și ne raportează la școală, ce ne facem ?

— Ei, ne prinde ! D'atâtea luni decând ne pâlpaie focul în vatră, nu ne-a mai prins ș'acum ce te-a apucat ?

— Nu merge de multe ori urciorul la apă. E zăpada mare Tițule și se cunosc urmele și e târziu și mi s'a urît cu furțișagul.

— Dar mie, dar mie !... Apoi ce vrei să ne facem ? Să mergem și să-i cerem lui Naftuli, dar ne-o da, ori ne-o goni și ne face și de rușine. Ne-o spune la colegi și la dudu, de nu ne mai dă una pela seratele noastre.

— Știi că ovreiu stă în curte cu Sterescu și cu Nedulescu, cu cei cari sunt ciocoi bogați, asvârlă banii pe ferestre și râd de noi, numai că îmbrăcăm pe rând acelaș palton, dar când o auzi că furăm lemne ce-o să zică ?

— Cine o râde, gura i s'o întinde, să vedem ce ajung fii lor cari sunt niște guri căscate, niște nerozi.

— Ai dreptate, dar, văd că tu te-ai întristat, iar ai căzut pe gânduri, Tițule.

— Cum să nu mă'ntristez, când mă gândesc că eu trebuie să fur la lemne și la buturugi, ca să-mi încălzesc oasele și tatăl meu are păduri seculare? Uite zău, îmi vine, îmi vine, să mă duc să le pun foc, să ardă din toate părțile.

— Ba să faci bine să te astâmperi, să lucrezi înainte și s'ajungi, tu cel fără de lemne, ca el să te caute și să suspine după tine. Ș'o să suspine mă crede. N'are în lume pe nimeni, care să'i deslege legăturile? O să vină curând o zi, când are să te cheme și-atunci tu, care ești bun, ai s'alergi către dânsul.

E tatăl tău : *Sângele apă nu se face.*

— Să nu mai vorbim d'asta, Mogâlceo, revolta din sufletul meu e prea mare. Mai bine nu mai mă nașteam fără nume, fără familie!... Doar pe tine te am în lumea asta, pe tine dragă Mogâlceo și tu...

— Prietene dragă, să nu te mai aud cu vorbele astea : Fără nume ! Numele este acela pe care și-l face omul, nu pe care i-l dă nașterea și averea, ci munca, cinstea și faptele frumoase.

Ce folos, tată-tău e domn și tu nu ești om, zice proverbul. Familia desmoșteniților, ca noi, este omenirea întreagă. Să lucrăm și să contribuim la progresul și înălțarea ei morală. Făcându-ne mădulare folositoare patriei, ne vom înălța neamul și țara. Noi putem asta frate, căci avem norocul ca să fim și sănătoși și deștepți. Ș'apoi da!... Ai uitat că tu ești Privighetoarea șoselei Arcului? Comori ai în gâtlej, Titule dragă, comori mă 'nțelegi?

— Așa e frate, așa, uite tu-mi dai putere și speranță, dar inima mea sângerează. Bastard ! Cuvântul ăsta 'mi cade greu, sinistru 'mi răsună în urechi și...

— Aibi răbdare. Numai tu crezi că ești așa? Câți ca tine ! Află că, în lumea asta, totul se plătește. Raiul și Iadul aicea sunt. Dumnezeu ține în mâna sa balanța dreptății, auzeai ce spunea ieri la lecție părintele, aibi răbdare...

Tu care ai un glas fermecător, vei ajunge un artist celebru, iar acela care n'a voit să te recunoască de copil al

său, va boci ca o cucuvae, va plânge singur și stingher, îi vor închide ochii slugile și străinii, auzi ?

Ai răbdare Tițișor dragă ?

Tițu își șterse două lacrimi, apoi sărutându-și prietenul 'și bătu buzunarele, dete brațul lui Mogâlcea și ajungând repede prin dosul Medeleanului, intrară într'o cârciumioară.

Răsturnându-se pe scaun, ca doi bancheri, începură să bată în masă, ca să ceară birtașului câte o porție de chiftele marinată, pâine și câte o litră de vin. În aceea seară, flăcăii, mâncară ca lupii, dormiră fără vise...

Clasa o trecură cu succes, dar tocmai când le era lumea mai dragă, când hotărîseră să dea ultimul bal de fine de studii liceale, fiindcă erau înapoi cu plata chiriei, Arghiroaia le luă cadrele după pereți, saltele din pat, canapeaua depe picioarele de cărămidă.

Vai lor !... Cum rămân ei cu balul de diseară ?

* * *

Tițu și Mogâlcea erau disperați, căci făcuseră deja invitațiile. Ca să nu rămână de rușine luaseră bani cu împrumut dela Radu Novac. Vânduseră paltonul, pe care-l purtasera toată iarna pe rând amândoi și se mutaseră repede într'altă casă din strada Zugravilor, înștiințând invitații ca să vină acolo toți.

Baba, de ciudă că-i rămăsese hardughia goală, se duse de-i reclamă la școală pârându-i că joc cărți, că fac întru-niri socialiste și jocuri scandaloase.

În mijlocul petrecerilor ei se pomeniră cu directorul liceului. Voia să-i surprindă bând și jucând cărți. Ascultând însă declamațiile, corurile, citirea scrierilor alese ale autorilor noștrii și văzând veselia și înțelegerea, între foștii săi școlari, își aduse aminte de anii fericiți ai copilăriei sale.

Felicită pe Tițu și Mogâlcea pentru inițiativa lor, prezicându-le un viitor frumos, lucru ce se și întâmplă.

Tițu fu recunoscut de tatăl său și trimis în străinătate, ca să studieze muzica, azi cântă la Opera mare din Paris
Mogâlcea, ajutat de bunul său prieten, își urmă studiile,

luă licența în drept, ajunse un magistrat deștept, integru și fuse sprijinul scumpilor săi părinți și al familiei sale.

Revăzându-și prietenul, după mulți ani la Nisa, își reaminti, cu cel mai mare drag, despre viața lor de liceani, despre seratele lor literare și râseră din toată inima.

* * *

Tițu, care era gata să plece în America, unde s'angajase să cânte la cel mai mare teatru, dând compozițiunile sale muzicale lui Mogâlcea îi zise :

Numele ? Mi l-am făcut eu. Familia mea ? Este omenirea întreagă. Tu ai avut dreptate, dragă prietene. Acum, nu mă uita, scrie-mi, te rog, la teatrul din New-York. Adio !...

Nadia

Fantastice ființe mai sunt și artiștii. Legați de pământ cu corpul, se transportă mereu cu sufletul dincolo de stele și deaceea poate, între oameni, ei trăesc ca și streini. Norocul e certat cu dâșii, iar pentru mase, ei sunt niște plicticoși, niște curioși, niște nebuni...

Se sting d'o patimă, d'o suferință și nimeni nu-i crede.

Glasul lor, în inimele celor ce nu sunt cu dâșii, n'are nici un răsunset.

După moarte însă, din spiritul sau arta lor toți împăr-tășindu-se, trăesc și ei între oameni: Au atunci toate me-ritele.

Sărmanii!

Nadia era o artistă tânără, dar cunoscută în lumea muzicală. Fiica a căpitanului Sterlicovschi, care perise în războiul de la Sevastopol, plecase de mititică, de pe țărnu-rile Volgei și se stabilise în Varșovia la un unchiu al său nobil și muzicant vestit. Acolo copila sta — ceasuri întregi — cu bărbia lipită de vioară și cu arcușul în mână studiând me-reu. Ajunsese a descifra repede, cu precizie și cu dul-ceață orice bucată de muzică ce-i pica în mână. Operile maestrilor renumiți, așezate vrafuri în camera sa, erau răs-foite în fiecare zi. Din copilărie avea o dorință nemărginită de-a ajunge să pună pe coardă ceea ce un Haydn, un Mo-zart, un Paganini puseseră pe hârtie. Singura ei mulțumire era vioara. Cunoștințele mătușei sale o și numeau „Mica artistă”.

Această copilă însă, în afară de muzică, părea stângace, rece, d'o nepăsare aparentă, care te făcea a îngheța lângă dânsa. Cât era de frumoasă, atât părea de nesuferită, pentru cei ce o înconjurau.

Să vede că, trăind numai și numai pentru artă, ea rămăsese străină de orice patimă sufletească.

* * *

Polonia este țara care trăește și se laudă cu trecutul. Sigismunzii și Vladislavii, zugrăviți pe toate templele, sunt slăviți foarte mult de popor căci, aceste icoane, amintesc polonezilor epoca lor de splendoare.

Nobleța are aici o valoare puternică și oricine o avea norocul să descindă din vreo viță aleasă, păstrează o etichetă atât de înaltă, în cât, un democrat, într'o asemenea atmosferă, trăește ca stâns de gât.

Sterlicovschi, unchiul artistei, atât prin starea, cât și prin pozițiunea și talentul său, virtuos de forță, era pus pe treapta cea mai de sus printre nobilime, prin urmare, supus la toate îndatoririle searbede și anoste pe cari le reclama protocolul, politeța societății înalte.

Trăind în sânul familiei lui, Nadia, fu supusă la niște reguli, despre cari ea avea o noțiune atât de slabă în cât, în scurtă vreme, începu să se plictisească. Voia o țară cu legi egale și unde ea să-și poată arăta talentul său.

Rangul, modul de primire, de ieșire, de vorbire cu țăncul, o obosea. O fire visătoare și crescută în sânul naturii să fie pusă sub un regim atât de strașnic, era ceva cu care nu se putea nici de cum obicinui. Saloanele o năbușeau. Tavanele poleite, portretele strămoșilor, moliciimea sofalelor, o plictiseau în așa chip, în cât, era fericită când putea să se adăpostească, un moment, la umbra unui copac sub cerul liber.

* * *

O chema Nadia și numele său, în limba polonă, înseamnă dragoste, cu toate acestea ea — până acum — rămăsese rece și nepăsătoare cu toți aceia ce-și băteau capul

după dansa. Grijă ei toată era de a se scăpa din casa unchiului său, de unde, fără a spune nimănui nimic, plecă într-o bună dimineață, cu gând că va putea trăi din arta sa, iar cu caracterul său, că va rămâne ferită de orice intrigă de dragoste. Avea credință în Dumnezeu și spera că el o va ajuta, o va sprijini ca să 'și ajungă scopul său.

Credința recunosc că e una din cele trei bunuri ale religiunii creștinești; dar uneori te rătăcește, iar alte ori te întărește, te mângâie și 'ți îndulcește chinul și suferința, pentru inimele sdrobite și bolnave este chiar o ușurare, o mântuire.

În ceasuri de durere, toate teoriile filosofilor asupra Dumnezeirei cad și ochii noștri, umezi de lacrimi, îi îndreptăm spre cer; căutăm scăparea la un stăpân, la un D-zeu pe care nu știu cine nu l'a strigat, în minute de nenorocire, în minute de disperare.

Fără nici o credință, la început, Nadia iubea pe doctorul Milinschi, pe care 'l cunoscuse la o prietenă a sa bolnavă. Mai târziu însă, ea 'și ar fi dat viața ca să poată să-l aibă vecinic lângă dansa, dar sărmană cum era, ce putea face ea numai cu vioara ei de pe care acum scotea accente duioase de dor și de jale!

Doctorul Milinschi mai avea trei zile de burlăcie și apoi trecea pragul în lumea căpătuiților.

Găsind femeea ce căutase, săltă de bucurie că, prin căsătorie, va scăpa de sărăcie căci, copila cu care se înșura, avea o zestre însemnată.

În odăița lui, în care trăise ca student, strânsese pe toți prietenii săi și le dase un prânz.

Inchinând mereu pentru dragoste se îmbătaseră mai mult de iluziuni și de credințe...

În fața ultimelor pahare, luară hotărârea a povesti, fiecare, câte o pagină din trecutul său. Spuseră toți câte ceva care se încheia mai la fel: *curte, dragoste, uitare...*

Când veni rândul doctorului el tresări, ca deșteptat din visare, iar cel mai de aproape prieten al său, doctorul B... începu a-i zice: Spune-ne despre dragostea ta cu poloneza.

Poloneza, poloneza, aide să jucăm poloneza, strigară

toți prietenii lui Milinschi, sărind prin casă și crezând că e vorba despre jocul cu același nume.

Doctorul — îngălbenind ca ceara — se ridică de pe scaun, ochii i se turburară, dinții începură a-i clănțâni în gură și, cu un glas ce pare că eșea din sicriu, zise : „Da, ea este acuma pe patul de moarte, eu am omorât-o, faceți ce voiți cu mine”. N’apucă să rostească bine aceste cuvinte și ușa deschizându-se, servitorul îi întinse o scrisoare.

— Deschideți și veți vedea că n’am mințit, că adevărat este aceea ce v’am spus.

Unul dintre prieteni, rupând plicul, citi :

Nadia în agonie, te strigă... vino.

Vladimir

Toți cei de față înmărmuriră, ascultând groaznica des-tăinuire ; cu toți nu știau ce să creadă despre această coïn-cidență neașteptată...

*
* * *

Pe drumul alb și troenit de zăpadă mergea un dric fără flori, fără de panglici poleite, iar în urma lui nimeni nu plângea !... După obiceiul creștinesc, cioclii opriră mecanicește în fața bisericei, unde intra o nuntă. Gardiștii goneau mortul sărăcăcios, fără paradă, spre a face loc nunței, cea cu muzici și cu masalale. În această învălmășeală, o caretă luxoasă eși din rândul nuntașilor și se luă iute după dricul ce se depărta încet, la pas... Sosindu-l, giamul trăsorei se deschise, un țipăt se auzi, iar un om căzu zdobit între dric și trăsură...

Milinschi părăsise mireasa în fața altarului și, în neștire, alergase după nenorocita artistă, căreia o dragoste sinceră și desinteresată îi curmase zilele...

Lea

Lea era frumoasa fiică a lui Moise Bercovici, bancher vestit din capitală. Ea fugise din casa părinților cu verișorul ei Kimel, furând — de la tatăl său — o sumă bunnică cu care, trăi o viață fericită, în timp de câteva luni.

Sfârșindu-se banii s'a stins și dragostea lui Kimel ; iar de durere, Lea hotărî să se lase să moară de foame.

Trei zile, sărmana copilă, nu mănăcă nimic, și văzând că a treia zi tot cu viață se trezește, își aruncă hainele pe dânsa și se îndreaptă spre Cișmigiu, hotărâtă a se arunca în lac, sau a-și zdrobi capul de vre-o piatră, ori de vr'un trunchiu de copac.

* * *

Răsuna grădina de cântecele lăutarilor, scânteiau razele lunii pe lac, îmbălsăma aerul florile și mirosul lor, scânteiau licuricii 'n iarbă și stelele pe cer, țărâiau greerii sub frunziș, bâzâiau cărăbușii prin văzduh, iar plutele, ca fecioare mândre, cu trupuri albe își băteau de ramuri, foi mărunte și smaraldii ce, în trecerea nopței, zornoiau ca firfiricile de-argint.

Din când, în când, se auzea câte un cântec și un fluerat de gardist, câte un ciripit întârziat al vr'unei rândunele...

Pe potecile așternute cu nisip, Lea se târâie, ca șearpele, sosește până în marginea lacului și, simțind că pă-

mântul îi zboară de sub picioare, se trânteste pe banca ce-o zărește în apropiere. Capul ei era greu, urechile îi vâjneau, ochii îi se împăenjenaseră, Mor !... îngână dânsa și căzu mai fără simțire.

* * *

Ion Gropeanu, un tânăr student la litere, visător, cu gânduri din veacul al douăzecelea, venea adesea ori, sta sub plute și făcea la madrigale pe cari le adresa la dulcinei, poate după alte tărâmurii, căci cu cele din mica noastră planetă, nu se mai împăca. Auzind gemetele Leei și văzând'o atât de palidă și tristă îi se păru ceva venit de dincolo de astrii, ceva vaporos și ne terestru, de aceea, intră în vorbă cu dânsa. Indată ce află cauza slăbiciunii fetei, o luă de braț, o purtă până la chioșcul din grădină unde o ospătă, apoi punându-i în buzunar cei 10 lei, singurii ce'i avea după sufletul său, se depărtă tot cu ideea că scăpase de la moarte, o nimfă, o sirenă, o naiață, o locuitoare după planeta Martie vecinul ceresc al Terei.

* * *

Trecuse aproape trei luni și Leea întorcându-se la părinții săi, căuta mereu prin lumea largă, pe salvatorul ei, iar, Ioan Gropeanu, visa pe Lea înconjurată de raze și locuind, când între îngeri, când în castele fermecate. Și, după dânsa tânărul visător suspina mereu și o cânta 'n versuri :

*Vin copilă de mângâie
Fruntea mea cea întristată,
Ca o floare de lămâe,
Imbălsămează-mi viața toată.*

*Vino înger, vino Fee
Ce mi-ai dispărut — ca visul —
Ce c'un zâmbet*

*A ! femeie,
Mi-ai deschide paradisul...*

Repeta versuri pe drumuri ș'o chema, în somn, în rugăciune, în gânduri, mereu, mereu...

De mila lui soarta, se vede, că s'a îndurat de i-a adus'o înainte...

* * *

Era prin Noembrie, Gropeanu se întorcea spre casă cu capul în jos, trist, afundat în cugetarea lui vecinică. În dreptul Pasagiului fu isbit de o doamnă în vârstă, care scoboară dintr'un cupeu, în care mai era o femeie tânără cu care schimbă bătrâna câteva vorbe, apoi se depărtă. Ioan Gropeanu, rămase pironit locului și nu cuteză a rosti un cuvânt; necunoscuta din trăsură era Lea.

Intr'un minut ea sare, îl ia de mână, de gât și îl urcă alături de dânsa; el înmărmurit, o urmează mașinalicește și— o dată alături cu ea — izbucnește într'un plâns nervos de nu se mai putea opri:

— Te iubesc, fuse întâiul cuvânt al visătorului.

— Și eu te iubesc, scumpul meu salvator și creditor. De atâta timp te caut spre a-ți mulțumi că mi-ai scăpat viața și spre a-ți înapoia datoria.

— A!... Un nimic Lea, un nimic, dar spune-mi, spune-mi, unde ai fost și cum te regăsesc ajunsă în așa splendoare? Cărui bogătaș îi datorezi luxul acesta, adaoase el c'un aer de gelozie și cine era acea femeie bătrână?

— Mama, m'am întors la părinții mei, zise Lea. A! tu mi-ai scăpat viața și pentru mângâerea lor, m'aveau numai pe mine. Sărmanii!

Huruiră multă vreme roatele trăsurei, își spuseră amanții tot ce limba dulce a dragostei poate să grăiască, petrecură noaptea împreună și se despărțiră cu cuvintele dulci de:

— La revedere, scumpă comoară.

— La revedere, inger salvator.

— Unde și când să ne revedem, adaoase Ioan Gropeanu, mai sărutând încă o dată pe Lea.

— Măine la Templul nostru, vino, te rog, vino la trei ore, va fi frumos, frumos de tot!...

S'a dus Gropeanu la timp, Lea, scumpa-i Lea, la acea oră, se cununa cu Ștrul Haimovici.

Gropeanu îi scăpase viața pentru... Procuristul lui Moise Bercovici.

Frumoasa cu părul alb

D'atâtea amaruri ce gustase 'n viață'i, frumoasa Lola, albise de timpuriu. Pe fruntea-i şuvițele albe fâlfâiau ca spumele mării bătute de valur.

Dinții, cunună în gură, semăna a șire de mărgăritare, răsul ei cu răsărirea zorilor, vorba-i cu 'ngânarea dintre pasări, mersul cu al unei școlărițe care întârziează pe cale...

Nu clipea fără să zâmbească, nu putea surăde fără să-și arate par'că, mai întâiu, un colț trandafiriu de gură dulce pe care l'ai fi sărutat cât lumea.

Albă ca zăpada și la față și la corp, Frumoasa cu părul alb, îți da fiori, te'ncălzea ca și nămeții cei bulgăriți, în mâini, la joacă, iarna pe viscol.

De grăia, glasu'i răsuna în inimă, de plângea, o căiai, de mergea, alergai după dânsa, de râdea a'i fi mâncat'o, de tăcea, dusă pe gânduri 'ți-era teamă s'o turburi; d'o cunoșteai mai de aproape, de dânsa veacuri n'ai mai fi voit a te deslipi.

Răspândeă, în jurul ei, un fel de aureolă sfântă, care te atrăgea la păcat, la o iubire păgână.

De la vârsta de 20 ani, Lola văduvise, soțul ei, căpitan de vânători, căzuse în războiul pentru independența românilor și ea, isbită cumplit d'atunci, trimetea mereu suspinele acolo departe!... În câmpiile vitejilor noștrii războinici.

Răscolea, peste Dunăre, pământul strein, ca să găsească țărâna scumpă!... Oh! De câte ori, gândurile ei, n'o purtaseră,

in câmpiile Rahovei, Plevnei și Smârdanului? De câte ori nu se visase în cap cu garibalda vânătorului, la brâu cu sabia lui!... De câte ori nu urcase, în vis, reduta Griviței, n'auzise dându-se alarma de asalt, sunând cornul liberărei! I se părea că-odinioară s'a și luptat, umăr la umăr, cu inamicul și că glonțul omorător, care o văduvise, trecuse mai întâiu și mai întâiu prin inima sa!...

* * *

Scenele din timpul războiului era singura convorbire care o anima, încolo nimic, n'o putea scoate din melancolia ei. Au cercat zadarnic rudele s'o mângâie, mulțime de feți frumoși să'i fure inima, dar ea nu s'a dat prinsă, multă vreme, nici unei mreji.

Sărbătoarea singură, în casă, a 39-a aniversare a sa și ca să se sustragă de la orice veselie, de la orice manifestație de dragoste, nu înștiințase, despre aceasta, nici măcar pe cele mai apropiate neamuri ale sale. Așezată într'un colț se uita când în casă la văpăile care mistuiau vrascurile, pâlپâinde în sobă, când pe geam la foile de plută ce se spulberau, din pluta ei iubită, suspinând și făcând, în grădină, un covor argintiu peste care se și așternuse bruma....

De câte ori n'ascultase ea aici, freamătul frunzelor, șoaptele dulci ale scumpului ei soț.

De câte ori!

I se păru peste tot acum, un gol atât de mare, atât de adânc și de negru, în cât, făr'de voia ei, tresări. Niște fiori de un dor vag o cuprinse și, câteva lacrimi, îi picură pe pieptii rochiei, încrețind horbotele.

În acest moment ușa se deschise, un comisionar intră și îi aduse un mănunchiu de dimitrițe brumate ș'o scrisoare...

Cum citi primul rând, sări la oglindă, își trecu de mai multe ori pieptenele prin păr, își spălă fața, se 'nvioră și începu să se simtă cuprinsă d'acel fior dulce, cald și ademenitor pe care îl simte o virgină.

Se uită la ceasornic, erau ceasurile cinci. Încă puțin ș'o să pășească în al 40-lea an, încă puțin și grija de virtutea ei n'o să mai ducă, căci nimeni n'o să mai cuteze să o turbure că se simțea îmbătrânită...

* * *

În casa Lolei o singură ființă pătrunse și aceasta avea trecere mai mult pentru pesimismul și melancolia de care era cuprins, de cât pentru vorbe și expresiuni de dragoste.

Adeseori, până la miezul nopții Mitică povestea Lolei, scene războinice de care știa că-i plăcea să asculte, recitea versuri din autorii români, ori străini, descria pedantismul profesorilor de la liceul unde învățase, ticurile celor de la facultatea unde era înscris, discuta teoriile lui Schopenhauer, piesele lui Sheakespeare, pentru cari — amândoi — aveau un cult și Frumoasa cu părul alb, ținea principalul rol. Cerca mereu să pătrundă gândul acestei femei care — pentru el — era o enigmă.

Adesea-ori însă, avântul lui Mitică era sfărâmat într-o clipire, căci la toate făuririle lui, ea îi opunea tâmplele-i argintii și-o inimă 'nchisă, tăcută și care nu mai știa să bată pentru nimic în lume; cu toate acestea, nu știu de ce astăzi, Lola, aștepta nerăbdătoare să se culce soarele, să sosească mai curând amurgul, noaptea...

* * *

Zorile primei dimineți din al patruzecilea an s'arătaseră frumoase; furișându-se intraseră de mult pe geamuri, dar nimănui nu destăinuiseră aceea ce se petrecuse în misterioasa odaie a : Frumoasei cu părul alb.

Noaptea aceea trebuie să fi fost fericită, de oarece, a doua zi, Lola părea tânără, veselă și zglobie, ca la douăzeci de ani și, până către amiază, camera ei răsuna de ciripiri dulci, însoțite de un râs metalic și pe care zorile le destăinuia acum în depărtare, colo sus pe măguri, schițând, alături de ele și chipul lui Mitică...

În marginea patului, studentul sta fumându-și în tihnă țigara...

Deslegase băiatul, încă o problemă !...

Recrutul

In sfârșit țara se liniștise de groaza recensământului. Plecase și prefect, și doctor, și maior; plecaseră chiar și flăcăii, sufletul fetelor, și de aceea — satul lor — le părea pustiu.

Bătrânii cu plete albe, proptiți în toiage, părinții se plângeau, mai ales de greutatea ce trebuiau să întâmpine, rămânând singuri tocmai acum toamna, când era toiu strânsorei bucatelor de pe câmp și culesul viilor.

Mamele nu mai sfârșeau jelind feciorii lor trimiși prin străini.

— La oraș, prin căzărmi, cine știe ce or pătimi și ce chefăneli or mânca de la hingherul de *vagmist*, ziceau ele oftând.

Fetle erau nemângâiate; plângeau prin ogrăzi pe înfundate, iar ei plecaseră, care lăcrămând, care jucând de bucurie.

Numai pe Cristea lui Mică a Căproaei n'avea cine să'l jelească. Plângea el mai rău ca muerile și p'aci, p'aci, era să facă primarului pocinogul să'l trimeată cârmuirei, legat cobză, cum n'ai gândit.

Apoi, pare că nu-i era de-a bună, frate, de atâtea sachismete și marafeturi ca în vremea lui Ciubăr Vodă; — acum, slavă ție Doamne, băeții nu se mai prind cu arcanul pentru oastea țarei; ei merg voioși, cu dragă inimă, să'și facă datoria. Știu că al de frații lor, mai mari, întorsu-s'au cu di-

corății de la Plevna și, dând sfântulețul să se mai facă vre-un războiu, poate or avea și ei norocul să câștige așa ceva.

* * *

Bietul Cristea ! — Nimeni nu știa păsul lui. Lumea îl clevetea de geaba, căci așa e dânsa : știe, nu știe, vorbește, numai ca să'i treacă vremea. Ar fi amuțit poate dacă s'ar fi gândit oamenii că bucatele lui le apucă bruma pe câmp; că vitele și orăteniile din bătătură au să umple drumurile; că din casa lui, coșarul, hambarului lui, pătului lui, o să se aleagă părădăul și că, frumoasa moșie de la părinți, grădina lui, o s'o găsească vraise, când s'o întoarce, căci vecinii ce treabă o să aibă alt, de cât să-i ardă păuzele de la fasole, bulumacii și pârleazul de la gard ?

D'apoi Luxandra și Dragomira, cui rămăneau ele ? Le iubea din copilăria lui ca pe lumina ochilor și de nici una nu s'ar fi îndurat s'o dea uitărei.

O zi nu trecea fără să nu le vadă. Se întâlnea cu ele la fântână, în ogradă, pe malul Mierei, seara când eșeau înaintea vitelor și, tot ar mai fi vrut să le întâlnească unde-va.

Cu aceste focuri pe inimă trebui, în ropotul cailor, escortat de călărași să plece din satul lui. Bietul Cristea !

* * *

Dase soarele în scăpătat. Ziua era posomorâtă și scurtă ; poate că tocmai de aceea lumea e mai pe gânduri, când sosește toamna.

Legănați de vânturi, pe ramuri de măceși, în luminișuri de păduri, pițigoii și botgroșii, ciripeau a iarnă. Miriștile și ămbrăvile erau pustii și pe acolo pe unde odinioară ciobanii ziseră de dor, acum se auzea țipătul asurzitor al ciorilor, urletul haiticurilor de lupi...

În acea sară, în sat, era întuneric beznă, pe drum nu se simțea trecând nici pui de om, căci era o lapoviță până la glezne. Glasul monoton a strejarilor și lătratul câinilor te înfiora și mai mult. Cu toate acestea Luxandra și Dragomira, mergeau de le sfârâiau picioarele ; opincile și obielele,

pline de polei, înghețaseră, nojițele plesniseră de ger, iar târsânele de lână se strânseseră coardă pe tureci, intrând la apă.

Amândouă fetele, întrebând din om, în om, înaintau spre oraș, rebegite de frig, însă încălzite de dor și cu taina în inimă.

Trecuseră două săptămâni de când Cristea lui Mică al Căproaei se afla la cazarmă și lui tot nu-i venea să creadă că-i acolo.

Sub foarfeca bărbierului, când 'și simți căzând frumoasele lui plete, plânse de 'și sfărâma inima.

Până atunci tot mai trăsesse nădejde de scăpare de la miliție. Unsesese, cu ce putuse, ochii primarului, dar se vede că de ajuns nu fusese, de vreme ce el tot aici se afla. Tot în ghiara sergentului.

De la magazie îi dase haine militarești, raniță și pușcă, însă el se uita la ele, ca la niște păcate. De inimă rea se și bolnăvisese, dar cine 'l credea, cine 'l slăbea cu instrucția și cu reglementele !

* * *

Intr'o zi sta pe gânduri și se uita spre drumul ăl mare. Ar fi fugit de nu i-ar fi dat picioarele de pământ, dacă nu i-ar fi fost frică de pușcărie. Cum mai sburau gândurile lui la cele două copile ! De lângă ele cine l'ar mai fi deslipit ? Dar te joci cu poterașii, cari l'ar prinde și l'ar fi jumulit ca pe un pui de potârnică ?

Pe când cugeta ast-fel 'și mai aruncă încă o dată ochii în spre poartă, spre care alergă țipând de bucurie, când zări încadrate, între bulumaci, chipurile vesele ale celor două copile.

* * *

Sunase pentru culcare și Cristea tot nu se îndura să plece de la poartă. La apelul nominal de seară, el nici că mai gândea, așa de vois era. Nu mai putea de părere de bine ce avea, căci văzuse pe cele două surate, pe care le întreba mereu de tot ce'l durea pe el.

Le descosea, mai ales, de căscioara lui pe care o lăsase în seama lui Gavrilă Ciacărul, însă pătimaș, cum era și ăla, ce putea face. Apoi, acolo nu era o cocioabă în care să n'ai după ce bea apă. Ți era dragă lumea s'o vezi cum era de îmbelșugată. Pline doldora erau tronurile cu cămăși cu altițe înflorate cu râuri de-i mari. Betele par'că erau rupte din soare, așa de străluciau pe ele fluturii, firul și mărgelele. Cojocul nou, nouț, poate i l'a purtat Ciacărul, — abia îl luase de la târg și nici parte să'l îmbrace n'avusese.

Dreptul lui D-zeu, c'avea băiatul de ce se fie trist, dar Luxandra și Dragomira, norocile-ar sfântul, îl îmbunase, 'l mai îmbărbătase și el, stând pe laviță 'ntre dânsule, par'că mai uitase.

Dar pe când se dedese astf-fel în vorbă iată că 'și aude numele; „*Mică Cristea, Mică Cristea*”, iar el par'că fu deșteptat din morți.

N'apucase să întoarcă fața, când primi două palme de la sergent și se pomeni în curtea cazărmei plin de sânge...

A doua zi, un băiat sdrențăros și nespălat, rozând la semințe de dovleac, striga prin oraș :

Cinci parale Universul de mâine cu recrutul care s'a împușcat în curtea Căzărmei... Cinci parale Universul !...

Adriatica

Sub râpe îngrite, pe coastele verzi și înflorite se respiră molatică, albăstrie și lucitoare: Adriatica. Frumusețea, varietatea, întinderea și suspinele valului, te face a te simți atât de mic, față cu natura — în cât — furnica'ți pare uriașă.

Marea, aci seamănă cu o vastă oglindă a cerului, aci cu șiruri de munți albiți de zăpadă, aci cu nemărginirea...

Adriatica își întinde voluptosu-i sân pe sub păduri de lămâi și portocali, printre smochini și dafini, scaldând țara muzicei, a artelor și a poeziei : Italia.

* * *

Desmierdată de veselele cântări ale acestui vechiu popor, care a trecut prin toate încercările rămânând același, ea însă-și, scoate suspine de armonii divine. Pe lucrul ei plutesc, zi și noapte, mii de vase se pierd între cele două albăstrimi diferite : cer și mare.

Ca bulgăre rotund de aur, soarele 'n zori pe suprafața apei se arată și, multă vreme 'n urmă, razele sale, în tala-zuri, își scaldă ; iar Adriatica se pare atunci făcută din pietre scumpe : smaralde, rubine, topaze, safire și mii de diamante strălucitoare și focose o 'mpodobesc ; atunci e mai frumoasă și mai mândră ca o regină ; miliardele de pești, deșteptați d'această strălucire se reped să prindă razele spre a'și polei solzii și aripele.

În răsărire, vârfurile catardurilor de la atâtea corăbii, vapoare și luntrii, ancorate pe mare, seamănă cu orașe cerești. Trecând, ca fulgerul, altele, abia le zărești și nici că poți lua seamă, la atâtea : roate, rotițe, sfredele, pistoane, șurupuri, funii, sfori, frânghii, corturi, belciuge, cângi, lopeți, ancore, luntri de siguranță, coșuri, supape, cazane ; la atâtea scânduri, lați, bârne, fiare, vergele, noduri, pânze, lest, steaguri, cordele, ipsose, poleieli, vopseli, lămpi, lampioane, smoale, bureți, din câte e construit și din câte se găsește pe vapor și afară din diferitele mobile și ornamente din cari, la vreme de nenorocire, nu se mai zărește, într'un minut, nici urmă dintr'insele, nici aripă din colosala lebedă a mărilor : vaporul.

Pe dânsul îmbarcați călătorii, când marea e liniștită, simt o legănare dulce, care îi confundă în visări cerești ; iar când furtuna mugește, plutirea făcându-se anevoioasă din cauza valului, care se ridică, se avântă și izbește afundând când prora, când pupa, atunci răul de mare începe, inima li se strânge de groază și, între uriașa luptă a elementelor, ei se simt : un nimic.

În aceste minute, chiar și tu, acel ce ai contribuit cu știința ta de marinar se ajuți ca vasul se despice astfel undele, te minunezi de descoperirea ta.

Omul, această slabă, mică, sfioasă și șubredă ființă, în nemărginita-i înțelepciune, în curiozitatea sa, nu a cruțat nici verginătatea pădurilor Americii, nici p'a munților celor mai înalți, nici p'a oceanelor cele mai adânci nici chiar p'a cerurilor...

Nu s'a sfiit a pătrunde 'ntunecimile cele mai mari, adâncimile cele mai negre și, când cu zilele lui, dibuind în uibul locului, când cu experiența, ori cu știința, a contribuit la descoperiri, la invențiuni, așa că astăzi traiul nostru, în ceea ce privește călătoriile, ne este foarte lesnicic.

Acum o mie de ani sau și mai încoace, ce n'ar fi dat un împărat ca să'și poată lumina palatul cu electricitate și să străbată cu trenul măcar întinderea cuprinsului său ?

*
*
*

În ochiuri, în clocoți, în scochini și văgăuni, ori stânci

sub-marine, ca și'n minunate golfuri ca de cristale, peștii se preumblu în cârturi. Mii de familii se sbucium, se alintă, în albăstriele unde ale mării, ei seamănă atunci cu alergătorii nori fumurii de pe seninul cer albastru.

Cârduri, cârduri lopătând, cu strălucitoare aripi se întrec la înot. Unii merg înainte, alții pe delături, alții rămân în urmă... cine știe dacă și aici erarhia curților regești nu și are rolul său, ori socialismul nu a ajuns până la urechile peștilor tăcuți!...

De pe tulpinele lor algele se clatină, iar steaua mărilor abisurile luminează. Coraliul, ca finicul, în fața Naiadelor se apleacă, smărăldii aripe, delfinii scutur; de pe spinarea lor au coborât acum Sirenele. D'a lor frumusețe Adriatica se minunează; iar de prin pădurile lăturalnice. Satirii scot suspine de goziă.

Înainte Sirenelor, — covoare de cochilii — marea așterne; uimiți stacojii din față-le fug înapoi; de umbletul lor toți oaspeții râd; de ciudă amanta lor, sepia, veninul său negru, ca cel mai negru suflet, își varsă, iar marea se 'ntunecă.

* * *

În valurile ei sticloase și călâii, Adriatica, scaldă frumosul Miramare și 'n aceea parte, ea e vecinic plângătoare ca și chiparoșii, mirții și sicomorii, ce acolo, departe, în apele ei se oglindesc.

Nenumăratele turnuri și coloane, scăldate 'n valuri, plâng ca și dânsa, pe stăpânul frumosului palat, pe nenocitul Maximilian.

Frumoasa clădire e 'nvăluită d'atunci într'o misterioasă tăcere. Aici văduvele ilustre, soțiile regilor ș'a împăraților pare-că mai găsesc oare care alinare.

În păduri de camelii, oleandri, muse și palmieri s'ascund obosite albatroșii mării; iar pe scările de marmură, albă de Carara, liniștiți odihnesc salamandrii.

Glicinii și ederi, cu mlădioase ramuri, se îmbetesc până sus pe stâlpii cenușii ai castelului; prin chioșcurile din grădină, în cari, pacea și 'ntristarea domnesc adânc susurul fântânelor, amestecat cu freamătul chiparoșilor, sbuciuma-

rea valului, care mereu se isbește de temelie acestei mărețe zidiri, te face a cădea în reverii.

În toată vremea, soarele, trimite aici raze triste și piezișe ; toate florile pare-că sunt făcute să trăiască la umbră rămânând mereu la aceeași vârstă, în grădina Palatului Miramare.

Luna pătrunde sfioasă printre molifți și, în miez de noapte, tainește cu cucuvaea, care spune poema jalnică a celor duși, a stăpânilor acestui nefericit palat :

* * *

*Miramare, Miramare,
Țărm tăcut și liniștit
Ce nespuse întristare
Porți pe zidu-ți înegrit ?*

* * *

*De ce marea tot suspină
Ca și negri sicomori
Din frumoasa ta grădină ?
Ce s'aude :*

*Asupritori,
Slava este trecătoare :
O 'ntâmplare de minut,
Spune, zice orice floare
Din acel palat tăcut !...*

* * *

Pe țărmiile tăi, o mare fericită, înfășurată, în zabranic de ceață, ca o tânără văduvă, printre lagune se ridică vechea și falnica Veneție, cetatea mândră, puternică și vestită în trecut.

Palatul Ducal, catedrala sf. Marco, minunea arhitecturii, a scumpetielor și a mozaicurilor ; în apele tale, de secole, își scaldă turlele.

Pe piață, sbor sute de porumbei legendari, cari s'au pomenit trăind acolo liberi. Călătorii ascultă uimiți povestirea trecutului glorios al Veneției de pe vremea Maurilor de sub Dogi, spusă de lagune și purtată auzului lor de Siroco.

Pe sub arcade, 'n canale, negrele gondole, ca fecioare creole, la scăldătoare, alunecă săbiându-se pe apă ; iar amanții se pierd în noapte peste valuri, înaintând până la Lido, până la largul mării...

Sub Ponte-Rialto, ori sub Ponte dei Sospiri, gondolerii nu trec, nici odată, fără a nu se opri, fără a nu povesti străinilor despre acele vremuri, în cari, Dogii Veneției, schingiuiiau, condamnau la moarte și la închisoare făr' de nici o sfială.

Numărul zece, toga cea roșie, gura leului¹⁾ și azi încă e groaza venețienilor.

* * *

D'acolo înainte, plină de șoptirea misterioasă a amanților și de legendele trecutului, tu treci, oglindind diferite orașe, formând diferite lacuri și sânul tău îl întinzi mamei tale Mediterana.

Valul tău se duce până la coastele Africei, vechea Catar-gină se înfioară ascultând șoptirea Romanilor, groaza ei de odinioară.

1) „Gura leului“ este făcută din piatră; în ea s'aruncau, de către Dogi, sentințele de condamnare la moarte.

Pușcăriașul

S'a 'ntors, s'a 'ntors dela pușcărie, Sandu Zorilă; haide să-l vedem și noi, sărmanul, ziceau bătrânii, femeile și copiii din satul Pristăveni și alergau spre cârciuma lui Moș Călin, ca să vadă pe veteranul, care luptase la 1877 luând parte la atacul Grivița și d'acolo se întorsese — într'ai săi — cu pieptul plin de decorații.

Sandu, slab și palid, sta trist... pe marginea jghiabului de lângă puț și plângea; foștii săi tovarăși de luptă, Neagu Ropotan, Drăgan al Biței și Kivu Pârvan, sergenți veterani cu plete albe, cu fețe brăzdate de urmele vremii, cercau să'l mângâe, să'l îmbărbăteze cu fel de fel de vorbe duioase:

— Taci, măi frate Zorilă, taci, nu mai plânge, nu mai ne sfâșia inima; știe lumea cine e vinovat, dreptatea ta o să iasă d'asupra ca untul de lemn!...

— Lumea? Lumea e ca nelumea; e nedreaptă, e mincinoasă. Dar nu erau oameni acei cari s'au luat după gura lui Alcibiadis Lascaridi? Judecătorii ascultatau care de spusese mele drepte, sau se luau după minciunile grecului? Firește, eu sunt sergentul Sandu Zorilă, un bătrân, o căzătură....

El milionarul Lascaridis și... cutezanță mare, crimă, că eu l'am insultat.

Curajul acesta l'am avut, măi fraților și, știți cum?

— Știm, știm bade Sandule, nu mai te turbura, nu mai 'ți aminti despre trecut. Nu vezi, suferințele îndurate de tine, aceste câte-va zile, te-au zdrobit atât încât noi, to-

varășii tăi de lupte, abia te mai cunoaștem. Sfârșește, că ne sfârâmi inima. Aidem că — peste puțin — va să plecăm la București; societatea noastră „*Coroana de oțel*“ a militarilor inferiori, va să se unească cu „*Virtutea militară*“ a ofițerilor de gaardă superioară, tu 'ți vei da părerea, dacă e bine sau nu, să ne amestecăm noi, cei cari am dus greul cu ei, cari au dobândit toată onoarea de pe urma noastră.

— Nu e așa; noi toți într'o suflare, am luptat, pe moarte și pe viață, pentru libertatea țării noastre. Mai bine muream atunci de cât să întâmpin atâtea necazuri, atâta rușine...

— Vitejiile săvârșite de tine în șanțurile redutelor dela Grivița 'ți-au asigurat un loc de cnoare pe care nu 'ți-l poate întuneca nimeni.

— Nimeni da, afară de întunericul pușcăriei... Ce buni sunteți voi, măi tovarășilor și cât de măgulitoare sunt vorbele voastre, dar legea, voi nu cunoașteți legea!... Ea, ea e aspră și nu iartă. Cinci zile, un ceas chiar de pușcărie, îți ridică toate drepturile... Mort, să fiu eu între vii, mort?....

— Drepturi? Ei, ce drepturi mai vrei tu acum la bătrânețe? Dreptul cel mai mare 'ți l'a dat soarta. Tu ai avut norocul a'ți servi țara, a o uda cu sângele tău, în câmpiile Bulgariei, a fi alături cu cei cari luară drapelul turcesc, trâmbițară adânc și tare libertatea patriei. Aide, ridică-te și vin cu noi în cârciuma lui Moș Călin, care ne-a văzut tineri și voioși pornind cântând la luptă și întorcându-ne plini de isbândă și cu pieptul strălucind de decorații.

— Moș Călin? Da sârmanul, iată că vine și el, ca și tot satul, ca să vadă pe hoțul ,pe tâlharul, pe pușcăriașul!... A!... strigă Zorilă, izbucnind din nou în hohot de plâns!...

— Sandule, Sânducule, tată, fii cu minte, înțelept cum ai fost totdeauna. Nu mai te trudi atâta cu firea, îl știe lumea pe Lascaridi. Are D-zeu grijă, el nu bate cu palma... Bate cu dreptatea!...

* * *

Călin, c'o mână pe piept, cu alta ridicată către cer și cu ochii plini de lacrimi, semăna a prooroc din vremurile

biblice. La spusele lui, toți făcură cruce. Fu un moment de tăcere, apoi Sandu zise :

— Moș Căline, Moș Căline, tu știi, tu cunoști toată viața mea ; gura adevărului fii tu bătrâne și spune, grăește acestei mulțimi, care stă și se uită la mine, ca la urs, că eu nu sunt vinovat, nu, și n'am meritat pușcăria. Nu !... Judecătorii au fost înșelați, orbiți de Alcibiade, care tu, mai bine ca toți, știi cum a strâns milioanele pe care le are.

— Să păzească D-zeu, zise bătrânul, făcându-și cruce :
Mai bine sărac și curat.

— Sărac și curat am rămas eu și cei șapte frați ai mei, după moartea tatei ; băbacă-său, care fusese argat în curtea noastră, cumpărând pe nimic moșia ohamnică și pe noi alungându-ne din conac numai cu ceea ce era pe noi.

— Așa e, așa e !... Bietul boer Mieluță, d'ar mai trăi !...

— Sărmanul tata !... Bine că l'a luat D-zeu, să nu ne mai vadă în astfel de stare.

Pușcăriași !... Auzi, eu și pușcăriași, strigă Sandu disperat, și iar începu să plângă cu amar.

— Ci ia dă mâna, creștine, ajunge atâta obidă. D-zeu nu doarme, ți-am spus odată.

— Dar unde a fost ? Ce grijă avut-a El de mine ?

— A avut, vezi bine că a avut, adu-ți aminte că ai făcut tot ce ai numai cu două mâini. Ce ai știut tu și toată familia ta alt decât munca grea și cinstită ? Aibi răbdare, fătul meu, dreptatea ta, are să iasă d'asupra limpede ca untdelemnul. Ține-ți inima, nu te păli, nu te 'ncovoia durei, ai soție, copilași, prieteni...

— De geaba, tată mă, de geaba... Eu, nu mai mă mângâi cu nimic, spaima, rușinea au să mă omoare.

— Fii de treabă, mă române, toți știm cum a mers tă-rășenia, toți desprețuim pe Lascaridi, care a făcut averea cu japca și îi e inima cărbune ; toți te iubim pe tine, care ai câștigat totul cu sudoare și pentru că ai inimă de aur...

— Adevărat, așa-i ziseră cei trei foști sergenți, cari stau în fața lui Sandu ca trei măreți stejari, așa-i. Azi noi și tot satul te prețuim cu mult mai mult, căci tu ți-ai păstrat mândria ta de român, nu te-ai dat plecat ciocoiului ; mintea și avutul tău ți-au slujit să pui piedici trufiei lui. Gândește-te câtă ciudă : tu un sărman să'i poți concura, să poți

cumpăra la mezat, tocmai moara pe care avea el plăcerea să pună stăpânire!... Tu i-ai făcut venin, el și-a răzbunat.

Bine nu știi însă cum a fost pricina?

— Taci frate, taci acum că tu ai rămas bun stăpân.
„*Ne-a venit și nouă apa la moară!*...”

Dacă stai și judeci, cele cinci zile de pușcărie, ce-ai suferi tu, în urma părei lui, e mult mai puțin de cât chinul ce va îndura el cât va trăi.

El nu va putea nici măcar *să-ți ia apa de la moară*. Zăgazul e pe coprinsul nostru ș'al copiilor tăi. Noi toți jurăm c'o să'i facem mereu venin de moarte.

— Cui? lui Alcibiade? Nu vă încumetați, sărmanii și bunii mei prieteni. El e puternic, el stă pe jilțul lui de catifea țesut cu sângele din vinele noastre, pe câtă vreme, noi suntem pleava. Ne spulberă când o vrea. Ce vă uitați la mine ca la urs? Așa-i, el m'a făcut să-mi pierd puterile, cinstea, viața... Mor! ...

— Ei, prea te pălești de tot Sandule, prea te duci departe cu gândul. Câți pușcăriași vinovați, nu ca tine, n'au trăit încă zile îndelungate, după ce au făcut zecimi de ani la ocnă?

— Sunt oameni și oameni, simțiri și simțiri, eu sergentul veteran, Sandu Zorilă, să știți că după asemenea rușine nu mai pot trăi, nu, nu!...

* * *

Zicând aceste cuvinte, Zorilă, scoase din buzunar cele șapte decorații, dobândite în războiu, și una câte una, începând a le arunca în puț.

— Aide, cădeți acolo în fundul apei... eu nu mai am dreptul să vă port; spuneți tuturor însetaților, cari vor veni să s'adape la acest limpede izvor, că Sandu Zorilă, care a fost cruțat de glonț la Plevna, moare de ciudă și de rușine; moare victima lui Alcibiade Lascaride, domn mare, domn cu vază, care a furat, părinților mei, averea, mie și copiilor mei onoarea și, fără ca, un român neaoși ca mine, nu mai poate trăi.

L'am insultat în public, precum a dovedit la tribunal cu martori falși, acesta este vina mea.

— Minciună !

Buba lui e moara, pe care vrea să pună gheara el, tot el !...

— Spune, cheazășuește moș Căline d-ta, care le știi cum s'au țesut toate, că zisele mele sunt sfinte, sunt adevărate. N'am vândut eu calul și șeaua, când m'am întors din războiu, spre a'mi ține zilele ? N'am muncit eu 30 de ani muncă harnică și cinstită ? Nu cu nouă mii de lei, zestrea Catinchi, am cumpărat moara lui Bănică ? Nu m'a închis ciocoiul numai de ciudă ? N'am pierdut eu, pentru el, puterea, cinstea, viața ?...

Spune tuturor acestor oameni că eu pușcăriașul, nu sunt hoț, nu sunt bandit, nu sunt tâlhar, nu, nu, ci el e criminal, uci.ga.șul ma.și.nis.tu.lui !.

* * *

Sandule, Sandule, strigă Catinca, liniștește-te, ești răsbunat. Acum, când aflai că te-ai întors, zdrobită alergaiu spre tine ; la răspântie întâlnești vătășelul, care se întorcea de la curtea lui Lascaride, căruia spunându-i că țărani au dat foc pătulelor cu porumb și povernelor din Săculeni, pe grec l'a lovit damblaua.

Doamne, Doamne, știi Doamne că tu ești răbdător și bun. Tu nu îngădui mult pe cei cari nu umblu în căile tale !..

Sandule, Sandule, ridică-te și aide la căsuța noastră, zise Catinca, îngenunchind lângă soțul său, care nu răspundea și care expirând, în mâna-i încremenită pe ghizduri, ținea : *Virtutea militară !...*

Niță Haplea

Niță Haplea, era băiat de treabă până la o vreme; nu era viclean la inimă, nici sec, nici neam de pușcăriaș, dar îi plăcea picușul și, din această cauză, ajunsese oaspetele Mărginenilor. Cinci ani cât stătu el acolo ce nu învățase: să fure, să 'njure, să mintă, să joace cărți, cum și mijloacele mai sigure de răpiri, spargerii, schingiuiți, omoruri, etc.

Era, când intrase în temniță, vergin de toate aceste ș'acum, din slugă credincioasă și harnică, se făcuse un criminal dârz, gata pe omor din fitece lucru.

Intr'o zi se luase la ceartă cu un prieten al lui pentru că acesta îi șterpelise ibovnica. — Haplea, era cu chef, ăla dârz a dat, ăla a dat de băut, până când Niță, care era mai puternic l'a ucis pe Chivu.

La pușcărie s'a dus plângând Haplea și, multă vreme a avut mustrări și vedenii de fapta pe care o făcuse. Contactul cu toți tâlharii îl făcuse om de hartă și de primejdie.

Sdrențaros, idiotizat și cu o căutătură fâțișă se întorsese iar în curtea stăpânilor săi, iar după Leanca. Juca Niță, râdea, mânca, glumea, ca și cum nu s'ar fi întors el d'acolo de unde stăpânirea socotește că trimite oamenii spre pocăință !

- De unde vii Hapleo, îl întrebai eu ?
- De la pușcăria Mărginenilor, cocoană.
- Cum ai dus'o p'acolo Niță ?

— Aoleo, zău, era mai bine — ca-aici — de mii de ori.
— Cum se poate să zici tu asta, măi ?
— Uite-așa bine. Acolo nu plătești bir, nu muncești, ai odihnă, pat bun, cărți de joc, voe să cumperi și să bei cât îți place și uite, un lucru d'ar mai fi, eu unul aș mai ucide încă pe cine-va ca să rămân mereu acolo.

— Ce lucru Niță ?

— Femei cucoană, femei, lor le duceam dorul. Tot de părerea mea era și părintele Berechet, care își ucisese sluga, și locotenentul Pesmet, care păpase mâncarea soldaților, și unul Titirează, care își gătuise nevasta și — acolo ar fi înviat'o, dacă ar mai fi putut.

— Taci mă nu mai zice astfel și, mai bine, apucă-te de vr'un meșteșug, c'aud c'acolo se învață de arestanți cismăria, strungăria...

— Ei să învață ! Invață care învață, care nu, cine ce are treabă cu el. Așa — pe chefuri — am învățat și eu cismăria ; nu i-am cârpit, azi dimineață, cismele afurisitei aștia de Leanca ș'acum îmi pare rău, căci îmi spuse Călin al Lisandrei că, de când am plecat eu, ea ș'a dat în petec, chiar și cu cine n'ai gândi.

Din prag Leanca se face foc, când aude, și îi trânteste lui Niță un scuipat drept în obraz și îi dă cu tifla.

— N'ai rușine de cucoana, măi pungașule ?

— Fă, nu mă face, că acum bag cuțitul în tine, zise Haplea, punând mâna pe prăselele cuțitului de la brâu, holbând ochii și luând o înfățișare de asasin. De sigur că el acum ar fi săvârșit crima, treaz, nemâncat, fără nici o muștrare de cuget !...

Eată ce făcuse pușcăria din Niță Haplea !

Tătăroaica

In toate zilele vedeam că Esma, Miriam, Aişe, Zerma, Saadica, Uria, Repia, Zinepa, veniau la Techirghiol, care cu lapte, brânză, urdă şi smântână, care cu ouă şi cu pasări de vânzare.

Veneau unele bătându-şi tălpile pe jos, altele în câte o droagă cu pepeni, ori cu struguri, dar Zinepa, cea mai frumoasă dintre fetele tătarilor împroprietăriţi aici, venea călare pe măgăruşul ei Deni. Venea, cu dasagii vârgaţi şi peticiţi aducând tivgele pline cu lapte bătut. Avea muşterii mulţi Zinepa, nu pentru marfă, ci pentru ea. Cine o vedea nu mai putea de dragul ei. Muşterii o ţineau mereu de vorbă ; mulţi îi goleau tivgele, doar ca ei să poată privi, cât mai lung, în ochii codaţi, verzi ca smarandul şi umbriţi de genele creţe.

Zinepa era fata frumoasă, nurlie şi cinstită a tătăroaicei Daria. Muşterii, care îi răpea mai mult timpul, era Ali, barcagiul turc, care făcea curse zilnic, cu barca până Plaja Nouă ; aceştia îi bea tot laptele rămas în tigve şi îi da pe el toţi banii lui din pungă, rugându-se mereu să meargă şi ea să vadă marea frumoasă şi adâncă, c'ăşa erau şi ochii ei pe cari el, nu pierdea prilejul, a-i săruta — cu foc — mereu... mereu...

Zinepa nu spunea nimic mamei sale, iar când Daria o cerceta de ce a'ntârziat atât, fata arunca vina pe Deni, pe măgăruşul ei.

— Incăpătânatul !... El n'a vrut să meargă iute, mamă.

— Așa să fie Zinepa ? Ori mă minți tu ?

— Așa, vezi bine, că e așa. S'a poticnit pe drum.

— I-au fost grei desagii...

— Știu eu, poate fiind asprii i-au sgâriat spinarea !...

— Zinepa, Zinepa dragă, spui tu drept, sau minți ?...

Îți scot ochii, te omor, dacă minți pe bătrâna ta mamă. Te am doar pe tine. Rușinea să nu mi-o pui pe obraz, că teucid, fata mea...

Ali era turc și Daria păstra turcilor o ură ne împăcată. Ei îi uciseseră părinții și soțul în războiul din 1916 îi luaseră averea, daseră foc caselor și acareturilor ei din Cadichioi, d'ajunsesse femeia să trăiască azi grămădită în corturi pe maidanele dela Techirghiol, să doarmă la un loc cu vitele și cu orătaniile...

* * *

Zinepa, știa bine necazurile Dariei, își puna mereu în gând să nu se mai apropie de lac.

Mai bine să mă'ntorc acasă cu laptele nevândut, decât să se întâlnească iar cu Ali, își zicea ea, mai ales că acesta, de fiecare 'nghițitură, fura fetei câte o sărutare ; cu barca încărcată de lume, sbura apoi pe 'ntinsul argintiu al lacului, întrecându-se cu cârdurile de găște și de rațe sălbatice. Trimetea fetei saluturi până ce o pierdea din ochi și cânta — în limba lui — cântece duioase de iubire.

Zerma, într'o zi, când n'avu de lucru, spuse Dariei cam pe unde întârzia Zinepa. Această, intrigantă arunca vrajba numai de ciudă, că Ali — la ea — nici nu se uita și nu-i cumpăra măcar un pic de lapte, ba încă, odată, sări mânios din barcă, o luă, o băgă cu capul în Ghiol și umplând-o de nomol o făcu tuciurie , ajunse de râsul barcagiilor.

Pe Zinepa o sărută lung și iar o pofti în barca lui.

Fata, s'ar fi dus cu dragă inima, dacă Ali n'ar fi fost turc și turcii groaza Dariei, care îi zicea mereu :

— Tu, auzi — bre — Zinepa, când te vei mărita, poți să iei grec, armean, ce vrei, un Deni, bre, numai turc să nu fie, că îți scot ochii. Ai auzit tu, bre ? Te arunc în mare bre, te arunc...

— Am auzit, am auzit, dar înțelege că eu nu mă mărit nici odată.

Scăpându-i vorba, odată adause : „Nici chiar de m'ar cere Ali“.

— Ali să te ceară ?

Ali să-l iei, dar eu unde sunt ?

Eu... de-i face una ca asta, eu, nu te sugrum ?

Te sugrum Zinepa, te sugrum.

Îți scot ochii, îți leg tivgele de gât, ți le leg și... te arunc în mare !...

Auzi tu ? Auzi ? Așa îmi poruncește neamul tătărăsc... tot, tot, zise Daria, amenițând-o, ingenunchind și sărutând pământul.

Fata rămase pe malul lacului plângând, iar tătăroaica sbură'n fugă spre cortu-i petecit, dintre împrăștierea din pusta Dobrogei...

* * *

Se lăsase noaptea adâncă și Zinepa nu se mai întorsese acasă.. În mijlocul curței ardea o vâlvătae mare, foarte mare,.. Daria, în neștire, aruncase'n vatră toți cocenii de porumb pe care îi adunase de pe câmp, toate paiele strânse dela arie. Cu mâna la frunte se uita mereu în zare, striga pe Zinepa, dar ea nu se ivea de nicăeri. Intru târziu, veni Sudica, Uria, Miniver, Sadia și Elmasa la ea. Toate îngânară câte ceva despre întârzierea fetei, dar nici una nu cuteză a destăinui, îndureratei mame, crudul adevăr. Daria plângea și-și frângea mâinile, neștiind ce să creadă. Mai la urmă veni Zerma, care, fără înconjur și satisfăcută, zise :

— Plângi Daria, plângi după o fată rea și desfrânată ? Plângi după o fată, care a necinstit neamul tătărăsc ?

Blestemată, blestemată fie Zinepa !

— Cum așa, cum ? Cum ? Ce ziseși tu, Zerma ? Ia seama că dacă tu, în fața mea, arunci așa vorbe grele și Zinepa e nevinovată, te ucid Zerma, te ucid !... Arzi de vie în văpaia asta din bătătură. Arzi ca o scorpie veninoasă !

Înțelegi tu ?

— Să ard ? Dar jur să-mi plesnească ochii cari au văzut, să-mi surzească urechile, cari au auzit, tot... tot ! !...

— Taci Zerma, taci, nu mai turna foc peste paie. Taci ce mai aprinzi zadarnic sufletul mamei nenorocite ?

Cățea !... Ce inimă ai tu ? Taci, cățea turbată ! Taci !...

Minți, sunt nenorocită ? Minți, strigă încă-odată Daria și din toate puterile chemă pe Zinepa, Zinepa zicând : Unde ești Zinepa ! De ce nu te arăți de nicăeri ? Unde ? Vino ! Auzi ! Eu sunt nenorocită ?

— Nenorocită de sigur, adăugă Zerma, adresându-se femeilor, căci fata ei ,nu-i mai răspunde nimic. Ea este acum în brațele amantului.

— Unde e ? Spune, spune ! strigă Daria disperată. Parcă fără a înțelege vorbele Zermei.

— Vrei să știi sigur ? E pe Plaja Nouă, e în brațele lui Ali. Iubitul ei, zise Zerma și voi să fugă.

— Minți, îi strigară toate femeile de lângă foc. Daria scoase un strigăt, ca de fiară sălbatec rănită, se luă după Zerma, o ajunse, o prinse, o luă de piept ș'o aruncă în văpaia din curte apoi, fără ca toate tătăroaicele din bățătură ș'o poată opri, porni în spre lac, cu toporul în mână, dibuind drumul în noaptea adâncă...

Marea, trimetea undă după undă, cântând, imnul vecinicii, până către ziuă, în apele ei adânci, scaldând algele și milioanele de stele de pe Calea laptelui..

* * *

Zinepa se 'mpotriviise mult lui Ali ; fugise deseori din calea lui și cugetând la hulirea și blestemele Dariei, nici nu gândea, că puterea iubirei, o va face a sări în barca lui Ali, fără a'și da seama, că se avânta — împreună cu el — acolo unde vântul suflând peste valurile mării intona : Simfonia iubirii eterne !...

Căldura dragostei și nisipul arzător, înfierbântă corpurile tinere ale amanților ; razele ultraviolete ale soarelui de Iulie, scăpătând scânteii de 'nviorare și de avânt sufletesc, trecură repede peste aceste corpuri tinere ș'atât de 'nflăcărâte.

Ali și Zinepa se rostogoliră pe plajă, până la asfințit, până ce — pe cerul senin azuriu, apăru luna cu fața ei pa-

lidă, tristă și plină de mister, până ce Steaua Polară, ca o țintă de aur uriașă, pironise pe loc pământul !...

Fermecați apoi de puterea dragostei, de căldura sărutărilor arzătoare, adormiseră !...

* * *

Valurile mării tăcuseră, feeria nopții de Iulie săntinse, ca niște coloane de zăbranic, între cer și mare ; nisipul strălucitor ca argintul se înfoia, se ridica în valuri înalte și plutea ca norii, se cernea apoi înapoi ușor, ușor peste pruntul de unde se ridicase. Nu se mai auzea acum nimic, nimic !... Tăcere adâncă, adâncă !...

Noaptea cuprinsese lumea'n brațele sale. Algele și albatroșii adormiră și ei...

Ursa-Mare 'și învărtea roatele osiei sale pe cerul albastru ca vioreaua de pe pripoare și înainta, înainta, pe Călea lui Traian... înainte !... Tot înainte !...

* * *

A doua zi gazetele anunțau : Pe plaja cea Nouă de lângă lacul Techirghiol, sub o grămadă de nisip, s'a găsit corpul ne 'nsuflețit al barcagiului Ali, care cântase de dor în ajun, pe marginea mării : Imnul eternei iubiri, iar, în valurile mării, plutind corpul frumoasei Zinepa.

Pe luciul lacului Techirgheol o barcă rătăcea goală și fără cârmă. Călare pe Deni era Daria tătăroaica. Ea, cu toporul în mână, fugea, fugea blestemând, țipând și strigând : Deni, Deni, unde e stăpâna ta Deni ?...

Mamă vitregă

Este Dumineca Floriilor ; lumea toată, îmbrăcată în haine de sărbătoare, se duce la biserică. Fără de mamă, câte-și trei copiii lui Negulin stau lângă vatră. Jagoși, ciufuliți și murdari, ei mâncau — pe nespălate — miez de nucă cu mămăligă.

S'auzea dând în toaca bisericii ; dascălul sări pârleazul și cu custura, tăia un braț de smicele de la salcia pletoasă ce era în curte lângă puțul lor. Tocmai precum făcuse și anul trecut !

Copila, cea mare, tresări. Implinise un an de când mama lor murise. Lăsând din brațe pe fratele cel mic, alergă în grădină, rupse câte-va zambile și se luă iute după dascăl.

El știa unde era mormântul scump al mamei lor !...

Abia pusese piciorul pe policioara pârleazului când, mama vitregă, care o spionase, din tindă, o smuci de coade :

— Inapoi jurat-o, afurisit-o, șnamă, au eu să văd de dracii cei-lalți ? Au eu sunt sluga voastră ?

Copila, plângând, se uita lung la zambilele risipite ce pare că-i mirosea a sân de mamă, apoi, fără a șopti o vorbă, se 'ntoarse spre frățiorii săi.

Cel mic adormise lângă vatră în cenușă ; cel d'al doilea se arse la mână scoțându-și cartoful ce-l pusese în spuză să se coacă ; se uita, cu lacrămile 'n ochi, la copilașii, cari ieșeau veseli din tindă cu ramuri verzi de salcie 'n mâini și însoțiți de mamele lor și la crucea scumpă din curtea bisericii...

Fetele lui Bănică

Bănică fusese, în tinerețe, un om foarte vrednic și muncitor dar, ca fiecare om, mai la bătrânețe, începuse să aibă și el tabieturile lui, aș putea zice patimile lui.

Când fusese în vârstă de 25 ani, se căsătorise cu Catinca fata cârciumarului din Făgețel și înbogățindu-se bine cu ea, din 4000 lei ce primise zetre, făcuse, în puțin timp, 40.000 căci va să știți că cu nimic mai mult nu se câștigă bani, ca făcând negoț și învățând meserii.

Dela părinții ei, Catinca știa bine — rostul gospodăriei și văzând că de timpuriu o luaseră copiii de poale, nu pierdu vremea și deschise un restaurant pe una din străzile cele mai umblate ale Capitalei.

Aici rămaseră până la adânci bătrânețe, aici, în mijlocul afacerilor, dar Bănică, de ce înainta în vârstă, de aceea pregeta, se lenevia, bea, lăsa toate treburile, chiar și cele mai grele, în mâinile Catincuței.

Certurile se 'nmulțiseră și din pricina copiilor pe cari el, tot el, nu voise să-i crească așa precum cereau nevoile timpului și rangul său, mai târziu, plăti scump această neglijență.

Pe băeți îi făcuse ofițeri, magistrați, doctori, dar ce folos, că toți erau bolnavi, atacați, morți de slabi din cauza abuzurilor și a vieții neregulate pe care o duseseră.

Pe fete le dase la 'nvățături înalte, luaseră licențe la Universitate și, așa culte, în casă nu mai puneau mâna pe nimic.

Când Catrina se prăjea la bucatărie, cu mâinile pe coada tigăei și în leșie de spălat vasele, d-șoarele Bănică erau la cinematograf, la matineuri, patinaj, teatre, concerte, întruniri feministe.

Nici una, nu numai că nu da nici un ajutor la facerea menajului în odăi, în birt, ori în cuhnie, ci mai găseau și cusururi aranjamentului din camere, bucatelor din tingiri, conservelor din pivniță și cămară.

Plângea, biata femeie, de multe ori, se tânguia până când, mușterii din prăvălie și vecinii din prejur, ajunseră s'o căiască.

— De ce nu deterăți fetele astea la meserii, dragii mei, ziseră într'o zi niște prieteni, să vă fi făcut și Dv. mâini de ajutor, urmașe vrednice de voi.

— Lasă să nu se mai chinuiască și ele, cum ne-am chinuit noi, zicea moș Bănică, aprinzându-și pipa și sorbindu-și cafeaua, răsturnat în jeț.

— Te-ai chinuit tu, zicea oftând Catincuța, arătându-i clondirul cu vin.

— Eu, săraca de mine, eu de n'ași fi eu !...

— Veți vedea voi, când n'o mai fi roaba asta, boerilor, o să se aleagă praful de voi.

Bănică, golea sticla până 'n fund, fetele râdeau și bătând din palme, se pudrau, se zulufau, ieșeau în stradă, se suiau în automobil ș'o luau iute spre șosea; iar, măicuța lor rămânea acasă, cu lacrimile pe obraz, le curăța în camere și le aștepta la cină cu toate gata...

* * *

Sorbi din cafea de câteva ori, apoi, Mătușica Dița, observând atențiunea cu care era ascultată, urmă :

Trecuse, dragii mei, vremea ca fulgerul și, în sborul ei, culesese mute vieți de pe pământ, unele fragede și, plâpânde, ca florile acestea primăvăratece, ce culeserăți voi acum din pădure, altele triste, pălite și'ncovoiate sub greutatea anilor și a suferințelor. Că multe mai sunt în lumea asta, dar voi ce știți de d'alde astea ?

D'o crudă și nemiloasă boală fusese răpită și Catinca.

Casa lui Bănică, d'atunci încolo, era mereu tristă și pustie.

În ea, nu se mai auzeau nici glume, nici cântec, nici râs, nici veselie.

Tatăl, apuca zilnic drumul cârciumii, băeții se 'nsurară și se'nstreinaseră: fetele stau cu licențele în sertare, galbene acum și ofilite. Banii se cheltuiseră; trecute, ofilite, fără zestre și pline de fumuri, nu le luase în căsătorie nimeni. Nervoase și rele, se certau toată ziua între ele; iar, la urma urmei, murind și Bănică, apucaseră drumul peirei, necunoscând p'al menajului casei și p'al bucătăriei.

Pe când era pe pat de moarte, Bănică, zise către un prieten al său :

Mor și cugetul mă muștră că dintr'atâția copii, n'am știut face nici unul folositor țării și sie-și, n'am știut a-i deprinde cu munca, a scoate din ei oameni destoinici, harnici și muncitori, cum a fost biata Catincuța.

Din împărăția cerurilor acum parcă mă muștră ea și-mi vine să plâng că n'am ascultat-o, când îmi zicea : *Dă fetelor creștere sănătoasă, pune-le la meserii, învață-le cu munca pentrucă: „Munca e brățară de aur”*.

* * *

La groapa ei, fetele lui Bănică, plângeau cu amar, dar de pe calea peirei — de acum — era târziu, ele nu se mai puteau întoarce !

Manolică Şchiopul

Dori, pescarul cel mai istet, din Balcic, care însă, cu bună-tatea lui, avere nu izbutise să facă, ajuta ori pe cine îi cerea mână d'ajutor, iar când câştigul său era însemnat, voios era să dea de băut lui Iliuş, lui Voicu, lui Răsvan şi lui Chirică, tot pescari fără noroc, cari băteau zilnic talazurile şi cotiturile scochinelor din marginile mării; iar acasă nu se întorceau nici măcar cu un baboiu de chefal, or de guvidie. El, obiceiul picuşului, nu'l avea, dar îi plăcea să vadă pe alţii: *căliţi afumaţi călcând pe două cărări, furând luleaua neamţului, tireachii* şi el să le asculte păsurile, certurile, glumele ce le făceau ei, când nu mai erau oameni, nu mai ştiau nici de frica lui Dumnezeu, nici de datoriile lor către familie.

Ce folos că Dori, nu era dat la cea mai degradatoare patimă: *patima beţiei*, care sluţeşte, îmbătrâneşte, face pe om, ne om, dar cheltuia, până la o para — pe chefuri şi chiolhanuri, pierzând nopţile, stând în aerul infect al cărciumilor, şi ascultând măscăriile băutorilor, până la ziuliţa albă.

Aşa viaţă neregulată, scurtă zilele lui Dori, care din această cauză, n'avea ٲoale 'n casă şi Sevasta fusese nevoită să-şi sfâşie bieteles zdrenţe ca să facă scutice şi să înfeşe pe Manolică, puiul lor, venit pe lume sub stea nenorocită.

NOTĂ: călit, afumat, călcând pe două cărări, furând luleaua neamţului, tiriachiu, numiri cari se dau beţivilor în batjocură.

Atuncea, Dori, era bolnav greu, zăcea afară pe prispă singur și părăsit, vezi că nici unul din prietenii cu care chefuisse, și-și golise pungă, nu mai da pe la el, ca să-i dea vr'un ban, sau să-i plătească ceea ce îi erau datori, nici vorbă, astfel că zadarnic se căia acum de slaba minte ce avusese de n'ascultase nici de sfaturile mamei sale, nici de ale Sevastei, care era o grădină de femei. Harnică, cuviincioasă, îndemânatică, simplă în port și în vorbă, îngăduitoare și răbdătoare până la așa măsură încât nici vecinile ei, nu știau lipsa ce'ndura și traiul ei în casă cu soțul său ș'o pis-muiiau crezând-o fericită.

— Lumea ar râde răspundea ea, mamei și rudelor sale, ba poate s'ar și bucura d'aceea ce îndura ea, c'ășa e ea: *râde de ceea ce te doare, se bucură de răul tău*; chinul meu, îl duc eu singură...

Așa cum era Dori, ea îl iubea, căci pe dânsul deschisese ochii. Slăbiciunea ei pentru soțul său, o dusesse la ruină.

La moartea lui, care îi surveni dintr'o masă luată la cârciumă, în loc d'a veni seara la căscioara lui ș'a mânca bucate curate gătite de Sevasta. Plecase pe mare și gata, gata să se înnece, să moară fără lumânare. Află toată lumea de purtările acestea, și'n casă ne găsindu-se para chioară, fu îngropat cu talerul, așa cum îi prezisese nenorocita lui soție, care era în durerile nașterii, când pe el îl ducea la cimitir. Se aruncase în mare, spre a scăpa de chinuita lui viață și d'acolo îl scoaseră pescarii...

Sevasta, când scăpă de lehuzie și de chinurile laptelui, află deodată despre două nenorociri, una că a pierdut pe Dori pe care'l crezuse dus la pescuit, în largul mării, c'ășa îi spusera neamurile și prietenele ș'a doua că dase viață unui copil c'un picior mai scurt. Vecinele, guri rele, chiar dela botez îi ziseră : *Manolică schiopul*.

Disperată, Sevasta, când auzi aceste nenorociri, își luă pruncul în brațe, își așternu o cruce pe piept și, înneacă în obidă, alergă pe țărmul mării gemând și ea ca valurile ei și voi să s'arunce în talagurile înspumate...

În acel timp, căpitanul vaporului *Durostorul*, care era ancorat — de curând — în port, observându-i mișcarea, sări iute, o opri, îi luă copilul din brațe zicându-i :

— Stai femeie, ce vrei să faci ?

— Vreau să mor, zise ea plângând.

— Să mori tu? Să moară și copilul ăsta nevinovat? Dar dece, pentru ce, zise el mișcat și ștergând lacrămile nenorocitei femei, care tremura, țipa ca ieșită din minți, zicând: Lasă-ne să murim, lasă-ne?

— Stai, vei muri altă dată, dar acum, sunteți în mâna mea, acum nu veți muri. Stai aicea pe banca asta și 'mi spune care e durerea ta? Spune-mi, poate suferința ta femeie, nu este așa de mare. Poate...

— Dori, Dori, înghițit de valuri... Dori, da, Dori... Manolică schiop... ah Dumnezeule!...

Și, puiul acesta orfan, slut... Și eu, eu mama lui, eu pe drumuri, bolnavă, eu?... Eu... trebuie să murim, da... da!...

Auzi... Auzi, marea... ne cheamă marea... Ea ne e ștreangul, talazurile ne-așteaptă... ne-așteaptă... mai zise ea și iar se repezi spre locul unde, valurile înspumate se roteau, se rostogoleau în clocote... Auzi?...

* * *

Mâna dreaptă a căpitanului era acum Manilocă; scăpați dela moarte sigură și luați amândoi pe bord. Deși tânără Sevasta căpătă încrederea celui care le scăpaseră zilele. Copilul fusese născut teafăr, fără nici un beteșug, ci doar ponosurile neamurilor, atunci când, femeia rămăsese fără sprijin, văduvă, scoaseră ponosul acesta băiatului, doar ca să tae inima nenorocitei mame pe care acuma o ajutase și o mângâiasse Dumnezeu.

Durerea și actul disperat al Sevestei, îl află Manolică dela căpitan, doar în ziua când aceasta îl dete nu numai comanda vasului pe mână, ci și pe fica sa de soție, de oare ce, el fu tot timpul, în școală, întâiul în clasă și numit căpitanul vasului înaintea tuturor colegilor săi.

Prin știința și purtarea sa, izbuti a se face simpatic protectorului său și marinarilor pe de vas, s'aducă mângâieri mamei sale, care totuși, când auzea valurile gemând strângea la piept pe Manolică Schiopul și plângea de bucurie, săruta mâna — cu recunoștință — salvatorului lor.

Buc. Iunie 1931.

Baba Hira

La spatele Bezdeadului, într'o văgăună, se află satul Glodenii, numit ast-fel, se vede, dupe glodurile de noroi ce rămân acolo pe cale, în urma ploilor.

Fie-care cătun, fie-care sātucean, își are moșii, babele și vrăjitoarele sale ; — la șezători ei povestesc despre trecut, zugrăvesc un viitor închipuit, spun basme, ghicitori, iar caerile scad, fusul se 'ngroașă de fire toarse, până într'un târziu, la lumina focului.

Glodenii, firește, nu putea fi locuiți numai de odrasle tinere, ci pe ici, pe colea, vedeai toiege, plete albe, mers greoi și apăsător sub povara anilor. La toate păsurile, sătenii alergau la baba cutare, la moș cutăriță și, cu descânțece, de dureri trupești și sufletesti, se lecuiau.

În marginea râului Sbiglezi, ce uda satul spre apus, locuia baba Zanhira, căreia 'i mai zisese, în tinerețe, Hira cea frumoasă; acuma gârbovă, sbârcită, mică întocmai ca o môngândeată, abia se mai târa, la sărbători, până la biserică ca să dea popei firfirica spre a-i pomeni numele la leturghiă. Tremurând, înainta până lângă icoanele împărătești, ingenuchia înaintea Prea-Curatei, ceasuri întregi făcea la cruci și la mătânii, se ruga cu lacrimi. Cei ce o cunoșteau, trecând pe lângă dânsa, 'i șopteau la urechă : „Fă cruce mare, că e dracul bătrân, babă Zanhira !“ Mamele o înfățișau fetelor lor, o zugrăviau mai rău după cum fusese, ca astfel ele să știe a se feri de asemenea purtări urâcioase.

De pe la o vreme, Hira nu se mai văzuse nici pe la biserică. De murit se ştia bine că nu murise, căci, din când în când, mai vedeau fum eşindu-i pe coş, mai auziau în curte-i lătrat de câine.

În sat lumea spuse, cum e lumea, tot ce ştiu pe socoteala ei, în urmă, ca şi cum dase pământ peste dânsa, nu se mai auzi nimic despre această femeie care făcuse atâta vâlvă şi despre care se dusesse vestea peste nouă mări, peste nouă ţări.

Hira nu era de viţă proastă ; alde tată-său fusese preot la biserica din Lăculeţe, dar murise de timpuriu lăsând pe maica preoteasă cu o spuză de copii de gât. Zanhira, din această întâmplare, nu avea nici o zestre, însă de frumoasă, era frumoasă de pica.

În ziua în care o scoase mamă-sa la horă o şi ochi logofătul Neculăiţă din Glodeni şi, sfâriindu-i inima după ea, o ceru maică-sei de soţie. Preoteasa, nu e vorbă, atât aştepta : — să scoată piatra din casă — căci celelalte surori o ajunseseră. De şi cam trecut logofătul, însă fiindcă era om cu dare de mână şi frunţaşi în sat, făcu o nuntă potrivită cu seama lui ; îmbracă pe Hira mai la un fel cu nevasta primarului şi, în urmă, zilnic se gândia cu ce s'o îndatoreze, cu ce s'o mulţumească.

Toate erau în zadar. — De ce vedea pe logofătul că se topeşte după ea, d'aia îşi bătea joc de bătrâneţele lui. El ţinea la ea ca la ochii lui, ei 'i era drag ei ca sarea în ochi.

Rece, nepăsătoare cu cel ce o scuturase de sărăcie şi o pusese în rândul logofeteselor, nu numai că-l turba într'una cu cearta, dar, dis de loc, începu să calce, a nevastă, cu stângul, apoi : țin-te pânză ; — în scurtă vreme, ei ajunseră de trăiau ca şi câinele cu pisica şi, dreptul lui Dumnezeu, numai din Zanhira era toată pricina ; căci, de când începuse a-i da inima brânci, altă grijă n'avea de cât să se uite la ori cine 'şi bătea capul cu dânsa câte-va zile.

Se scornise în sat fel de fel de vorbe, de minciuni, despre bietul logofăt, că adecă ar fi beteag, pătimaş, că n'are ce'şi face capului, că el le ştie, că îi e gura legată, că ar fi cu îngăduela lui ; însă tot acestea, cum şi faptele ei, venind la urechile logofătului, îi tăiară inima. Păzi, după

spusa ăluia și ăluilant și văzu singur, ceea ce nu i-ar fi dat în gând despre Hirica lui.

După ce și mai domoli supărarea, o chiemă și o întrebă, cu binele, despre tot ce auzise și văzuse el însuși. Făgădui femeia deocamdată, se cam înfricoșă, dar, mai în urmă, bizuindu-se pe dragostea și blândeța logofătului, începu a striga de-ți lua auzul, crezând că așa-i va putea să-i ia sporul vorbeii, va putea scăpa ; d'astă dată însă se 'ngroașe gluma ; casa se umplu de oameni cari se dau de martori pentru faptele ei. — O judecă în fața lor, apoi îi trase o sfântă de bătae, soră cu moartea, nădăjduind că în urma unei asemenea rușini, Zanhira se va face femeie astâm-părată.

Trăia omul cu nădejde, însă : „Lupul își schimbă părul dar năravul nu“. — Ferul rău, ori cât l'ai bate, nu izbu-tești să faci nimic dintr'ânsul.

Insănătoșindu-se, Zanhira, le făcea mai boacâne. I zi-cea, bietul om, zi și noapte, dar par'că vorbea pustiului.

Pierduse rușinea cu desăvârșire. — In nenumărate rân-duri o luase când cu răul, când cu binele, dar în zadar. Hira se obicinuisse cu această viață destrăbălată ca și cu pâinea de toate zilele.

Din traiul lui cel liniștit logofătul Neculăiță, își făcuse singur belea capului. Știa el de ce nu vrea să se însoare ; — par'că'i spunea inima că n'o să aibă parte. Se tot gân-dia acuma ce e de făcut : — S'o lase, nu-i venia că se fă-cea de rușine, — asta nu se mai pomenise în tot neamul țărănesc ; să mai stea cu dânsa, — lumea vorbea câte și mai câte și cu drepte cuvinte, că el nu era orb să nu vadă și surd să nu audă ceea ce se șoptia prin sat despre casa lui. — Trudindu-se cu mintea mai multe zile, se hotărî, în cele din urmă, să și ia tot ce avea după sufletul lui, să iasă din căscioara zidită de dânsul și ca să nu mai audă nimic, să se surghiunească la vie, numai spre a lăsa pe Hira de capul ei, încailiea să nu le mai vadă : „Doarmă cum ș'o aș-terne“ zise el într'o dimineață, legându-și teleguțele și ple-când d'acasă. Eșind pe poartă, jură că nu se mai întoarce nici odată, blestemă pe Hira care 'i dase atât amar încât, de când se însurase, îi albise capul colilie.

Sunt unele povirnișuri ale vietei spre cari, când ai

făcut întâiul pas, anevoie, cu greu se poate să te mai oprești; foarte rar se întâmplă să fie ceva care să te mai mișce, care să-ți fie mai scump decât plăcerea, râvna d'a te avânta spre dânsule.

Zanhira, neclintită în apucăturile ei, nici că se turbură de plecarea bărbatu-său și de zisele sătenilor; gândurile sale îi erau la chef și la petreceri.

De când plecase logofătul, în casa Hirei toată ziua era : pun-te masă, scoal-te masă, unul intra altul eșia ; — par'că ar fi fost han.

Hira se veselia, trăia în strânsura și agoniseala logofătului, ca în sânul lui Abraam ; de bărbatu-său nici pic de grijă n'avea. De două ori primise știre că se află bolnav, însă răspunse : Murire-ar să moară, că mi-am mâncat tinerețea cu el. Cei ce auzeau pufniau de râs, căci unul nu era să nu știe cum mersese tărașenia între dânșii.

În sat nu era vorba decât de Hira, — d'alte vremuri nu se mai pomenise asemenea întâmplare, — toți se minunau de purtarea ei față de logofătul, — toți își dedeau cu părerea câte ceva și sfârșeau vorba cu : De i-ar fi de-a bună, să-i vedem sfârșitul.

Cât fuse bolnav logofătul, aproape tot satul merse să-l cerceteze, căci era un om a lui D-zeu, s'avea bine cu toți, cînstea pe fiecare după cuviință ; — numai ea n'apucă să meargă.

În toată boala gândi odată și ea la una ca asta, când îi spuse cumnatu-său Vasile că Neculăiță era aproape să dea ortul popei dar, la poartă, întâlnindu-se, piept în piept, cu primarul, care venia la dânsa cu lăutari și cu ceata de chefuitori, cari s'adunau zilnic în casa ei, acesta îi zise :

— Da încotro, Hirico neică ? Bine, noi venim la tine să petrecem și tu pleci d'acasă. Brava zău, frumos îți șade.

— Bine ați venit, bine ați venit la noi, răspunse Hira mulțămită și, răsucindu-se în călcâe, se întoarse din cale.

Lăutarii o primiră în cântece și ea veni pe fugă îndărăt de la poartă.

A doua zi, pe la nimiezi, Sandu Poschină, vecin cu ei la vie, venise s'aducă un butoi cu vin pe care'l vânduse lui Mușat cârciumarul din Goldeni; pe când îl descărca, el po-

vestia oamenilor cum își dase sfârșitul, pe mâinle lor, logofătul Neculăiță.

— Vai de capul nostru ce-am tras până a murit, zicea dânsul, căci eram numai eu cu frate-său Vasile și cu biata Voica Pătrașcului, care venise din întâmplare la noi să ia niște călți de îndrugat. — Nu putea, măi fraților, să moară omul de foc ce avea la inimă. A povestit lui Vasilie toate faptele Hhirei și a lăsat — cu limbă de moarte — să nu o chieame la înmormântare; iar pe dată ce l'o îngropa s'o gonească din casă. Mi-e groază de ce am auzit; a blestemat-o până a închis ochii și, în boala lui, plângea cu obidă, când își aducea aminte de cele ce pătimise, despre partea Hirei. Marea ciudă a avut, sărmanul, d'a fugit el din casă, de pe căpătâiul lui, ș'atâta sumă de vreme a trăit, ca un cuc, fără să aibă măcar cine să-i dea o bårdacă de apă!

Abia sfârșise Sandu vorba și s'auzi strigând:

— Hei, nea Mușate, ia mai dă-mi o jumat-de vadră că la noi se ține pânză într'una; toarnă primarul în el, ca în butie, iar logofeteasa Hira, e beată topită.

— Bună ziua, nea Sandule, când ai venit din deal? Ce mai veste de la logofătul; s'a făcut mai bine?

— Ia acuma, Tănăsică neică, — ce-i chef la voi, ai? Mă întrebi de logofătul, — nu mai aveți grijă de el, băete, că astăzi și-a luat rămas bun de la toți și s'a dus pe lumea cealaltă!

— Ce spui, măi nea Sandule, adevărat să fie?

— Cum mă vezi și te văd, neicuțule.

— Tii, bietul logofătul, rău îmi pare de el, că ce om blajin era și bun ca pâinea caldă.

— Așa, vericule, cum îți spusei: azi, când se crăpa de ziua, muri pe mâinile noastre.

— Tiu la naiba încolo și acasă la noi cântă lăutarii, mă duc să'i gonesc. Hira prea o face de oae.

* * *

Simț că se'nvârtește loc...cul cu mine, hei priimare... unde ți's ochii? Traage cioară din vioară c'am foc la ini-mioară, zi, zii mă zii...

Când intră Tănase și le aduse veste despre moartea

logofătului, Zanhira, ou părul vâlvoi, juca, fără grijă, în mijlocul casei.

Cum aflară, toți cei ce erau de față, se 'ngroziră ; în tăcere începură a eși din casă, cu binișorul, unul câte unul; — Hira, răgușită d'atâtea țipete, se întoarse spre Tănase îngânând : Viin, adu viin, voi să mă îmbăt, nu a murit, miinți, n'a murit, lasă, priimarul să trăăească !

Voind apoi să iasă și dânsa după cei cari plecaseră, căzu, ca moartă, pe lavița din tindă.

E sărbătoare, — satul răsună de clopote, trecuse vremea leturghiei, — eșise lumea de la biserică și clopotul s'auzea mereu.

În tăcerea cea mai adâncă, preotul satului, ducea la locuința de veci pe logofătul Neculăiță. Din când în când, printre mulțime, s'auzea câte un oftat : „Frățioare, amărâtul meu frățior !“ Era Vasile care, de când frate-său îi povestise că moare din pricina Zanhirei, se topise de întristare. Trecând pe la locuința lui, pe Vasile îl înecă plânsul : „Neică, neică, uite-ți casa din care ai fugit, neică, uite-o“.

Preoții îngânând de câte-va ori pe „Aleluia“, făcură semn ciocnilor să pornească cu mortul înainte...

Hira nu se mai ridicase din locul unde căzuse. Pe logofătul îl ducea la groapă și ea sforăia, adormită pe prispă. Mai d'apoi, razele soarelui căzând drept asupra ei, i se încinsese hainele de pe dânsa, deșteptându-se, se șterse la ochi, se ridică de pe laviță, cască, se'ntinse și bolborosi cuvinte neînțelese.

De vre'o câteva minute, Vasile uimit, se uita la dânsa : venise hotărît s'o facă bucățele ; noroc însă că-o găsi adormită ; când se deșteptă, atât era de schimbată și de firavă la față, în cât el, nu cuteză să'i zică nici cel mai mic cuvânt de halul în care era, el credea că mustrarea cugetului o poscomorise într'atâta.

Abia după oarecare timp, el, cu multă sfială, cu multă blândete, începu să intre în vorbă cu dânsa, nevoint a'i spune, după zisa frate-său, să-și ia tot ce este al ei, să plece din casă, căci așa a lăsat el cu sufletul.

Turlacă, cu capul greu de băutură și de neodihnă, nici nu pricepu, d'o cam-dată, cele ce'i spunea cumnatu-său ; la vorbele lui, se ridică împleticindu-se, își luă boarfele și

plecă pe poartă. Pe Vasile îl muștră cugetul de ceea ce făcuse, însă nu îndrăzni să calce dorința răposatului.

* * *

Inserează. Cele din urmă raze ale soarelui mai licăresc câteva pe vârful măgurilor și al pripoarelor, apoi, ca umbre de femei cernite, negurile se lătesc peste sat.

Se îngână ziua cu noaptea, s'aud clopotele vitelor ce se întorc de la islas ; s'aude, ce s'aude scârțâitul cumpenei de la puț și cântecul tilincelor ; încetul cu încetul focurile de prin bătăturile țăranilor și ciocnitul paharelor de la cârciuma lui Mușat, iar apoi oamenii merg să se odihnească, căci e cumpăna nopței.

Intunecimea par'că cuprinde, cu brațele ei, lumea întreagă. Peste tot domnește cea mai adâncă liniște.

La capul satului, în marginea râului Sbiglezi, într'o singură cocioabă se vede, din când în când, printr'un ciob de giam, lipit în mijlocul unei hârtii din fereastră, câte o licărire de foc. Lângă vatră, Hira, chinuită de durere și de urât, scormonește tăciunii ca să facă vâlvătae și tainește încet cu focul. În tăcerea nopței, vântul duce cu el scântele din vatra babei Zanhira și jale-i nesfârșită. În pat se svârcolește o copilă, fruct al desfrânării ei, din anii de pe urmă, amândouă împart, în fiecare zi, lipsa tovarășa lor nedespărțită !

Bătrâna s'apropie de pat, în vârful degetelor ; cu lacrimile pe obraz, mângâie și acopere pe Ileana, ea se deșteaptă și, auzindu-i suspinele, îi zice :

— Maică, ajungă-ți, maică, ci ca vin de te odihnește colea lângă mine.

— Lasă-mă Ileano, lasă-mă să plâng.

— Bine, dar eu nu cunosc necazul tău ; te tot întreb d'atâta vreme și tu nu-mi spui nimic. Nu știu de ce, când mă vezi, te uiți lung la mine, nu știu de ce plângi !...

Hira nu putea să nu plângă, când ș'aducea aminte de trecutul ei, astăzi, mai cu osebire, când sărăcia o strângea cumplit în brațele sale ; iar muștrarea cugetului îi era hrana de toate zilele.

Când fusese fiică-sa mititică, Zanhira tot mai eșia se

mai ducea încoace, încolo, mai uita ; însă, cu cât aceasta creștea, cu atât îi ardea inima de durere ; căci se făcuse fată de măritat și nu o lătra un câine. Ileana, de și era copila Hirei, însă întru nimic nu-i semăna la fapte. Avea în adevăr chipul mame-sei : înaltă, plăviță, rumenă la față, coade lungi de-i treceau de glesne, mersul falnic, într'un cuvânt leită mamă-sa, dar ce folos ! Care cum auzia de dânsa, zicea : „Ce naște din pisică, șoareci mănâncă. Păcat” !...

Aceste cuvinte, venind mereu la urechile Hirei, o făceau să tremure întocmai ca pe vinovatul care își așteaptă zilnic răsplata. Defăimată și osândită de toți acei ce o cunoscuseră, în fața Ilenei, voia să treacă de femei cinstită și curată.

În fundul pământului ar fi ascuns, de ar fi putut, pozenirea desfrânării ei din trecut, singura moștenire ce lăsa ea fiicei sale !

Se vede că precum cele mai crude fiare iubesc și apără pe fii lor, ca și cei mai buni părinți; tot astfel și omul cel mai rău, cel mai stricat e bun părinte; firea a avut grijă a împletit și între dâșii lanțuri de iubire tot așa de puternice, tot așa de dulci, ca între acei părinți cari nu cruță nimic pentru binele și norocirea copiilor lor.

Hira s'ar fi dat sufletul, cu dragă inima, numai să vadă pe Ileana ajunsă bine.

Ori de câte ori întârzia pe câte undeva, era perită. Se temea d'a o întreba unde a întârziat sau de a o mustra, căci se gândia ca nu cumva ea să fi aflat, taina vieții ei, cea nesocotită și destrăbălată, apoi să'i strige în față : „Maică, care îmi este taica ?” Ce ar fi răspuns atuncea dânsa ? Cu ce s'ar fi desvinovățit ea înaintea Ilenei ?

* * *

Înțeleaptă, liniștită, Ileana își căta de muncă ; gologanul cel mai mic ce agonisia ea : vara cu sapa și cu plevila, iarna cu torsul și cu dărăcitul, îl da cu bucurie, spre a ușura suferințele maică-sei.

De mititica era îndemânată la toate. O pitcoace, dar îi sfârâia suvelnița și vătalele în mâini ; urzia pânză, da

borangicul la roată ; tortul pe rișchitorul, mare de două ori cât dânsa. Când se făcuse mai răsărită, cine mai alegea, în războiu, răuri mai minunați ca dânsa? Fotele și iele ei, mergeau, din mână în mână, pe la toate suratele ca să scoată și ele isvoade după dânsule. Se mira toată lumea de atâta dibăcie, căci toți știau că numai de la mumă-sa nu putuse învăța așa lucruri minunate.

Când sta acasă, toată ziua trepădă : ba să lipească tinda și coșarul vitelor, ba să se urce în dud să culeagă frunză pentru a premeni gândacii ; ba să mai arunce câte un malai în țest ; ba să intre în grădină, să plivească buruiianul de pe brazde, să prășească fasolea oloagă, să pună păuze la cea grasă ; cu alte cuvinte, Ileana, avea cu totul apucăturile unei fete casnice, lucru cu care femeea ori se naște, ori nu-l învață nici o dată.

Copilă vrednică și blândă, ea ar fi fost podoaba casei, mângâierea bărbatului și norocul copiilor săi.

— D'aș avea parte s'o mărit, zicea maică-sa și ofta, apoi să mă duc să-mi pierd urma, să scape Ileana, că nu mai pot !

Sveltă și hazlie la horă, Ileana, era cea dintâi ; ea era mai frumoasă, ea juca mai bine, însă cu toți flăcăii vorbia de o potrivă și în oricare mișcare era măsurată ; glumele, râsul ei, arare se auziau și atunci erau potrivite și la locul lor.

În tot satul nu se zvonise nici cea mai mică șoaptă despre ea ; — nu purta nici un ponoș, lucru cam rar pe la sate, apoi nu că nu avea și dânsa păcatele ei, ca orice fată, dar se furișa de toată lumea ; își făcea mereu drum cu pânzele la înălbit drept la bolboaca din poalele pădurei, căci acolo pe Neagu, băiatul dascălului din Gorgota, îl uita Dumnezeu, cu plasa în mâini, la marginea cealaltă a apei.

Și unul și altul își făceau de lucru, căci unul pe altul se iubiau, dar nu le da în gând cum să înceapă vorba și să-și spună focul unul altuia !

Unde e dragoste adevărată, nu e spor la vorbă ; ochii spun atunci mai mult de cât o cuvântare întregă !

Neagu era singur la tată-său și vestit de înțelept și de harnic ; fiindcă îl aveau numai pe el părinții, îl zoriau să

se însoare ; aveau și dreptate, căci voiau să se învredni-cească și ei să-și țină nepoții în brațe.

Când îl întrebară dânsii, care fată îi plăcea din sat, el se tot ferea, tot ocolea, până într'o zi la spuse curat :

— Mândra mea, taică și maică, nu e în satul nostru; de surda îmi împuiiați capul cu însurătoarea ; — aduceți-mi pe cine mi-e drag ș'atunci să vorbim“.

— Bucuros, bucuros Neagule, răspunse taică-său, dar trebuie s'o știm, s'o cunoaștem ; nu ne luăm noi după muște, oameni bătrâni...

— P'atâta a rămas, adaoase Neagu, apci dacă e așa, iacă eu mă duc să înjug boii la căruță și să mergem ; de veți vedea-o, îmi veți spune voi dacă, în satul nostru, se află vre-una mai curățică, mai drăgălașă ca Ileana, ca mândruța mea.

* * *

Hira sălta, nu o mai încăpea locul de bucurie, Cât era de bătrână, dar îi sfârâiau picioarele trepădând. De când intrase în vorbă să mărite pe fie-sa, par'că întinerise.

Din potrivă, Ileana, care primise voioasă să ia pe Neagu de bărbat, de la logodnă, dis-de-loc, din zglobie și hazoasă cum fusese până atunci, se simți cuprinsă d'o în-tristare, de care singură ea nu știa să-și dea seama. Neagu o întreba de ce s'a schimbat astfel : — Ești mânioasă, nu ți-s drag, mă iei cu urât, Ileană, spune-mi să nu te mai văd așa că mă omori.

Ea tăcu, se uită lung la dânsul, apoi luându-i mâinele, îl desmierdă și-i spuse că nici ea nu știe ce are, dar par'că o așteaptă ceva rău.

Inima presimte, mai totdeauna, ceea ce are să i se în-tâmpie omului !

De când dase în dârdora însurătoarei, nu era zi de la Dumnezeu, în care Neagu să nu coboare pădurea Gorgotei, să treacă Sbiglezea, să vie să vadă pe Ileana. Sărbătorile, de la logodnă, mergeau împreună la horă de jucau.

Intr'o Duminică el veni și, ca de obicei, zise Ileanei să meargă cu dânsul, ea'i răspunse că nu poate veni, căci o încearcă niște jurate de friguri, dar că până o fierbe fier-

tura, o mesteca mămăliga ș'o pune masa, el poate da o raită că'l așteaptă ea cu cina. Neagu, ce-e drept, nu voi să plece fără Ileana ; dânsa îl mână cu d'a sila, tot n'avea el ce lucra până la vremea mâncărei ; — ca să'i facă pe plac, el o ascultă, și se duse ; acolo se'ntâlni, în poarta cârciumei, cu Năstase Firfircă, prietenul lui din copilărie, care cum îl văzu îl întrebă :

— Ce, or ai pus de gând să te însori Neagule ?

— Cam așa un lucru.

— Apoi să'ți fie de bine, măi frate, dar mai bine rămâneai burlac în toată viața.

— Dar de ce, Firfircă ; — ne facem rândul fiecare.

— Ei atunci, dacă e așa, fă cinste și, cu D-zeu înainte, fătul meu.

Neagu, zise de aduse o oca de vin, Năstase dete și el una ; bând amândoi, prinseră la limbă ; din vorbă, în vorbă, ajunseră iar la însurătoare ; Firfircă tot bătea pilde, vrea să dea drumul gurei și nu știu ce avea, că se sfia ; atunci Neagu luându-l de scurt, el îi spuse curat : „Să nu faci care cumva să intri în cârd cu fata blestematei ăleia că nu s'alege ca praful de casa ta. E frumoasă, dar ce folos, te va pune bine, cum puse mă-sa pe bietul logofătul Niculăiță“.

— Ce spui Năstăsică, asta să fie Hira cea vestită din Lăculețe, asta e care a ofticat bunătate de om ?

Cum auzi acest nume, Mușat cârciumarul, știu despre ce era vorba : „Așa e, așa, strigă dânsul mahnit ; lângă el mai veniră doi trei bătrâni, lângă aceștia alții, ast-fel în cât, vorba lățindu-se, în toată cârciuma, nu se auzea altceva de cât numele Hirei și a faptelor ei. Mai în urmă toți începură a'i striga : „Oleo uite ginerele Hirei, uite ginerile Hirei. — Halal de tine băete, halal“.

Bietul om, zăpăcit de ciudă și rușine, nu nemeri ușa ; fără să se mai abată pe la Ileana, merse drept acasă.

Toamna cu ploile și cu frigul trecuse, — crivățul vestia acum că, din văsduh, iarna se pregătea să se coboare pe pământ ; începuse lumea să cadă pe tăciuni și, de frica ei, să se ascundă în casă.

Fără să prinzi de veste, în părțile muntoase, mai ales, vremea se schimbă pe nesimțite, acolo nu are loc zicătoa-

rea : „Ziua bună se cunoaște de dimineață“ căci Neagu venise să ia pe Ileana la horă pe un senin și o căldură primăvărată, dar cât stătuse la cârciumă, începuse se bureze cu spic de zăpadă, apoi bătând vântul, fulguia, ninge cum se cade. Cu toată asprimea vremii însă, Ileana, văzând întârzierea lui Neagu, care o făcuse de remăsese nemâncată, așteptându-l, plecă după el să-l caute. Cum intră, lumea care mai dinainte era ațâțată, o luă la sbârnog. Fata nu știa dacă trebuie a se încrede auzului și întreba mereu : Ce ați zis, ce ziceți ? Eară ei stârniți, ațâțați la ceartă strigară :

— Na iacă, mamă-ta a fost o poamă și jumătate, că tu ești făcută din flori, că a pus capul omului care a scurtat-o din gunoi, că tu, fiind fată ei, nu o să te mai măriți cât cucul pe baltă....

— Ce ați zis, ce ziceți ?...

* * *

E mult până se pornește mulțimea pe ceartă, atunci vorbele rele curg ca din izor, spune și ce știe și ce nu știe.

Ileana, huiduită și amărâtă, cum putu scăpa de ei, alergă acasă plângând, dar nu găsi pe nimeni ; cătă pe mamă-sa însă, spre norocul ei, nu o întâlni nici pe ea ; alergă spre Sbiglezi, nădăjduind să întâlnească pe Neagu în marginea apei, ca și mai nainte, dar în zadar. Strigătele ei isbindu-se de maluri resunară a pustiu.

Mergea în neștire, capul și urechile 'i vâjâiau ; cu toate acestea ea alerga pe pruntul gârlei, de nu 'i dau picioarele de pământ.

Fulgii, deși de zăpadă acoperiseră calea, picioarele i se sgăriaseră de colțurile pietrelor. Ea, de și trecuse de mult, locul întâlnirii lor, dar desnădăjduită și cu durerea în suflet, înainta mereu, se perdea în pădurea ce se desfășura la capul satului, la cotitura râului.

Era o noaptea îngrozitoare ; — râul, care altă dată 'l puteai trece cu piciorul, se umflase de eșise din matcă-i ; sloii s'amestecau cu buturugele luate de gârlă ; corbii croncăneau prin văsduh ; — ear lupii, înomoliți în zăpadă, așteptau noaptea ca să poată ieși la pârție.

Baba Zanhira, ostenită de alergătură, moțăia lângă va-

tră așteptând pe fie-sa. De câte ori vântul zguduia ușa din țâțini, ea se deștepta, se uita prin casă, săria să tragă zăvorul; Urseiu mărăia, își scutura blana din spinare, se culbăria, el în colțul tindei; iar Hira după cotlon.

Cântaseră cocoșul pentru a treia oară și Ileana cu Neagu tot nu se întoarseră. Zanhira, gândind că stau încă la cârciumă, se ghimui în pat sub pătură pomenindu-se tocmai a doua zi. Când se văzu singură, nu nimeri să-și ia scurteica pe umeri, să dea cu lopata la o parte omătul din ușă, s'ar- lerge prin zăpada, până 'n genunchi, la cârciumă.

Mușat stând seara târziu, nu se deșteptase încă. Dis-diminează sosind niște cărăuși, traseră sub șatră; — între ei povesteau cum o haită de lupi sfâșiaseră noaptea o femeie, ear ei îi găsiră țoalele împrăștiate prin zăpadă. Unul scoase din sân o fâșie de fotă. Zanhira recunoscuse, că era dintr'a Ilenei, și începu să țipe; Mușat deșteptându-se alergă afară, el, văzând pe Hira 'i povesti cele ce se întâmplase, în ajun, ea, ca lovită de trăsnet, ascultă toate împietrită și, neputând vărsa măcar o lacră, căzu grămadă în pragul uși...

Din aceea zi, în coliba din marginea râului Sbiglezi, uitată de D-zeu și de oameni, trăește Baba Hira și va trăi încă mult până să-și ispășească păcatele sale grele și nenumărate!...

Măinoagă

Măinoagă, — când îl căutai, făcea mătănii și blestema pe cei cari desrobiseră pe țiganii. — Se pierduse d'a-tunci și neamul și binele lor! Toate belelele erau aruncate în capul țiganilor, tot ei stricau.

Măinoagă avea numai șapte fete și pe Nică *primiant* cu *culună* în toate *glasele*. Invăța sârmanul cărțile, din scoarță până în scoarță, în stuful de bozii și de cucută, de după bordeiul lor, că înăuntru n'aveau loc de celelalte suflete uitate de Dumnezeu și de oameni!

Din toată casa numai Măinoagă și fecioru-său știau ce va să zică hanță pe trup, în colo, Marica, Mina, Raluca, Despa, Stănica, Zalinca, Rădița și biata mama Iana, mai nu se puteau mișca din bătătură din cauza țealelor ce nu se mai țineau zdrențe pe dânsele.

* * *

Stinsese țigătimea, cu furatul, și găscă, și porc, și rață, și tot ce intra în curtea lor; ba într'o zi, Măinoagă, făcându-și cruce se puse cu toporul și pe mânzata polițaiului și Dumnezeu i'a ajutat de n'a fost dovedit. Se înțelege că făcea rău, și el bine vedea, dar foamea, foamea îi răpunea, că doar nu era unu, doi, în vatră... Cu ce să astâmperi zece guri?

* * *

De la alde tată-său, Măinoagă, învățase bun meșteșug, că răposatul, Săbuiță, fusese potcovar în curtea Androneștilor, dar ce'i faci că, de ce știa, nu se putea ține, căci foale, baros, nicovală, le pusese toate zălog, la cârciumă, pentru gură — și Pârvan, Nică, Chiran, Putinei și Năstase Firfircă, toți țărani din Viforâta, cu care avusese el aface, îl părăsise d'atâtea potcovei ce pătimiseră de la dânsul. Ba le lua banii înainte și boii le aluneca pe giată tot fără potcoave, cum veniseră de la sat, ba îi scotocea prin chimire și prin dăsagi, ba le pierea oamenilor marfa din căruță.

Cum să te ferești de zece borfași? Până și plodul cel mai mic, al lui Măinoagă, venea și el acasă, la subțioară, cu ce apuca de pe la mușterii. În casa lor tot ce venea pe ușă era bine venit.

*
*
*

Deochindu-se astfel, Măinoagă, făcea acum fel de fel de meserii de acele de unde putea el să ciordească câte ceva. Iana scâldea morții, descânta de deochi și de dragoste, țesea păr, făcea bidinele, căra apă de pomană, dădea cu cărțile și cu boii, descânta de brâncă, trăgea de vătămătură, dar de la aceste toate ce câștig îi ieșea — mai nimic — pentru cele șapte scorprii, după cum poroclea ea pe ficele sale.

Măinoagă, ce nu fusese? Din pompier îl dase afară, căci l'a prins sergentul, dând foc înadins ca să poată fura și el ceva pentru casă, de gardist nu era bun, căci ce vită să răpia noaptea, se găsea — în curtea lui — dimineața și afară de asta, juca stos și se lua la ceartă, prin cârciumi, cu pungașii, numai ca să'i sfântuiască. De la cimitir, unde îl băgase primarul, de mila celor 12 guri, fu scos pentru că — cioroaicele lui — jumuleau tot ce era frumos pe morminte și s'au găsit încinse cu panglicele de la coroane. Lumânările morților le ardeau ei; iar unt-de-lemnul, ce li se da pentru candelă, îl stingea, mâncându-l cu știr și cu urzici.

Ce să mai facă bietul Măinoagă acum? S'apucase și el și Iana de samsărlăcurile cele mai murdare, dar la nimic nu era mai dibaci, ca la ciurdeală. Din ochi de om, pie-reau lucrurile de pare-că intrau în pământ. Îl porecliseră

pe el *Măinoagă*, fiindcă era mână lungă, pe ea Iana —
icleana.

D'apoi minciuni ca gasperițele lui, cine mai spunea ?
Să te fi brodit la masa lor, zău că dobândeai chef de răs
și poftă de mâncare. Veselia și mulțumirea ai fi zis că lo-
cuia în bordeiul lui *Măinoagă* care, totuși avea și el necazul
lui, ca ori ce om, plângând zicea :

Pentru ce se desrobiseră, țigani ?

Mireasa dela Poduri

Era sârbătoare, ca de obicei mă sculasem foarte de dimineață și mă coborîsem în grădiniță spre a'mi uda florile. — Sub strașina casei era un cuib de rândunele, ca adesea-ori și astă-dată mă oprii să mă uit la puișori. Rândunica mă deștepta, în revărsatul zorilor, cu ciripitul ei; apoi sbura după hrană pentru puișorii săi; eu mă grăbeam a mă duce la flori și la cuib; nu mă puteam sătura văzând bucuria cu care, câte-și patru pui ieșiau, la marginea cuibului și, cu ciocurile deschise, așteptau sosirea mamei lor. Sburând, în zig-zaguri, ea aducea, la fie-care, partea lui și nu știa de oboseală până ce nu-i vedea pe toți sături și potoliți.

— Cugetam tocmai la înțelepciunea și la iubirea ce firea a pus în capul și inima unei păsărele, când auzii că mă strigă cine-va. Mă întorsei și văzui pe amica mea Elena.

— Aide, îmi zise dânsa, voești să mergi astă-zi cu noi la țară ?

— Nu, îi răspunsei eu.

— Vino, vino, nu plecăm fără tine, strigară de o dată mai multe voci dintr'o căruță mare cu coviltir, care huruind se oprise la poarta mea.

Fiind sârbătoare și vreme frumoasă, mă hotării să-mi urmez tovarășile, cari se daseră jos din căruță și veniseră lângă mine, hotărîte a mă lua cu d'a sila de nu voi primi să merg de bună voe.

Plecarăm spre satul Poduri.

De și era pe la sfârșitul lunei lui Iulie, însă, în aceste locuri muntoase, mai că nu suferise lumea de căldura verei; desele ploii ce căzuseră, făcuseră ca livezile să fie frumoase, iară recolta mănoasă. Văzurăm lunci întinse acoperite cu porumb, holde aurii de grâu, dar ce 'mi plăcea mie mai mult, ce mă uimea și mă fermeca, erau câmpiele pe cari albastra floare a cicoarei, alături cu roșetica garofiță sălbatică și cu aglica gălbeoară făceau, oare-cum, pe toată întinderea câmpului, nenumărate tricolore ce fâlfâiau pe tulpinile lor, ori de câte ori adierea vântului le atingea ușor; văzându-le ai fi zis că firea le semănase în adins și numai ca să spună ori cărui călător că pășește pe pământ românesc !...

Am coborât pe lângă o pădurice ce rămânea în dreapta noastră; în fuga cailor, mi se părea că se plecau copacii și cu jind se uitau după noi cum ne pierdeam pe cale. — Pe la nimiezi ajunserăm în marginea satului. Cel d'ântâiu lucrul pe care mi se opriră ochii fu biserica; auzisem că se zidise de curând și vrusei s'o văd; am zis prietenelor mele să mergem până acolo, dar nu m'ascultară, punându-mi înainte: una că e prea departe, alta că'i e greu să urce dealul, alta că nu vrea să dea ochi cu sfinții, în sfârșit o alta că, după ce va muri, va fi tot la biserică, adăogând să mă duc singură dacă așa 'mi este placul. Mă știau în destul de nerăbdătoare ca să se mai împotrivescă nerăbdărei mele. Așa dar ne despărțirăm cu 'nvoiala d'a ne găsi în urmă cu toatele la arendașul satului. De și venisem pe drum numai în râsete și glume cu tovarășile mele dar, când mă dedei jos din trăsură și rămăsei singură, în marginea drumului, mi se păru că sunt mai în tihnă. Am stat locului până ce n'am mai auzit sgomotul căruței, apoi mi-am îndreptat pașii pe o potecută care se desfășura la stânga mea și care bănuiam că mă va scoate drept la biserică.

* * *

Satul Podurile e pus pe unul din cele mai frumoase prunturi, scăldate de înșelătoarele unde ale râului Gălbenita. În depărtare se vedeau culmile Carpaților de la cari adierea vântului aducea miros de brazi și de mirt înflorit. Ici și colo zăreai împrăștiate, albind în depărtare, căsuțele

țărănești ce ochiul privește cu plăcere, iară inima dorește aceste cuiburi omenești, mai mult de cât atâtea palate mărețe și caută cu râvnă la asemenea locașuri, singure, în cari poate mai domnește liniștea sufletească !

Pe malul Dichiului se află biserica la care ajunsei fără a simți cea mai mică oboseală și mersesem de mai bine de un ceas urcând și coborând.

Am văzut biserici pe la multe sate, dar bisericuța sf. Nicolae, din acest sat, pot să zic, întrece în curățenie și frumusețe chiar multe de la oraș. Stâlpii din față ca și cei din lăuntru îi dau o înfățișare măreață. Ferestrele mari, tâmpla săpată în lemn și aurită peste tot; jețurile stranelor curate și bine îngrijite; policandre, candelii, și strane care ți arătau bine că și legea creștinească e mai slăvită acolo de cât aiurea.

Zugrăveala însăși; era potrivită cu sf. Iocaș căci, fiind neîncărcată, lipsea de pe pereți, sfinți ca d'alde sf. Ilie înălțându-se la cer cu căruța și cu caii de foc, Daniel aruncat în groapa cu lei și chinurile celor păcătoși aruncați în focul Ghenei, lucruri d'o urâcioasă înfățișare și cari, mai de demult, era ne lipsite de pe zidurile bisericilor; nu e vorbă, poate de aceea lumea era și mai credincioasă atunci.

Imprejurimea era făcută de gard viu; ici și colea se înălța câte un molift, jalnic și mirositor, ale cărui crăci, plecate până la pământ, când adie vântul au un freamăt ce aduce mult cu tainicele oftări ale fetelor mari cari, urcând potecuța, vin să dea acatoste la sf. Nicolae sprijinitorul lor; când însă crăcile sunt bătute de vânt mai aspru, ele mătură tot frunzișul și'l spulberă întocmai cum se spulberă nădejtile omului sguđuit de asprele încercări ale soartei !

Din coasta dealului, pe care se află biserica, țășneau o mulțime de pârâiașe ce par că și-aveau isvorul din atâtea lacrimi ce se vărsau la morminte. Mirosul de calonfir ce se răspândește în curtea bisericei, mulțimea de cruci unele noi și scrise, altele vechi putrede și trântite, fie cum, îmi amintiră că eram singură și mă aflu într'un locaș al morților...

Cât de puternică fu întipărirea ce făcu, în sufletul meu, vederea acestui cimitir; totuși, un minut de răs-gândire, mă făcu să cuget că, nici unul din aceste morminte nu

ascundea, în sânul său, atâtea deșertăciuni ca multe din d'auritele și de veci locașuri ce se văd în cimitirile de pe la oraș; din potrivă, ele, neavând altă podoabă de cât crucea de lemn, cel mai demn și mai vechiu semn al mormântului creștinesc, arăta lămurit, ori cărui trecător, că în ele domnește curățenia inimei și credința neabătută a țaranului, care, nu'l părăsesc nici odată, ori cât de aspre să fi fost vijeliile, ori cât de înțepători spinii peste cari el e nevoit a păși în calea vieții sale !

* * *

Cu mintea plină d'aceste cugetări coborâi dealul și mă 'ndreptai spre casa arendașului pe care, de pe mal, o zăream albind peste gărlă. Mersei cât-va într'acolo, dar, ajungând la o punte, ce trebuia să trec, am stat pe căpătâiul ei spre a mă odihni. Limpezi și liniștite, undele râului, șopotind alunecă mereu, mereu. Se duc, străbat și ud mănoasele câmpii, ear pe margini stufurile de flori albastre se plec și tresar sărutate de val; — mai frumoase de cât în câmpuri, aici la reveneală, ele trăesc pline de viață și de miros !

Ce mândre 's florile !

Fluturii, cu strălucitoare fețe, aci se legănau ca adormiți pe ramurile florilor, aci se perdeau iuți printre ramurile copacilor; mușchiul crescuse pe coperiș. O plută bătrână umbrea o căsuță așezată frumos în marginea gărlei, dar care avea o înfățișare stranie și posomorâtă. Imprejurul ei, îngropate în iarbă, stau niște bârne groase de stejar și lângă dânsele grămezi de spițe, obezi de roată, aschii de lemn, toate înegrite de vremuri; păreții ei nu licăreau de albeață și de curățenie precum erau mai la toate celel'alte case din sat; ușa și ferestrele erau derăpănate; toate fără de copile și țâțâni, peste tot deschise vraște. Zidurile se surpaseră, șindrila putrezise pe coperiș. Totul părea pustiu aici ! Lemnăria însă, părea neclintită, niște roți care întregi, care începute, îmi arăta lămurit că această casă era locuită.

Barda, tesla, cuțitoaia, dalta, ferăstrăul și ciocanul erau toate, dar ruginite și aninate în cui sub șatră; ai fi crezut văzându-le, pe toate la rând, că rotarul abia își părăsise

lucrul, dacă timpul nu ar fi întipărit urmele lui peste toate lemnele și uneltele meșteșugarului ! M'ățezai pe punte zicându-mi :

Moartea, sau cine știe ce nenorocire trebuie să fi adus în ast-fel de derăpănare această locuință !

• La vederea acestei colibe, întristarea simțeam că îmi rupe inima.

Câtă deosebire era între trista ei înfățișare și între frumosul loc unde se afla ea așezată ! D'apoi această liniștită zi de vară, acest senin, această apă lină și limpede de-i puteam număra pietrele ! Câtă nepotrivire dar, în acelaș timp, câtă poesie, câtă frumusețe ! Nu mai mă înduram să mă ridic, atât de mult îmi plăcea să mă uit la clocoții râului, dar ușorul vânt, ce începuse să bată, mă făcu a-mi aduce aminte de casă. Trecui puntea cu gând a mă îndrepta spre tovarășile mele, însă la spatele casei, văzând o ogradă întinsă, nu mă răbda inima și mă 'ndreptaiu într'acolo. Făcusem abia câți-va pași, când mi se păru că aud pe cine-va pocnind din degete; de o cam-dată crezui că e vr'un vânător care își chiamă cânele; 'mi iuțesc mersul, ajung în poalele unui brad ș'aud din nou pocnind ; când îmi ridicai ochii văzui, drept înaintea mea, o copilă ca de opt-spre-zece ani, frumoasă la chip, cu — un păr lung ce'i cădea, în șuvițe, pe spate; însă cu o căutătură rătăcită, cu fața mai pălită și mai veștedă de cât vârsta ei; cu un port ne mai pomenit de straniu. Par'că era o ursitoare, ori o păpărudă. Ce n'avea pe dânsa? Fel de fel de cordele, de flori și de poleieli, îi fâlfâiau în creștet și pe tâmple. La brâu zornăiau mărgele, nasturi și mărturii înșirate; brățări și felurite ierburi îi coprindea mânele și brațele până la umerii săi, mai de tot goi, căci cămașa și rochia erau sfâșiate. Desculță, cu picioarele sgâriate și pline de sânge.

M'am îngrozit; un minut a fost când am crezut că mă aflam înaintea unei ființe de pe alte tărâmurii.

Ea se opri, se uită la mine, cu ochii ei mari și sperioși, apoi începu a pocni din degete, a cânta și a se da pe potecută, când înainte, când înapoi. La întâia vedere o crezusem nemișcată; când văzui că ea se mișcă, umblă, mă îngrozii și o luai la picior înapoi pe unde venisem, fără să aud nimic din aceea ce cânta această vedenie. Când fusei departe de

dânsa și în siguranță, îmi păru rău că nu stătusem să ascult aceea ce cânta ea. Curioasă, mă întorsei pitulându-mă binișor pe sub crăcile copacilor, m'ascunsei într'un stufiș de unde puteam vedea și auzi totul.

Copila pocni iar din degete — tremuram. După ce însă o privii bine, mă obicinui cu dânsa și nu mi se mai păru așa de fioroasă ca la început. D'odată degetele îi pocniră tare de tot și, cu un glas trist, îngână aceste cuvinte :

„Să nu vie?... N'o să'mi scape... nu se poate... El e mire. Eu, mireasă... Prin aste locuri... Nicăerea, nicăerea?... Am să'l caut“.

La auzirea acestor ne'nțelese cuvinte nu nimerii cum s'o iau iarăși îndărăt la fugă, căci am crezut că era vorba despre mine. Ca fulgerul, într'un minut, am ajuns la locul de unde plecasem.

Ingâlbenisem ca ceara ; — cruce îmi făceam acum că putusem scăpa d'această soră a Ielelor. Intâmplarea 'mi scoase înainte pe arendaș care, după ce'mi spuse că toate tovarășile mele erau îngrijate, despre mine, neștiind ce mă făcupsesem, mă întrebă de ce m'am speriat. Liniștindu-mă fi răspunsei prin altă întrebare :

— Au ursitoarele locuesc în satul ăsta, moș Pârvane ?

— Aoleo, — nu, să ne ferească Dumnezeu, da' oare ce văzuși, fata mea, de mă întrebi așa lucru ?

— O femeie, îmbrăcată... cu... și...

Aa ! biata Maria, fata lui moș Dinu rotarul... să nu te sperii de dânsa, ea nu face nici un rău sărmana.

Cu toate asigurările ce'mi dete bătrânul, eu tot mă uitai îndărăt în două trei rânduri ; mi se părea că tot auzeam glasul cel straniu.

După ce mă liniștii de tot, rugai pe bătrânul arendaș să'mi spună mai lămurit, cine era acea copilă ; el priimi voios ; ne așezarăm pe o peatră mare și iată ce'mi povesti, bătrânul Pârvan, arendașul moșiei :

„Acum un an, această copilă, singurul sprijin al bătrânului ei tată, îmbrăcată în haină de mireasă, își aștepta logodnicul să meargă să se cunune la biserică — ia, colo sus în deal — și îmi arată biserica cu mâna. De cinci luni de zile, Lixandru Miron, din satul nostru, un flăcăiandru

frumos ca un bujor, muncea pe capete ca să-și facă și el o fărâmă de căscioară și, în toate diminețile, se ruga lui Dumnezeu să-i ajute s'o isprăvească mai iute ca să vie mai curând ziua în care, însurându-se cu logodnica sa, fata lui moș Dinu rotarul, să-i poată zice, fără nici o grijă: Măriuțo, soția mea.

Trecu o lună, trecură două, trei, veni vara, casa se isprăvi și—în sfârșit—se hotărî ziua nunței. Amândoi tinerii săltau de bucurie. Părea că nu'i mai încăpea locul, așa erau de veseli și de mulțumiți. În ajunul nunței, după cum e obiceiul pe la noi, se adunară cu toții flăcăi, fete și jucară până la cântatul d'ântăiu al cocoșului, — ia, colea pe mal — și bătrânul îmi arată casa de sub pluta ce se vedea în apropierea noastră. Era frumos și lună ca ziua. După ce chefăluiră cu toții, își luară seara bună de la mireasă, de la socru și plecă fie-care la cuibul lui. Trecură cu toții puntea asta, apoi luând'o în sus pe marginea apei se împrăștiară unul câte unul și totul se potoli. Ce'i veni însă lui Miron, de, ceasul rău ! După ce se duse acasă, în loc să se culce numai de cât, ca tot creștinul, fiind cald și senin afară, mai eși să se preumbe să se răcorească. De bucurie mare nu'l lua somnul cu nici un chip. Razele lunei se oglindeau în apă ș'asa văzând'o și mai limpede și mai curată, îi veni gust să se scalde. S'aruncă într'insa și... dus a fost !...

A doua zi, pe când biata Măriuța ș'astepta mirele, pe Miron, îl scoteau înecat de la stăvilarul morei. Aflase tot satul, afară de mireasă care, sculându-se de dimineață, rosti numai de cât ale casei și începu a se îmbrăca. Am fost la dansa și crede-mă că Măriuța 'mi păru cea mai frumoasă mireasă din câte s'au văzut în satul nostru și chiar în alte sate vecine. Tatăl mă întrebă dacă îmi plăcea cum s'a gătit fina mea, căci era vorba să'i cunun eu. Simțind că mă îneca plânsul am fugit afară. Eșise de la biserică ; toată lumea se strânsese în jurul căsuței lui moș Dinu rotarul. Femei, bărbați, copii, veniseră toți; numai ginerele nu se vedea nicăeri. Măriuța, la fie-ce sgomot, se uita în toate părțile și se gătea mereu. Femeile cătau la dansa cu milă ; eșeau pe prispă și toate, cu lacrămile pe obraji, șopteau încet, unele către altele : „Sărmana de ea și de ea, biata Măriuța“.

* * *

Se ridicase soarele la prânz și Miron tot nu se mai vedea. Pe fața Măriuței de și începuse a se coborî umbrele dese ale grijei, însă ea își da toate silințele ca să le împrăștie. Suratele ei stau toate mute împrejurul ei; nu deschideau gura să facă Mariei urări căci ele știau bine că, peste puțin dânsa va avea nevoie de mângâerile lor. De și ea le vedea pe toate posomorite însă, crezând că aceasta venea din dorința d'a se vedea ca dânsa, ea zâmbia și dându-le flori zicea la toate câte un cuvânt frumos, câte o urare dulce și bună după cum era și inima Mariuței. Moș Dinu, văzând întârzierea lui Miron, eși din casă și voi să plece după dânsul să'l caute; abia făcu câți-va pași și douăzeci de flăcăi colăceri, cari trebuiau a spune orățiile la nuntă, după cum este obiceiul țărănesc, se făcură roată împrejurul lui și oprindu'l îi zise :

Nu te mai duce moș Dinule, să căutăm un alt ginere pentru d-ta căci... Bătrânul se smuci d'o d'ată și scăpându-le la toți, o luă la fugă. Cât îl ertau puterile alergând, ajunse într'o clipă la moară.

Unul, câte unul, toți sătenii, cari erau acasă la el, se luară după dânsul și femeile după bărbații lor; așa în cât, Mariuța, rămase numai cu câte-va fete pe fața cărora, ea vedea întipărită întristarea.

— Ce aveți, le zise dânsa, de stați așa plouate la nunta mea ?

De odată țipetele de Miroane, Miroane, ajunse până la urechile ei și, cunoscând glasul tatălui său, ea eși repede din casă; văzându-l că și smulgea părul din cap, o coprinsese un fior de groază și, în goana mare, alergă spre dânsul. Femeilor, cari mai rămăseseră p'acolo, le fu cu neputință s'o oprească căci, ea repezindu-se, trecu iute ca fulgerul printre dânsese și — într'o clipă — și fuse lângă moș Dinu. Când își văzu logodnicul în astfel de stare s'aruncă asupra lui țipând și smulgându-și beteala, florile și toate podoabele de mireasă, încremeni cu mânele încleștate de gâtul lui Miron; toți câți erau față plângeau de jalea ei. Abia puturăm s'o deslipim de acolo; când o ridicarăm, ea se uita la toți, dar galbenă ca turta de ceară; cu ochii rătăciți și turburi și dârdâind ca și cum era lovită de trăsnet. Incercarăm s'o

mângâiem. Părea că ascultă, dar nu răspunse nimic, era rece ca ghița, mută și împietrită ca steiul de peatră de colo.

Din nepăsarea asta, d'o dată se porni pe răs și râsul ei straniu, groaznic și întrerupt îi zguduia tot trupul. Oh ! ce răs !... Când gândesc la el, mi se înfioară carnea, par'că îl aud încă și astăzi.

Ni se sfâșia inima de mila ei când o vedeam cu ochii rătăciți și căutând pe Miron în toate părțile. De moș Dinu incailea nici nu mai vorbesc, el rămăsese rezemat de un stâlp al morei, clătînând mereu din cap și plângând ca un copil: din când, în când, isbucnia din pieptul lui, când numele Mariei, când numele bietului Miron.

Cu toți ne hotărîrăm a o lua d'acolo dar ducând-o acasă, în zadar îi dederăm Măriuței ajutoarele trebuincioase căci ea rămase năucă. Nu pomenesti nici odată numele lui Miron, însă ea se gătește mereu, joacă, pocnește din degete și'l caută, sărmana, peste tot locul...

* * *

Se înserase, Pârvan sfârșise de mult povestirea, iar eu rămăsesem pe gânduri. Mă mâhnise așa de mult această tristă întâmplare că nu putui răspunde nici un cuvânt; lacrimile îmi inundară fața, ear printre dânsese ca printre'un zăbranic, zării pe bătrân, văzui grădina, auzii glasul cel trist :

Acum știam ceia ce căuta Maria, mireasa de la Poduri!...

Tocilarul

La răspântiile bătătorite de trecători, de dimineată și până seara, șade sărmanul Tonie ; el undă roata tocilei, care nu-i aduce mai nici un câștig, dar lucrează cu inimă, căci e un muncitor cinstit și harnic și care își iubește meseria.

Sumețându-și mânecele, mișcă piciorul, învârtește roata, cântă mereu.

* * *

Pe vifor sau pe arșiță, el ascute foarfeci și bricege, vâr-fuește custuri și cuțite, zimțuește pilele și ferăstraele tocite; însă ceea-ce câștigă abia îi ajunge ca să ducă un traiu cinstit.

Gândiți care că lui îi pasă ceva dacă se întoarce acasă cu buzunarele goale ?

Spre seară, când lasă lucrul, pâșește mândru, se pierde pe cale cântând cântecu-i de dor...

* * *

La glasul lui, tânăra copilă a brutarului din colțul stradei, tresare, aruncă din mâini cusătura și, sărind la ferăstră, dintre ghivecele cu mușcate roșioare, ca obrajii săi rumeni, se uită cu drag la Tonie, care trece urmându-și liniștit calea și cântecul său.

Și Ruxandra, cosând la gherghef, rupse, într'o zi, vârful forfecuțelor sale; atunci Tonie nu câștigase nimic. Pentru o pâine, pe inserate, el le vârful frumos, la lumina ochilor Ruxandrei, dar, din seara aceea, tocilarul se întoarse acasă pe gânduri, tăcut...

* * *

Toți neguțătorii din strada aceea se întrebau ce o fi având Tonie de amuțise ast-fel, iar în spre casă seara, se întorcea pășind agale, tăcut și întristat ?

Mai nerăbdătoare de cât toți, Ruxandra, merse la dânsul, însă rămase, rămase încremenită, când îl găsi stând cu fruntea aplecată, lipită de tocilă.

— Ce faci tu oare acolo ? Ii zise dânsa mirată.

— Eu ? Răspunse dânsul, întorcându-se și uitându-se, cu drag, la rumena copilă ; 'mi-ascut mintea, ca să mă îndrepteze ce trebuie să fac spre a-ți plăcea ție, dragă Ruxandro.

* * *

Multă dragoste avut-a Ruxandra pentru Tonie căci el, luând-o de soție, o norocise foarte, iar cu ascuțita-i minte, îndoise starea părintelui ei și se făcuse staroste printre neguțători. Inavuțit însă, el nu și-a uitat meseria, ci mintea feciorilor săi tineri, o ascute din vreme p'ammare de-argint...

Maica Ambrosia

A pus caii, a pus caii, — mergem la mănăstirea Viforâta ; strigau toți copiii și săreau în sus de bucurie, parcă ar fi fost vorba d'a merge cine știe unde și d'a vedea cine știe ce lucruri minunate.

Vârsta a copilăriei, cât ești de dulce și de nevinovată !

Bătrânul tată, ca de obicei, la sărbătorile Paștelui, își strânsese în jurul său toate odraslele ; în fiecare zi, el născocea câte o preumblare, câte o petrecere de care știa că plăcea copiilor săi, cari, dimpreună cu ginerii și nurorile, cam mulți la număr, ai pitarului Niță Andronescu, colindau zilnic pe la toate bisericile, pe la toate ruinele de care este plină Târgoviștea.

Școlarii și școlărițele, citeau cu bucurie pe pereții bisericilor, înegriți de fumul lumânărilor, numele Basarabilor, Cantacuzenilor, Brâncovenilor și altora ; căutând a se întrece care 'și aduce aminte, mai întâi, la ce an au domnit, ce îmbunătățiri au făcut acești nemuritori voievozi ai țării românești, despre care ne vorbesc, încă și astăzi, aceste mărețe zidiri.

Buna-vestire sau Blagoveștenia, cum îi mai zic, pravoslavnicii credincioși, acestei sărbători, căzuse în cea din urmă săptămână de lângă Paști. Pitarul, religios din fire, nu putea să-și iasă din obicei, cu tot ateismul ginerilor și băeților săi, cari se încercau să-i bage în cap fel de fel de păreri : că nu e Dumnezeu, că nu sunt sfinți etc., dar el, nu se știa om până nu mergea sărbătoarea la biserică să

cânte la strană, să se închine la icoane, să se miruiască ; apoi, mestecând anafora, în tinda bisericeii, ura mahalagiilor, sănătate, bucurie, spor și depărțindu-se, vorbea cu dânșii despre cele ce ar fi bine de pus la cale pentru propășirea orașului ; obiceiuri minunate și frumoase ce pier pe nesimțite dintre noii cetățeni !

Sărbătoarea, despre care vorbiți mai sus, se prăznuia la Viforâta, mânăstire de maici, situată la oarecare depărtare de oraș. Bătrânul, hotărî din ajun să mergem la hram ; toți primirăm propunerea aceasta, aproape cu aceeași bucurie mai ales că, de când venisem dela școală nu eșisem nicăeri.

Plecarăm de dimineață ca să apucăm leturghia ; eram veseli, ne'ntreceam la glume până ajunserăm la podul de peste Ialomiță ; pe dată însă ce'l trecurăm, și dădurăm în câmp deschis, nu mai zise nimeni nici un cuvânt, căci noaptea plouase și aburii groși de umezeală se'ntindeau ca pânzele și opreau razele soarelui d'a se ținti asupra pământului ; nu era ger, dar noi eram aproape înghețați de frig. Ne ghemuisem în trăsură și numai pe la hopuri auzeai : M'ai lovit Costică, m'ai ciocnit de mi-a eșit un cucui cât oul Teodoro și așa mai departe. Mergând astfel, din vârful unui cioplan auzirăm : Cucu, cucu ; d'acolo, biata pasăre, sgriburită și ea de frig ca și noi, sbură p'altă cracă ; cu cântecul ei, se încerca să dea de știre tuturor că s'a dus iarna, s'au dus zilele babei ; d'acum — vesela primăvară — vine să'i ia locul.

Cântecul cucului ne învioxără, ne dete par'că glas și nouă.

— Așa o fi, te credem cuculeț, pasăre sură, însă de, astăzi nu prea se potrivește vestea ta cu vremea, că mult e ger, mult bate vântul.

— Tii ! Mă spurcași, pasăre blestemată, că azi nu am luat nimic în gură, strigă vizitiul de pe capra trăsorei ; iar noi leșinarăm de răs văzând ciuda lui.

El începu apoi a ne spune că, în vremea lui, cucul furase lui Sân-Petru o pereche de armăsari, cari fuseră mai frumoși și mai năzdrăvani ; iar când află Sfântul, despre aceasta, îl blestemă să se facă pasăre și ori pe ce cracă s'o pune, singură să se strige, pribeagă să trăiască !

* * *

Până sfârși vorba, sosirăm în curtea mănăstirii. Tocase cam de mult pentru leturghie, — peste tot domnea cea mai adâncă tăcere. Culmile dealurilor, de prin prejur, își aruncau umbrele lor asupra chiliilor, posomorându-le și mai mult. Intrând în biserică, luarăm loc aproape de stariță;* — îmerisem când s'aștepta preotul să iasă cu darurile ; mulțime de maici cufundate în rugăciune, făceau pe capete la cruci și la mătânii. Tăcerea, vestmintele lor negre, toate la fel, mișcările prin fumul des al lumânărilor, de ceară, mă făcu să mă cred în iad ; abia după sfârșirea pomelnicului dăinării și eu, în neștire, câteva cruci apoi, totul mi se păru negru înaintea ochilor...

Dacă, în aceste sfinte locașe, osanalele ce se aduc spre lauda și rugăciunea către D-zeu, ar fi cântate d'aceste femei, după o școală oarecare de muzică, bănuiesc că noi, mergând în mijlocul lor și ascultându-le, ne-am simți credința redeşteptată și sufletul mângâiat. Față însă cu progresul veacului, ele îmi părură rămase înapoi și acest cântec ascuțit, al călugărițelor, mă scoase din aceste gânduri ; desmetcindu-mă, îngânai, cu durere : „Nenorocitele“.

Galbene și ofilite, cincisprezece, douăzeci de surori, abia pot face cântecele, destul de pițigăite, ale stranei la liturghie; tinere sunt cele ce cântă, însă o tinereță veștedă, o tinereță tristă, lângedă și amărată.

Lângă mine o maică, după fiecare cântec, stă jos, suspină adânc, își șterge cu batista sudoarea de pe frunte.

De și tânără, însă pe fața ei întristată stau zugrăvite umbrele morții ; sdrobită de durere, părăsită de viață, cântă mereu...

Așa e datoria !

Atât mă prinse mila d'această femeie în cât, pe dată ce se sfârși slujba bisericeii, cercetai să aflu cine era și ce o silise să îmbrace rasa călugărească.

E maica Ambrosia, îmi zise una dintre călugărițe, — să te duc la dânsa — de voiești — căci, chilia, ei, este chiar aici în fața mănăstirii.

Mănată de curiozitate mersei, în urma călăuzei mele.

—Nu mă mai cunoști, îngână un glas slab și tremurător, care ieșia dintr'o odae umedă și întunecoasă.

— Nu maică, e cam de mult, câțiva ani, de când nu am mai fost p'aci.

— Câțiva ani!... Adăogă dânsa, cletinând din cap și sărutându-mă pe frunte, apoi o tuse groaznică îi tăia șirul vorbirei.

Aerul înăbușitor din năuntrul odăiei, ființa aceasta pe jumătate sugrumată de ghiara morței, mă făcu să mă dau un pas înapoi spre ușă. O mână slabă și tremurătoare mă opri.

— Stai, reluă maica, după ce putu iar să vorbească.

Ai dreptate!

Cum să cunoști pe vechia d-tale prietenă din copilărie, pe Zoița, în Ambrosia vestejită și pierdută cum o regăsești astăzi?

— Cum d-ta?...

— Da, în câțiva ani, ajunsei în starea în care mă vezi, da, câțiva ani îmi răpiră viața, dar... sunt mulțumită — Așa voitu'a Domnul, fie voia Lui!

Atâta putu sârmana să'mi spună din tot aceia ce-i scurtase — fără vreme — zilele, apoi lacrimile îi inundară fața, tusea o înneacă din nou și, galbenă ca turta de ceară, căzu pe pat.

* * *

Sunt unele lucruri cari te mișcă până la lacrimi, altele cari te 'nspăimântă, altele cari te uimesc; însă cele mai groaznice sunt acelea care te pun într'un fel de amorțeală, un fel de durere că nu poți nici să plângi, nici să te vaiți, ori să râzi ca nebunii, dar îți simți sufletul coprins de un fel de ură, de desnădejduire, încât, în acele minute, ai voi să sdrobești tot ce se află, pe lângă tine, ca să poți să'ți răzbuni pe Acela care, pe orbul, pe schilodul ce'și roagă zilnic moartea îl lasă să trăiască ca să lovească, fără milă, în tot ce este mai blând, mai nevinovat, mai vrednic de viață!...

După ce, maica Ambrosia, îmi povesti cele de sus, o bătrână călugăriță intră în odaie, stete pe un scaun la căpătâiul ei, își pironi ochii asupra bolnavei, îi întinse un pahar cu apă, apoi văzând'o că ațipise voi să se depărteze.

— Maică, îi zisei eu, ce să aibă această copilă?

Călugărița încruțișă mâinile pe piept și, după un lung oftat, răspunse :

—Vai, nici eu nu pot să știu ce o fi având măicu-liță, dar gândesc că, această sărmană copilă, e ca și sfârșită. Grea viață călugăria mamă ! De-ar fi apucat ea alte vremuri tot or cum, era să fie altfel. Apoi, cu multă durere, bătrâna, începu să'mi povestească epoca de aur a mănăstirilor și când ajunse la timpul de acum, în care, în câțiva gologani, pe zi le stă toată nădejdea 'și scoase batista și începu să plângă... Noroc însă că fiind cu toții gata de plecare, mă chieamară și pe mine ; prin aceasta, mă ocrotiră d'a mai asculta para-ponele biete călugărițe !...

* * *

Când gândurile cuiva se țintesc și stau pironite asupra unui lucru, pe fața lui se poate citi lămurit : bucurie, mahnire, ură, dor, în sfârșit ori ce s'ar petrece, în acele minute, în sufletul omului.

Ne apropiasem de oraș și, în contra firei mele glumeață și vorbitoare, nu scosesem un cuvânt. Intipărit îi minte 'mi rămăsese chipul maicei Ambrosia. Ardeam de nerăbdare, îmi trudeam mintea ca să ghicesc întâmplarea nenorocită care împinsese pe Zoița să se închidă în mănăstire. Sărmana ! Nu știu ce a fi dat să o mai pot vedea o dată cu obrazii trandafirii și zglobie cum o cunoscusem.

De și ne depărtasem de mănăstire și prin urmare de dânsa, cu toate acestea, ea par'că mi se înfățișa mereu înaintea ochilor. Toți câți erau în trăsură băgară de seamă că eu rămăsesem pe gânduri, toți citiră pe fața mea aceia ce se petrecea în sufletul meu. Cine oare nu mi-ar fi dat dreptate, când toți știau că copilărisem cu Zoița.

În viață, nu poate fi prietenie mai desinteresată ca aceia ce se leagă pe băncile școlii. Nu este amintire mai vie și mai dulce ca aceia a scenelor gingașe din viața copilărească !

Nu mă puteam împăca cu ideia că această iasmă de călugăriță a fost vr'o dată Zoița.

E ușor de înțeles că aflând, în urmă, că nu era nici decepția, nici nevoia, nici pornirea inimii care o împinse la călugărie, mă mâhnii, o plânseiu cu atât mai mult.

Peste două săptămâni mă dusei iar la Mănăstire și găsind pe aceeași maică la ușa chiliei maicei Ambrosia o întrebai oare ce s'a întâmplat unde este maica Ambrosia, și ce a făcut'o să 'mbrace rasa călugărească ?

Unde este Zoița ? Hei, hei... ce 'ntrebare îmi faci !... Rasa călugărească de ce a 'mbrăcat'o...

După ce și șterse o lacrimă îmi dete un scaun ne așezărăm și începu să-mi povestească cele ce urmează :

Zoița pierzându-și, de timpuriu, părinții trebui să meargă să stea la o mătușă a sa, singura rudă ce-i mai rămasese ; — această femeie, după ce trecuse peste valurile lumii șovăind — venise să și ispășească păcatele în mănăstire ; unde, cu zestrea Zoiței, se mângâia nu se poate mai bine. Această mireasă a lui Christos după ce, ca mireană, trăise un traiu și sub rasă ea nu ascundea de cât șiretenia și desfrânarea. — Ca epitroapă a fetei, o dete la 'nvățatură, o îmbracă potrivit cu rangul și cu averea ce moștenise, însă pe dată ce văzu că suma scade și că o dată ea va trebui să 'și dea socoteala către fată, hotări ca să lase la o parte orice creștere îngrijită și, călugărind din vreme pe Zoița, ea să 'și vadă de suflet, să cheltuiască fără grijă, banii nepoatei.

Zoița avea glas frumos, — ea se folosi de acest dar al ei : ca să 'și ajungă scopul, o puse să țină isonul la strană, încetul cu încetul fata se deprinse a fi nelipsită dintre cântărețe.

* * *

Zoița era naltă, bine făcută cu ochii mari, albaștrii ca floarea cicoarei, buze purpurii și obraji ce păreau ruși dintr'o floare de bujor. — De câte ori rămânea singură, în odaia mătușei sale, alerga numai de cât la lada ei ; îi scormonea peste tot, îi lua culionul cel nou de l pune pe cap, se îmbrobodea, se îmbrăca cu antiriul, apoi mlădiindu-se în toate părțile, cânta și se uita în oglindă.

Se plăcea singură, — în adevăr că, cu chipul ei, nu se putea să nu i vină minunat de bine în strae negre.

Mătușe-sa, care nu o perdea din ochi, pândind-o sălta de bucurie ; ea căuta să i bage în cap că nimic nu o prinde,

cu nimic nu'i stă mai bine de cât cu negru, ei care e plăviță. Auzind aceasta, Zoița, îi sări de gât zicându-i :

— Zău, mătușică, lasă-mă și pe mine să mă fac soră : tot zici matale că'mi vine frumos cu negru.

Atât îi trebui mătușei să afle de la copilă și lucrurile începură să meargă cu repeziciunea fulgerului. Era și timp. Mai târziu fata i-ar fi priceput interesul și ea nu și-ar fi ajuns ținta. Așa dar, stărui din toate puterile și, la vârsta de douăzeci de ani, Zoița, era călugăriță !

Sărmana, tristă soartă 'și alesese ! In nevinovăția ei se supuse orbește unei femei care'i speculase starea și azi plătea cu viața oarba-i pornire !

Ce n'ar fi dat ea acum ca să fie liberă a'și alege o altă soartă, a se depărta de aceste locuri spre care, în necunoștință, alergase.

* * *

Bătrâna călugăriță înțelegând interesul ce purtam Zoiței, prietena mea din copilărie, urmă :

— La început, maica Ambrosia, îndeplina cu multă tragere de inimă canoanele mânăstirești.

Părtinită de starița, care se cam rudeau cu mătușe-sa, era oarecum ocrotită de datorile cele aspre ale rasei. Nu trecu însă mult și amândouă sprijinitoarele ei se duseră pe cealaltă lume ; — peste puțin rămase străină, părăsită și neagră buștean din creștet până'n tălpi.

Vecernie, otârnice, leturghie, de la care era îndatorată de noua stariță să nu lipsească, începură să i se pară greutăți anevoe de înfruntat ; rasa, antereul, mahrama și cușionul o apăsau, o strângeau de gât. In puțină vreme se făcuse de nesuferit ; de unde era dragă la toate maicele, ajunsese urâtă tuturor ; așa fire ciudată avea ea acum și'aceasta numai fiindcă era amărâtă și desgustată.

De se 'ncârduiau cu toatele și plecau să se preumbe pe dealurile din jurul mânăstirei, te mirai de ce se supăra și nu mai scotea un cuvânt ; de o întreba yre'o maică de ce e așa de posacă se mânia, ea care, altă dată, le înveselea pe toate cu glumele ei. Da o certa cine-va. se pornea pe plâns și, zile întregi, rătăcea singuratică, ne băută, ne mâncată

până după apusul soarelui ; în urmă, sdrobotită de oboseală se'ntorcea mergând în silă, pășind a lene, până când ajungea la mănăstire unde, o așteptau înfruntările, canoanele, pedeapsa.

N'auzea, nu vedea nimic din toate acestea căci, cu capul și cu inima plină de dorințe necunoscute, intra în chilia ei, își lepăda hainele călugărești, 'și ridica coadele pe cap, sa 'mpodobia cu mânuchiuri de flori culese de dânsa ș'adesea ori, gândindu-se la altă viață, adormia cu mâinile încruciate pe perna pe care o uda, mai întâiu, de lacrimile sale !

Noaptea de vară nu da ochii în gene nici cât scaperi. În pridvorul chiliei, în mijlocul dalielor, al garoafelor și al florilor domnești, sta cu ochii țintiți la razele lunii ce o făceau să fie coprinsă de năluciri și de dor. Singură și cu încetul își veșteja anii, își omora tinereța. În posomorâta-i locuință ; presimțea că s'apropie : *Ceasul cântărei, și vremea rugăciunii.*

Maica Ambrosia, prefăcându-se că doarme, după câteva minute, răspundea din lăuntru : *Pentru rugăciunile, etc., și călugărița care era de rond pleca înainte ; iar sărmana Zoița, plină de mâhnire și de ciudă, fără să fi dat măcar ochii în gene, se grăbea să se îmbrace, să meargă unde o chema datoria !*

O asemenea viață pentru o vârstă în care simțirile clo-coteau și căutau să'și ia avântul, o obosea, o omora cu încetul și pe nesimțite.

Intr'una din zile, veniră la mănăstire mai multe familii pentru parastas ; printre acestea era și o prietenă a mamei Zoiței ; dânsa, avea un băiat cu care se juca Ambrosia, când era mititică ; acești doi copii erau atât de drăgălași și de deștepți, încât mamele lor văzându-i își ziceau „cuscră“ între ele și își făceau mulțime de planuri pentru viitorul lor. Cu timpul lucrurile schimbându-se, Zoița se călugărise, iar Mihail, sfârșind școala militară, ieșise ofițer ; văzându-se acum, ei, nu se mai recunoscără câtuși de puțin. Trecură unul pe lângă altul ca doi străini.

După sfârșirea slujbei, pentru odihna morților, lumea ieși din biserică. Toate maicele merseră cu colivele în cimitir la morminte. Maica Ambrosia, cu chipul ei nobil, cu suferința care să vedea pe față-i, atrase luarea aminte a tuturor.

Ofițerul și mama sa se apropiară de dânsa ; — din vorbă în vorbă — se recunoscură. Nu se putea domiri și mira în destul când, după atâta timp, regăsiră aici pe Zoița. P'amândoi îi îneca plânsul și într'un glas ziseră : „Păcat de fata asta !

La un semn al stariței, maica Ambrosia se depărtă, stăpânindu-și tusea, ca să dea curs lacrimilor, cari îi picară în șiroae pe ofiliții ei obraji. Cu repeziciunea fulgerului i se desfășură înainte viața-i de copilă ; de ar fi avut putere, ar fi strigat cât i-ar fi luat gura, și-ar fi sdrobot capul de zidurile cimitirului în care ajunsese târându-se în neștire. Din obicinuințe apucă cu mâinele marginea tavei, șopti și ea un „Veșnica pomenire“ și căzu pentru a nu se mai ridica dintre morminte.

Bătrâna călugăriță isprăvisse povestirea ; iar eu încremenită pe scaunul de lângă ea plângeam ca de pe mortul cel mai scump al familiei mele... plângeam cum plângea acum la vecernie clopotul Mănăstirei Viforâta...

Scândura de scăpare

Primisem să însoțesc, pe prietena mea, în casa de ai căror stăpâni nu știam de cât numele : Induno, pictor ilustru, care o locuise odinioară, dar acum mergând prin străduțele încâlcite din jurul Domului din Milano, aproape nu mai voiam să merg acolo, ci la vestita basilică.

— Ce idee să ne închidem la vizită pe vremea asta !

Ași fi preferat să văd pentru a nu știu câta oară, aceea minune de marmură care dăinuește acolo de atâtea secole, și să admir finețea aproape eterică a acelor coloane pe cari sfinții și îngerii au aerul că se odihnesc o clipă înainte de a'și lua iar sborul, de cât să văd figuri noi și necunoscute. Vreau să-mi plimb nostalgică melancolie plină de amintiri triste sau duioase printre monumentele și bisericile Italiei, unde eu mereu mă întorc, ca rândunelele, atrasă de arta și de poezia acestei țări, pentru mine evocatoare de frumos etern, dar nu vreau să cunosc pe nimeni.

Umblam pe urma Sandei fericită că nu trebu să-mi dau eu osteneala de a căuta strada sau numărul casei. După cât-va timp o văzui oprindu-se, ridicând capul și pășind cu siguranță. Suirăm o scară misterioasă, sunând la o ușă de la etajul al patrulea unde, după obiceiul italianesc, așteptarăm ca din năuntru lanțul și zăvorul să fie tras abia după ce te-au văzut printr'un fel de geam ca la mânăstire ! „De ne-ar da cel puțin un ceai, că nu știu de ce simt frig în spate !

O voce întrebă cine suntem cu un ton de îndoială și numai după ce — prietena mea, își dete numele ușa se deschise.

Cine a văzut case d'artiști știe cum chiar de la intrare simți un amestec greu de confundat între salon boem și atelier, între expoziție și eleganta sală de vânzare a unui anticar.

Recunoscui multe din tablourile văzute la muzeu și o mândră figură de femei deja admirată în pânzele maestrului Induno.

Soția sa, văduvă acum, e stăpâna casei. Are șaptezeci de ani. Nepoată-sa e fata drăgălașe, care stă pe lângă bătrână.

Tocmai atunci intră o copilă palidă și slabă cu ochii tăiați, încercuți de tristețe cari contrastau cu expresiunea întregii sale ființe, care părea născută numai pentru bucurie. Deși mititică de statură era modelată ca o statueta și ușoara grație a gesturilor amintea pe clasică Butterfly. Să'i tot fi dat optsprezece ani. O camelie roșie era prinsă de rochie. Nimeni n'a murit, părea că protestează acea floare roșie care sângea pe inima copilei. Când îi fui prezentată făcu o mișcare aproape imperceptibilă de contrarietate înfrântă repede de educație. Eu însă băgai de seamă și cum n'aveam chef de nimic, mă cam încruntai. Prietena mea o asigură însă pe loc, țesând multe laude pe socoteala mea și adăogând : — E o scriitoare străină și o prietenă scumpă : v'am adus'o pentru că țineam să cunoască femei ca voi.

— Păcat răspuse cu glas îngânat copila, că pentru noi nu e momentul să primim — cum trebuie — oaspeții. Bunica te chemase azi pentru că se vede că tu nu știi nimic din ceea ce mi s'a întâmplat în timpul absenței tale din Milano.

Pronunțase aceste vorbe cu un ton de așa vădită oboseală încât amândouă rămaseră pe gânduri.

— Ceva grav ? A... murit cineva ?

— Da... nu... adică adevărat ar putea fi vorba moarte... civilă ! Apoi râse. Un răs straniu și silit : Adevărat că n'ai auzit nimic de aventura mea ?

— Da, am aflat că te-ai logodit cu un conte. Fata își trecu mâna peste ochi, ca și cum ar fi voit să gonească o viziune care o turbura, apoi suspină reluând firul vorbei : Așa e, chiar conte ! Acel ce ne impresionase cu luxul și cu

povestea nobililor săi strămoși, dragul meu Benedetto... Dar iată că vine bunica.

* * *

Un fâșait de rochie de mătase se apropie și văzui chipul atins de aripa vremei dar încă strălucind de frumoșe al acelei femei pe care pictorul Induno îl reprodusese în atâtea tablouri celebre, chipul ales al celei ce inspirase capod'opere! Inclinarea mea de a face cercetări în lucruri complexe și crize psihologice, putea fi destul de satisfăcută, cu atât mai mult cu cât pricepeam din întrebările ce se încrucișau înfrigurat că noi căzusem în plină desfășurare a unei tragedii sufletești. Stam în umbra unei perdele grele de catifea și aproape uiată în colțul meu, asistam la reevocarea unei drame.

— Sandra, zise bătrâna, tu care știi — în mod vag — dar destul cât am suferit până acum, ascultă : în acele zile de adversitate și de nenorocire ne-am simțit atât de singure, atât de părăsite, atât deperate. Nu fusese deajuns cât îndurasem din cauza despărțirii părinților Lianeii : mama ei pedepsită de fiu-meu din cauza unei greșeli din tinerețe; băiatul meu, alunecând din ce în ce mai jos pe râpa viciului. Timp de 18 ani, am căutat să fiu — pentru dânsa — mai mult decât o mamă. Acum credeam că am ajuns la liman și că, odată cu căsătoria ei, ași fi avut și eu puțină liniște...

Bătrâna se opri, suspină și privi cu nesfârșită dragoste în ochi nepoata care sta nemișcată, cu mâinile în mâinile prietenei. Eu, nici că mai suflam, curioasă să aud urmarea. Doamna Induno continuă: — Parcă știi că Liana, cunoscută la băi pe acel gentilom — câtă ironie în inflexiunea vocii grave — care avea atâtea calități, spre nenorocul nostru. Era frumos, elegant, bogat, avea deprinderi cât se poate de distinse....

Copila o întrerupse rugând-o s'o lase pe ea să povestească spre a'și mai vărsa focul, căci prea multă vreme trebuise, să'și ascundă durerea și să'și înăbușească dragostea. „Din cauza mea, dragă bunicuță, a trebuit să plângi, să'ți fie teamă, să tremuri de frică, să'ți vezi casa înconjurată de poliție...”

În acel moment o lumânare aprinsă de la pian căzu și la acel zgomot neașteptat amândouă dădură un țipăt. Se priviră apoi speriate și aproape rușindu-se; domnișoara iar îmi explică, că de mai bine de o lună, trăiau așa de când dânsul plecase pentru totdeauna. Era să fie soțul meu nobil și adorat, iar acum zace în închisoare. Ai înțeles? De o lună trăim cu frica în sân de teama vre-unei răzbumări și eu mai cutez să mă gândesc la el? Fata parcă delira. Sandra o calmă mângâind-o pe părul mătăsos și imbiând-o să-i explice ce se întâmplase căci, în excitarea ei, nu'i spusese esențialul.

— Să nu fi fost mama, murmură Liana, cutremurându-se.

— Mama ta? Cum? Din cauza mamei tale?...

O bănuială grozavă și fulgeră prin minte. Știa că mama Liane era încă prea frumoasă și că în timpul despărțirii se vorbise multe despre dânsa. Dar tăcu.

— Da, da, datorez tot ce s'a întâmplat mamei.

— Putea să se cruțe, răspunse indignată prietena mea încruntând în sprincene. Natura ei dreaptă judecase alegând extremele. Dar Liana băgând de seamă înțelesul greșit, dat spuselor ei, se grăbi să adauge că, din contră, numai intervențiunea mamei ei o salvase. Pricepeam din ce în ce mai puțin din această încălțită poveste. Noroc că bătrâna doamnă luă șirul vorbei explicând că de când Liana era mică n'o mai văzuse pe maică-sa. Acum, în ajunul căsătoriei, știind că ea fusese mai mult victima frumuseții și neexperinței sale de cât o adevărată vinovată, dase permisiunea să vie s'o vadă. Cu câtă stăruință se rugase fata să ajungă clipa revederii, căci poate — cine știe — mai târziu, părinții ei, ar fi putut chiar să se împace? Poate că timpul, care preface totul și care șterge totul, poate că ar fi șters și amintirile amare din cugetul lor? Liana care urmărirea nerăbdătoare o întrerupse din nou: — Așteptam pe mama și pe logodnic. Eram fericită cum nu fuseseam încă. Pusesem flori în fața tuturor fotografiilor ei, acum că știam că nu murise. Bunicuța era puțin geloasă dar atât de mulțumită de bucuria mea, care fu însă umbrită de o scrisoare. Benedetto plecase pe neașteptate chiar în seara aceea la Napoli pentru afaceri urgente. Deși termina cu expresii

afectuoase, nu putui să'mi stăpânesc necazul de a nu'l putea prezinta mării. Nu voi uita niciodată ce curioasă străngere de mână am simțit auzind clopotele de la intrare. Era mama. Mama mea pe care n'o văzusem niciodată. Cu ochii deschiși mi-o închipuisem exact așa cum o arătam portretele îngălbenite de timp, chipeșă cu trăsături perfecte, cu corp statuar. Văzui o femeie care de abia putea păși, cam încovoiată, care în loc să mă atragă cu acel cald și infailibil instinct, care se chiamă: vocea sângelui, mă ținea incremenită sub o privire care căuta să fie cât mai rece și mai hotărâtă. Imi fu frică de ea.

— Mamă, îngânai, ești tu aceea pe care eu o aștept de atâta vreme? Cu așa chip vii la mine acum când sunt fericită? De ce tremuri? Ce ai?

— Lasă-mă să te sărut, fata mea, dar lasă-mă să spun repede până mai am putere de ce sunt așa de abătută și de ce am venit. De când am aflat că te măriți nu mai am pace, zise ea.

— De ce? Ce s'a întâmplat? Nici nu te uiți la mine ca să'mi spui măcar dacă'ți plac, zise copila ca să'mi fac curaj. — Ești frumoasă, copila mea adorată, dar acum ești într'o mare primejdie. Am venit...

Dar n'o lăsa să urmeze susținând că de nimic nu'mi pasă și că în afară de Benedetto și de dânsa, orice mă lasă indiferentă.

— Taci! Nu mai pronunța acel nume, zise mama, aspru. E un hoț un asasin, un mizerabil!

— Eu nu mai cugetai la nimic de cât că dânsa nu știa ce spune, că aiura, că 'nebunise...

— Nu, nu aiurez. Ați căzut în cursă. Sarmane femei, singure, izolate aici, neștiutoare. Știut tot. Am fost informată — la timp — cu ajutorul lui D-zeu. Dar mi-e așa de rău!...

Tuși prelung; o ajutai să ia loc pe fotoliu și să'si revie. Respira greu, se făcuse palidă. Emoțiunea o sufoca. Dar, o voință de neînving, o făcu să urmeze cu energie:

— Crede-mă, fetița mea, mititica mea, speranța mea de totdeauna, copila mea pe care am lăptat-o la sânul meu, crede-mă și iartă-mă. O soartă nemiloasă a voit ca prima-oară, când te îmbrățișez, după atâta vreme, să'ți zdrobesc visul. Dar trebuie să te scap chiar cu prețul vieții mele.

N'am fost vrednică să fac nimic pentru tine, dar Dumnezeu mă trimete la timp. Atâta l'am rugat să'ți fiu de folos măcar odată în viață. Ași fi preferat — de sigur — să mă aleagă să'ți fiu altfel de folos dar cine cunoaște hotărârile Domnului? Luându'mi capul în mâini și privindu-mă drept în ochi, mă întrebă dacă am observat că Luigi Perini schimbă des bijuteriile.

— Mai întâi de toate, logodnicul meu, se numește Contele Benedetto Perini, răspunsei deja mai hotărît, învingând teama ce — cu încetul — mă coprinsese.

— Da de unde conte? Nici Benedetto nu'l chiamă! Blestemat să fie cine ți-a luat pacea și bucuria vieții. A mințit. Eu un hoț rafinat, care a furat toate bijuteriile de preț pe care le poartă și pe care ți le va fi dat în dar și ție, cum a furat și actele, documentele și banii de la acea familie nobilă al cărei prim născut, care purta titlul de conte, fu găsit asasinat în condiții extrem de misterioase, la Napoli. Acum poliția e pe urma lui. Va fi prins, în curând, dacă nu va fi căzut deja în capcană. Mi pierdui capul. Strigai cât putui să tacă, să plece, căci simțeam că înnebunesc. Venise ca o cucuvae să'mi prevestească numai rele, inventând — căci nu puteau fi decât invenții — lucrurile grozave pe cari le auzeam.

— Cine ți le-a spus? De ce nu mi le-ai destăinuit mai demult? Dece ai așteptat ajunul nunții? Și ce'ți pasă ție de mine? Nu cumva dragostea de mamă te învață cum să te porți acum, în ceasul al unsprezecelea? O insultam cu cruzime, cu perfidie, cu o hotărâtă voință de răzbunare, cu un disperat apel la sufletul ei pe care nu'l cunoșteam. Mama, sub acele lovituri ce păreau vijelii disperate și la cari poate că se aștepta, în loc să reacționeze, deveni bună, dulce, convingătoare, duioasă, blândă:

— Liano înțelege-mă. Dacă așa fi aflat prea târziu? După nuntă? Dacă n'ași fi putut să 'ți vorbesc? Dar, ca o leoaică, tot l'ași sfâșiat — în ghiare — înainte de a'l lăsa să pune mâna pe pradă.

Doamna Induno tuși. O femeie aduse un candelabru fiindcă se întunecase cu totul. Dramatica poveste ne încătuse într'atâta încât uitasem că e ora mesii. Copila obosită suspină murmurând:

— Ce mult poți suferi fără să mori !

Sandra, curioasă mai rău ca mine să audă sfârșitul adăogă :

— Dar toate acestea erau adevărate ? Cum le aflase mama ta ?

— Totul perfect exact. Le aflase de la fratele ei, șef de poliție la Napoli. Încă nedumerită spusei mamei: cugetă câtă otravă, câtă durere, dacă totul e fals. Dacă tu ai mințit din cine știe ce motive ascunse, străină cum ești de mine, sunt capabilă de orice, fiindcă îl iubesc de o sută de ori mai mult decât pe tine și te-ași blestema o viață întregă...

Câte și ce fel de învinuiri, câte insolente, câte insulte, suferința neînchipuită, mă făcu să arunc în fața nenorocitei femei ? O lacrimă alunecă pe chipu'i de *madonna* oprindu-se pe floarea însângărată din piept.

— Fii calmă, fata mea, reluă dânsa. Mă așteptam la explozia asta. Dar armele unei mame, nu se frâng așa de ușor ! Am suit scările tale cu inima palpitând fiindcă sunt bolnavă. Știu că nu merit să intru în casa voastră sacră... Ii tăiai vorba cu un țipăt ca cu o secure, ca și cum dintr'o dată un val de nebunie mi-ar fi străfulgerat în creier.

— Nu cum-va o fi fost amantul tău ?... Dar în momentul acela, bunica îmi acoperi gura cu mâna înghețată. O tăcere, ca de mormânt, urmă acestor cuvinte fără rost pe cari doar o exasperare a nervilor o putea scuza, doar o dragoste exaltată o putea ierta. Mi-aduc aminte cu ce glas a întreat iar mama, care de abia se mai ținea în capul oaselor.

— Nu cumva ai observat dacă logodnicul tău are pe brațul drept, de-asupra pulsului un mic semn livid ?

— Nu. Adică da : are și un tic ; trage mereu manșeta în jos, ba chiar mânica hainei. Un semn zici ? Livid ? Așa ca o vânătaie ? Căutam să'mi amintesc bine cum îl văzusem mai ales pe plajă. Da, da, are un semn pe brațul drept.

Biata mama, care — se vede — că mai se agăța ca de un fir de nădejdea unei minuni, căzu aproape leșinată pe scaun. Bunica chemă în grabă pe unchiul lui Benedetto, care ședea alături și dete ajutor mamei. Eu nu mai pricepeam nimic. O vâjâială continuă în urechi și un semn vânăt care se repeta pe tablouri, pe pereți, pe covoare, ori unde puneam

ochii, mă amețise. Auzii doar frazele pline de demnitate ale unchiului care condamna intrigile neghioabe ce se încercaseră contra iubitului său Benedetto, căruia, ca șibunica mea, dânsul iar fi lăsat toată averea. Văzui privirea plină de ură ce aruncă mamii mele leșinate, dar și încruntarea involuntară a feții, când auzii de-odată voci de bărbat, pe scări. Dădu să fugă, dar fu prins în fundul scării de către poliție. Agenții erau înșirați în stradă. Era complicele lui Luigi Perini, hoț și asasin, care se însurase — de câteva ori — cu fete bogate, delapidându-le averea și care acum voia să facă o lovitură de maestru — cu milioanele Lianeii.

— Fără mama Lianeii, poate că ne închideau și pe noi, zise de odată bunica fetei, cu o voce răgușită și acum de emoție, ca pe complice și gazde de hoți.

Doamne ferește din ce am scăpat.

— Dar mama ta ? Unde e ? Unde e : Scândura de scăpare ?

— M'a iertat și stă acum cu noi. E convalescentă după boală. Vei veni s'o cunoști, nu e așa ? Și vei ducea cu tine și pe prietena ta care, ne va scuza că nu i-am putut oferi de cât un subiect atât de dramatic. Dar trăit a avea și nu scormonit de imaginație !

— Care scriitor poate să redea, sau să întreacă în dramatism ceea ce viața ne oferă doar atingându-ne, zisei ca trezită dintr'un vis urât. Dar un preludiu trist nu implică și un epilog la fel. Viața are cotituri multe... Și ai doar 18 ani !

Coborîi scările în goană de parcă ași fi fost urmărită și eu de nenoroc. Din stradă alergai în galeria plină de lumină și de sgomot. Acolo unde dramele sufletului și amoriurile triste, nu se văd de sub blănuri bogate sau haine zdrențuite, acolo la Milano unde se inspiră sau se disperă atâți artiști din lumea 'ntreagă.

La fereastra bogatului

Sub fereastra bogatului milogul șade și la trecători întinde mâna, cere și cu cerșitul își târie viața amară de azi pe mâine.

De câte ori îl aduce dimineața cu căruciorul și îl dă jos, în stradă, bietul olog caută cu mirare pe ferestre se uită la perdelele de catifea scumpă, la lucrurile de preț din casa bogatului, și în cuget își zice :

De sigur că aici este cuibul fericiților. De sigur că locuitorii acestui palat trebuie să fie oamenii cei mai liniștiți și cei mai veseli, pentrucă judecând numai după scumpetele ce zăresc, când mă coboară Dina din cotiugă, trăesc în lux și desfătări ; de frig iarna ei nu tremură, ei nu duc grijă de nimic, lor copilașii nu le plâng de foame, ei au picioare și pe călători, cu gemetele, nu-i turbură ca mine. Ah !
Curmă-te viață de chin, curmă-te. Mi-aduc aminte când eram mic mama îmi zicea : „*Copile să nu râvnești în lume la nimic*“.

Dar pot când văd, în ea, atâta nedreptate și pe nenorociții mei copilași suferind așa de mult 'mi zic : ah ! Doamne, Doamne unde este dreptatea ta ?

Dar Dina, biata Dina, mi se sfâșie inima și de dânsa când o văd cu rochia șușelită și cu călcâile goale și tace sărmana tace, o singură dată n'a cârtit, n'a pierdut răbdarea ba încă, seara când mă întorc, mai găsește și glume să mă mângâe pentru nenorocirea mea. Oh ! ce înger de femeie !

Costică și Lenuța și ei par'că ar fi de zahar, la școală urmează regulat se silesc, micii de ei, de și, de multe ori, se duc pocălțiți, goi, de 'ți-e mai mare mila să-i vezi. Cu toate acestea sunt veseli seara când sosesc rebegit, între ei, nu știu cum să 'mi mai frece mâinile și picioarele ca să mi le mai încălzească, o! dar ele sunt ca moarte, însă ei ce știu? Râd, spun poezii și mi-arată ce-au învățat la școală, — până într'un târziu ne încălzim mai mult de drăgălășiile dintre noi de cât de focul din vatră care, la noi, arare se vede ș'atunci e sărac, amorțit, stins!...

* * *

Venea Paștele, în vizuina ei de casă Dina se sbătuse cu deretecatul și cu spoitul, pe Ticuță îl pusese să frece polițele și podelele, pe Lenuța se scuture țealele, iar ea abătând să gătească tot, noaptea sosise și nu putuse alerga s'aducă pe soțul său. De ciudă se frământă toată.

La biserici sunau clopotele, cu făclii în mâini lumea înainta spre sfintele locașe, pe stradă era o smerenie ș'o pace de par'că 'n coruri îngerii cântau prin văzduhuri. De odată niște țipete grozave se auziră ieșind de pe fereastra bogatului, într'un minut perdelele de catifea fură smulse, rupte și aruncate în stradă, o femeie cu părul vâlvoi țipa — ca din gură de șearpe — cerând ajutor și voind să sară. S'auzeau trânteli, bușeli, insulte, zgomot de obiecte trântite și țipete de copii. Sosi poliția, se strânse lume, ca fulgerul se răspândi zgomotul: Stăpâna prinsese pe soț în brațele jupănesei și îi sărise în cap. El, pentru aceasta, o snopise bine, ea voia să sară pe geamuri, iar ologul zărind de departe pe Dina, printre neguri, că vine cu cotiga îi zise: Dino, Dino bine zicea mama: *Totul fiind schimbător să nu râvnești în lume la nimic.* Să fim noi oare mai fericiți?...

Cugetări

De la cine primește pământul mai multă căldură, de la soare, sau de la dragoste? Soarele apune seara, iubirea nici o dată.

* * *

Cu cât cunoști pe oameni și îi studiezi mai de aproape, cu atât mai mult iubești animalele.

* * *

După o dragoste sfârșită sufletul rămâne întocmai ca un vulcan stins; te ia jalea de asemenea pustietate vie.

* * *

Care e deosebirea între dragoste și între trăsnet. — Pe unde trece fulgerul nu mai incolțește nimic; prin inima prin care a trecut o dată iubirea incolțesc toate celelalte sentimente, afară de aceasta.

* * *

Animalele sunt mult mai fericite ca noi; ele primesc și profită de viață, așa cum este dânsa pe când noi o îmbibăm cu nădejdi și cu iluzii și, până să ne 'ncredințăm de lipsa lor, am și trăit, dar fără a ne folosi d'această viață.

Dispărând dragostea din omenire, pământul ar rămâne rece ca un sloiu de gheață și poate că, de pe axa sa, s'ar prăvăli în haos, dragostea fiind unsoarea care face ca toate roțițele să umble spre a pune în mișcare marea mașină omenirea.

* * *

Arta merge de mână cu ignoranța ; cu cât artistul lucrează spre a atinge pe cea d'întâiu, cu atât îl stăpânește cea de a doua.

* * *

Viața femeilor se împarte în trei faze : prima când își fac iluzii, a doua când sunt pline de iluzii, a treia când nu mai au iluzii. În cea d'ântâia fază, ca copile, ele sunt candidе, în a doua cochete, iar în a treia niște adevărate mumii.

* * *

Cea mai mare varietate nu poate s'o aibă de cât idealul ; fiecare îl pune în câte ceva, iar acel ceva mai variază și el după capul fiecăruia.

* * *

Știm că tot ce există iese din pământ și fatalitate trebuie să meargă iar acolo ; cu toate acestea cât e de legată inima noastră de țărână, cât preț pune ea pe pulberea făcută să se spulbere !

* * *

Ignorentul e totdeauna optimist, căci el vede lucrurile numai cu partea care i se înfățișează ; inteligentul, trebuie să fie pesimist, căci el să uită și la reversul medaliei.

* * *

Singurătatea produce sau genii, sau nebuni.

ERATA

<u>Pag.</u>	<u>Rândul</u>	<u>În loc de</u>	<u>A se citi</u>
5	8	vedea	vede
9	1	trei	tei
16	5	face	ce faci
23	16	șlefurie	șlefuire
26	21	îngenunchiră	îngenunchiară
30	3	cârșteiul	cârșteiul
41	7	și sta	și îi sta
52	13	domnule	domnul
63	30	Bacinaților	Pacinaților
68	18	tărit	trăit
114	7	strângându-se	stingându-se
118	17	bai	ai ?
119	13	literar	literat
120	7	seculare	seculare
154	14	orătaniele	orăteniele
161	5	îmbogățindu-se	îndogățindu-se
174	40	boarfele	borfele
189	13	căndeli	candeli
195	15	pomenești	pomenește
201	10	dăinăii	dăinuii
201	13	locașe	locașuri

TABLA DE MATERII

	Pag.
Prefață	3
Ursarul	5
Nicu Joldea	13
Marșul funebru	17
Familia lui Dâlvan	31
Ancuța dintre Prunturi	39
Domnul Colonel	51
Prăpastia	57
Vița	67
Sloiul de gheață	71
Noapte senină	87
Tudorel	91
Mușcata	97
Mărgărita	99
Cafeaua lui Santorini	109
Cine este fericit	111
Liliac alb	113
Tițu și Mogâlcea	115
Nadia	123
Lea	127
Frumoasa cu părul alb	131
Recrutul	135
Adriatica	139
Pușcăriașul	145
Niță Haplea	151
Tătăroaica	153
Mama vitregă	159
Fetele lui Bănică	161
Manolică Șchiopul	115
Baba Hira	169

	<u>Pag.</u>
Măinoagă	184
Mireasa dela Poduri	187
Tocilarul	197
Maica Ambrosia	199
Scândura de scăpare	209
La fereastra bogatului	217
Cugetări	219
Erată	221

BIBLIOTECA

**VERIFICAT
2017**

**VERIFICAT
2007**

**VERIFICAT
1987**